

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ “ทุนทางสังคมกับการจัดการชุมชนเพื่อพัฒนาและป้องกันทางสังคมของ
ชุมชนชายแดนจากนโยบายการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน:
ศึกษาเฉพาะตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุตรดิตถ์”

โดย อาจารย์ ดร.สุพัตตรา ตันติจริยาพันธ์

9 กรกฎาคม 2557

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ “ทุนทางสังคมกับการจัดการชุมชนเพื่อพัฒนาและป้องกันทางสังคมของ
ชุมชนชายแดนจากนโยบายการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน:
ศึกษาเฉพาะตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุตรดิตถ์”

ผู้วิจัย

อาจารย์ ดร.สุพัตตรา ตันติจรียาพันธ์

สังกัด

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของวิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ความเป็นมาและความสำคัญของเรื่อง

การสร้างความเป็นภูมิภาคเดียวกัน (Regionalization) เพื่อไปสู่การเป็นประชาคมเดียวกันของอาเซียน (ASEAN Community) ที่ถือได้ว่าเป็นองค์กรเหนือรัฐของเหล่าประเทศสมาชิกสมาคมประชาชาติแห่งตะวันออกเฉียงใต้ จึงเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ของการเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมและความมั่นคงของภูมิภาคนี้ให้แข็งแกร่งมากขึ้น โดยเฉพาะการพัฒนาความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจภายใต้กรอบประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Community: AEC) ทั้งนี้ความมั่นคงของระบบเศรษฐกิจเป็นเป้าหมายสำคัญของอาเซียนเพื่อนำไปสู่ความมีบูรณาการทางเศรษฐกิจของภูมิภาค (Regional Economic Integration) ได้อย่างยั่งยืน “การค้าข้ามแดน” (Trans-border Trade) ที่ดำเนินผ่านพื้นที่ชายแดนระหว่างรัฐที่มีอาณาเขตเชื่อมโยงกันจึงเป็นพื้นที่เชิงเศรษฐกิจในการแลกเปลี่ยนสินค้าในรูปแบบต่างๆ และเป็นพื้นที่ที่ลดความพรมแดนในเชิงความมั่นคงของแต่ละรัฐลง โดยนำความร่วมมือเชิงสร้างสรรค์ในด้านเศรษฐกิจระหว่างรัฐมาแทนที่ประเทศไทยในฐานะสมาชิกกลุ่มอาเซียนที่มีชายแดนติดกับประเทศเพื่อนบ้าน จึงสามารถเข้าถึงโอกาสจากความมือเพื่อพัฒนาไปสู่ความเป็นประชาคมเศรษฐกิจ โดยเฉพาะบริเวณชายแดนไทย – ลาว ที่ถือได้ว่าเป็นพื้นที่แห่งโอกาสในการพัฒนาความร่วมมือทางการค้าและการลงทุนจากฐานความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรมไทย-ลาวที่มีมาอย่างแนบแน่น การค้าข้ามแดนบริเวณชายแดนไทย - ลาว จึงมีบทบาทอย่างยิ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจระหว่างกันของทั้งสองประเทศ โดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ใกล้กันซึ่งมีวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนอื่นที่อยู่ใกล้เคียงและขยายเป็นวงกว้างออกไป

เมื่อพิจารณาถึงจังหวัดอุดรดิตถ์ซึ่งเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีชายแดนติดกับลาวและถือได้ว่ามีศักยภาพในการพัฒนาการค้าข้ามแดน เนื่องจากมีแนวชายแดนติดกับแขวงไซยะบูลีของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในเขตอำเภอบ้านโคก ประมาณ 115 กิโลเมตร และอำเภอน้ำปาด ประมาณ 20 กิโลเมตร โดยในปัจจุบันการค้าข้ามแดนระหว่างไทย-ลาวของจังหวัดนั้นดำเนินผ่านด่านชั่วคราวและมีจุดผ่อนปรนทางการค้าในเขตอำเภอบ้านโคก คือ จุดผ่อนปรนทางการค้าภูคู้ (ด่านภูคู้) โดยเฉพาะที่หมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก ซึ่งเป็นที่ตั้งด่านการค้าและมีจุดผ่อนปรนทางการค้าที่สำคัญของจังหวัดอุดรดิตถ์ ตำบลม่วงเจ็ดต้นจึงถือได้ว่าเป็นอาณาบริเวณชายแดนที่ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจมาอย่างต่อเนื่องในฐานะที่เป็นพื้นที่เชื่อมโยงสำหรับขนถ่ายสินค้า และการเดินทางของเข้า-ออกระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศ ฉะนั้น อาณาบริเวณพื้นที่ชายแดนจึงเป็นทั้งพื้นที่แห่งโอกาสแต่ขณะเดียวกันก็ย่อมได้รับผลกระทบอันสืบเนื่องจากการเปิดเสรีทางด้านเศรษฐกิจเช่นกัน ดังนั้นปัญหาที่ดำรงอยู่ก็มีแนวโน้มที่

จะมีโครงสร้างที่สลับซับซ้อนมากขึ้น สำหรับพื้นที่หมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นซึ่งเป็นที่ตั้งของจุดผ่อนปรนภู่อู่และอาณาบริเวณใกล้เคียงของตำบลม่วงเจ็ดต้นก็เช่นเดียวกันที่พบปัญหาในปัจจุบันและมีแนวโน้มที่จะพัฒนาไปสู่ความซับซ้อนเพิ่มมากขึ้นย่อมได้ ตัวอย่างปัญหาที่พบเช่น ปัญหาเสพติด ปัญหาการรุกร้าของราษฎรทั้งสองประเทศที่เข้าไปในพื้นที่ที่ไม่สามารถชี้ชัดได้ว่าเป็นของฝ่ายใด เนื่องจากยังไม่มีการจัดทำหลักเขตแดนระหว่างรัฐบาล ปัญหาลักลอบเข้าเมืองของราษฎรลาวมายังไทยโดยเฉพาะในฤดูแล้งซึ่งฝ่ายความมั่นคงของลาวจัดเวรยามมากขึ้นในฤดูนี้ (รายงานการประชุมคณะกรรมการรักษาความมั่นคงและความสงบเรียบร้อยจังหวัดอุดรดิตถ์ ครั้งที่ 11/2550)

จากข้อมูลความเป็นมาข้างต้นผู้วิจัยจึงมุ่งที่จะศึกษาถึงสภาพปัญหาและแนวโน้มผลกระทบต่อชุมชนตำบลม่วงเจ็ดต้น โดยเฉพาะหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นซึ่งเป็นที่ตั้งของด่านการค้าหลักและจุดผ่อนปรนทางการค้าที่สำคัญของจังหวัดอุดรดิตถ์ไปยังประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และศึกษาวิเคราะห์ถึงโครงสร้างทุนทางสังคมในชุมชนด้วยเพื่อนำมาเป็นกลไกหลักในการกำหนดแนวทางการจัดการของชุมชน อีกทั้งกำหนดแผนการจัดการของชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนชายแดนบ้านม่วงเจ็ดต้นสำหรับการพัฒนาและป้องกันทางสังคม โดยเป็นแผนที่พร้อมรับกับการการเปลี่ยนแปลงของการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนซึ่งจะทำให้ชุมชนมีความแข็งแกร่งและสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนจากประโยชน์ของความร่วมมือทางเศรษฐกิจดังกล่าวได้อย่างเหมาะสมกับบริบทชุมชน

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวโน้มผลกระทบในทัศนะของประชาชนในชุมชนชายแดนของไทยจากผลของการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่ดำเนินผ่านด่านภู่อู่ หมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรดิตถ์
- 2) เพื่อศึกษาทุนทางสังคมของชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรดิตถ์สำหรับที่ชุมชนใช้เป็นกลไกในการจัดการของชุมชนเพื่อตอบสนองและ/หรือได้ตอบผลของการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน
- 3) เพื่อกำหนดแผนการจัดการชุมชนชายแดนโดยบูรณาการทุนทางสังคมของชุมชนสำหรับพัฒนาและป้องกันทางสังคมจากผลของการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนของชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรดิตถ์

ขั้นตอนการดำเนินงาน

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยนำวิธีวิทยาการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Methodology) มาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ จึงกำหนดวิธีการรวบรวมข้อมูลโดยการวิจัยเอกสาร (Document Research) ร่วมกับวิธีการศึกษาภาคสนาม (Field Research) ซึ่งประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) โดยมีระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

1. การกำหนดพื้นที่และความสำคัญของพื้นที่กรณีศึกษา

ผู้วิจัยกำหนดโดยเจาะจงชุมชนชายแดน 1 แห่ง คือ ชุมชนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลบ้านโคก เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะ คือ ตั้งอยู่ในอาณาบริเวณชายแดนไทย – สปป.ลาว (ด่านผาแก้ว บ้านปากลาย แขวงไชยบุรี) ซึ่งบริเวณชุมชนดังกล่าวนี้ทั้งพื้นที่แลกเปลี่ยนสินค้าแบบดั้งเดิมของการค้าชายแดน รวมถึงเป็นที่ตั้งของด่านการค้าในการส่งออกและนำเข้าสินค้าระหว่างสองประเทศโดยผ่านพิธีศุลกากร บ้านม่วงเจ็ดต้นจึงเป็นกลไกขับเคลื่อนการเปิดเสรีทางการค้าของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในการที่จะเป็นช่องทางเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ ทุนและแรงงาน

2. ประชากรและวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยกำหนดประชากรที่กำหนดสำหรับการวิจัยโดยเน้นที่ระดับหมู่บ้านและตำบลเป็นหลัก โดยแบ่งออกเป็น 6 กลุ่ม และมีวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างดังนี้

1) ประชาชนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก ซึ่งเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อาณาบริเวณชายแดน การเลือกกลุ่มตัวอย่างจากประชากรกลุ่มนี้ใช้วิธีการสุ่มแบบ 2 แบบ คือ การสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ร่วมกับการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่ที่ 2 เป็นระยะเวลา 10 ปีต่อเนื่องขึ้นไป ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มย่อย คือ (1) ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 (2) ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างกลุ่มนี้จากการสอบถามผู้ใหญ่บ้านและประชาชนเพื่อเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลหลักคนแรกจากนั้นใช้วิธีการ Snowball sampling เพื่อหาผู้ให้ข้อมูลหลักอื่น (3) ประชาชนทั่วไปซึ่งเป็นทั้งผู้ประกอบการรายย่อยโดยนำสินค้ามาซื้อขายแลกเปลี่ยน ณ จุดผ่อนปรนทางการค้าบ้านภูคู่ และประชาชนที่ไม่ได้เป็นผู้ประกอบการ จำนวน 50 คน

2) สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลม่วงเจ็ดต้น โดยประชากรสำหรับการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มย่อย คือ (1) ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลม่วงเจ็ดต้น 1 คน (2) รองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลม่วงเจ็ดต้น 1 คน (3) สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลม่วงเจ็ดต้นหมู่บ้านละ 1 คน รวม 7 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 9 คน

3) บุคลากรจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลม่วงเจ็ดต้น ประชากรกลุ่มนี้เป็นผู้ที่ มีหน้าที่ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2548 แบ่งออกเป็น 2 คณะ คือ (1) คณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่น และ (2) คณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำ แผนพัฒนาท้องถิ่น รวมจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 32 คน

4) บุคลากรภาครัฐในส่วนภูมิภาค ประกอบด้วย 4 กลุ่มย่อย คือ (1) ผู้ว่าราชการจังหวัดอุดรดิตถ์ (2) รองผู้ว่าราชการจังหวัดอุดรดิตถ์ที่ฝิดชอบด้านการค้าชายแดนไทย-ลาว (3) นายอำเภอบ้านโคก และ (4) พาณิชย์จังหวัดอุดรดิตถ์ จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 4 คน

5) ผู้แทนหอการค้า สาขาอุตสาหกรรมจังหวัดอุดรดิตถ์ และสมาพันธ์สมาคมการท่องเที่ยว ภาคเหนือ จังหวัดอุดรดิตถ์ กำหนดลักษณะกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษาจากประชากรกลุ่มนี้ คือ เป็นสมาชิกที่ ดำเนินการส่งออก หรือ นำเข้าสินค้าผ่านด่านศุลกากร 5 ตัวอย่าง รวมจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 10 คน

โดยการสุ่มตัวอย่างจากประชากรกลุ่ม 2 – 5 ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) สรุปลักษณะกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยทั้งหมดจำนวน 105 คน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 วิธีการ คือ

1. การศึกษาเอกสาร (Document Research) เป็นการศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ จากเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งเอกสารราชการ งานเขียนทางวิชาการ ผลงานวิจัยที่ข้อง ตลอดจนเอกสารทาง วิชาการที่เผยแพร่ทางเว็บไซต์

2. การสำรวจพื้นที่และการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Research) แบ่งออกเป็น 3 กิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 สำรวจและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Survey and Non-participant Observation) เป็นการสำรวจสภาพพื้นที่และบริบทแวดล้อมชุมชนหมู่บ้านม่วงเจ็ดต้น และชุมชนหมู่บ้านอื่นที่มีอาณา เขตติดต่อกันภายในตำบลม่วงเจ็ดต้น และสำรวจยังพื้นที่บริเวณด่านผ่านก๊วของลาวในการส่งออกและนำเข้า สินค้าไปยังเมืองปากลาย แขวงไชยบุรี ตลอดจนศึกษาชุมชนพื้นที่ปลายทางของสินค้าหลักยังเมืองปากลาย แขวงไชยบุรี 1 แห่ง

กิจกรรมที่ 2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่าง 4 กลุ่มคือ คือ 1) ประชาชนหมู่บ้าน 2 บ้าน 2) สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลม่วงเจ็ดต้น 3) บุคลากร ภาครัฐในส่วนภูมิภาค และ 4) ผู้แทนหอการค้าและสภาอุตสาหกรรมจังหวัดอุดรดิตถ์

กิจกรรมที่ 3 การอภิปรายกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากกิจกรรมลำดับที่ 1 และ 2 (สำรวจ สังเกต และสัมภาษณ์) มาวิเคราะห์และสรุปเพื่อนำมาดำเนินการสนทนากลุ่มโดยมีบุคลากรจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลม่วงเจ็ดต้นเป็นกลุ่มตัวอย่าง

3. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และแปลความหมาย (Interpret) ของข้อมูลที่รวบรวมจากการสัมภาษณ์ การสำรวจและการสังเกต ซึ่งวิเคราะห์ร่วมกับวิธีการพรรณนา (Descriptive) แล้วสรุปข้อมูลเป็น 2 ชุด คือ 1) ข้อมูลสภาพและแนวโน้มผลกระทบต่อชุมชนชายแดน และ 2) ข้อมูลผลการวิเคราะห์โครงสร้างทุนทางสังคมของชุมชน จากนั้นผู้วิจัยจัดระบบข้อมูลเพื่อนำไปเป็นฐานในการจัดทำแผนการจัดการชุมชน

4. ขอบเขตของการวิจัย เป็นการศึกษาเพื่อเสนอให้เห็นสภาพชุมชนที่ดำรงอยู่อย่างมีพลวัต จึงศึกษาชุมชนในลักษณะของการพัฒนาเชิงโอกาสและผลกระทบต่อชุมชนชายแดนโดยนำชุมชนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นเป็นกรณีศึกษา ซึ่งตั้งอยู่ในตำบลม่วงเจ็ดต้น ศึกษาครอบคลุมโครงสร้างทุนทางสังคมของชุมชน การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนอันเกิดจากปฏิสัมพันธ์เชิงเศรษฐกิจในอาณาบริเวณชายแดนระหว่างไทย-ลาว บริเวณจุดผ่อนปรนและด้านการค้าคู่ ตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก และศึกษาเพื่ออธิบายเชื่อมโยงชุมชนอื่นที่มีพื้นที่ติดต่อกับบ้านม่วงเจ็ดต้นภายในตำบลม่วงเจ็ดต้นที่มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับการค้าข้ามแดน และเป็นการศึกษาทัศนะของกลุ่มตัวอย่างในลักษณะของการคาดการณ์แนวโน้มโอกาสและผลกระทบจากการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจอาเซียนใน พ.ศ. 2558 แล้วนำข้อมูลไปกำหนดแผนการจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาและการป้องกันทางสังคมของชุมชนบ้านม่วงเจ็ดต้น และนำไปบรรจุในแผนยุทธศาสตร์องค์การบริหารส่วนตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานี

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพปัญหาและแนวโน้มผลกระทบในทัศนะของประชาชนในชุมชนชายแดนของไทยจากผลของการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่ดำเนินผ่านด่านภูมู หมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานี ผลการศึกษามีดังนี้

1.1. สภาพปัญหาปัจจุบันของชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 ตำบลม่วงเจ็ดต้นประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ สภาพปัญหาปัจจุบันภายในชุมชนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น และสภาพปัญหาของชุมชนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นที่สัมพันธ์กับการมีเปิดดำเนินการของด่านภูมู

1.1.1 สภาพปัญหาปัจจุบันภายในชุมชนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ประกอบด้วย

1) ปัญหาด้านเศรษฐกิจชุมชน เช่น การขาดที่ดินทำกินเพราะพื้นที่ของหมู่ที่ 2 ตำบลม่วงเจ็ดต้นเป็นพื้นที่ป่าสงวน ขาดการสนับสนุนการจัดทำระบบชลประทานที่เหมาะสมสำหรับพื้นที่

สูง และสำหรับประชาชนที่เป็นเกษตรกรประสบปัญหาต้นทุนการผลิตสูงเนื่องจากการทำเกษตรที่ต้องอาศัยสารเคมีเป็นหลัก และผลผลิตทางการเกษตรมีราคาต่ำเนื่องจากยังไม่มีประกันราคาสินค้า

2) ปัญหาด้านสาธารณสุขชุมชน เช่น การมีสารเคมีไหลลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ และการที่ร่างกายมีสารพิษสะสมจากการทำเกษตรโดยใช้สารเคมีอย่างเข้มข้น

3) ปัญหาด้านการเข้าถึงการศึกษา เช่น ไม่สามารถศึกษาต่อในระดับที่มัธยมปลาย และ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลม่วงเจ็ดต้นไม่สามารถจัดผู้สอนเฉพาะทางได้

4) ปัญหาด้านการย้ายถิ่นของประชาชน เป็นการย้ายถิ่นเพื่อการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาและย้ายถิ่นเพื่อประกอบอาชีพในพื้นที่ที่เป็นศูนย์กลางทางการศึกษาและเศรษฐกิจ

5) ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม เช่น ถนนสัญจรภายในหมู่บ้านแคบและเป็นหลุม ระบบประปาไม่เพียงพอ

1.1.2 สภาพปัญหาของชุมชนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นที่สัมพันธ์กับการมีเปิดดำเนินการของด่านภูดู่

1) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ เช่น การปัญหาการประเมินอัตราภาษีศุลกากร และปัญหาการอนุญาตผู้ค้าจากต่างจังหวัดจำนวนมากที่กระทบต่อผู้ค้าท้องถิ่น

2) ปัญหาด้านสาธารณสุข เช่น การเกิดโรคมาลาเรีย ไข้มาลาเรีย อหิวาตกโรค และ ไข้เลือดออกจากผู้ป่วยคนลาวที่ข้ามแดนมารักษาพยาบาล

3) ปัญหาด้านความมั่นคงและความปลอดภัย เช่น ปัญหาการลักลอบนำเข้าและจำหน่ายบุหรี่ปลอม และปัญหาอุบัติเหตุจากรถบรรทุกสินค้าจากลาวที่นำมาจำหน่ายในฝั่งไทย

4) ปัญหาด้านการจัดการพื้นที่และสิ่งแวดล้อมโดยรอบบริเวณด่านไม่เหมาะสม เพราะมีการอนุญาตให้สร้างอาคารให้จำหน่ายสินค้าในลักษณะชั่วคราว ที่ส่งผลต่อระบบการทำความสะอาดและสิ่งแวดล้อมของด่านการค้า

5) ปัญหาด้านการคมนาคมในเส้นทางไปยังด่านภูดู่และเส้นทางจากเมืองปากลาย สปป.ลาวมายังด่านภูดู่ โดยมีลักษณะเป็นถนนที่ถมจากดินผสมลูกรัง และบางช่วงเป็นหลุมขนาดใหญ่ ในช่วงฤดูฝนทำให้น้ำท่วมขังเมื่อมีรถสัญจรไปมาจึงยังทำให้เป็นหลุมขนาดใหญ่และลึกเพิ่มมากขึ้น

1.2 แนวโน้มผลกระทบในทัศนะของประชาชนในชุมชนชายแดนของไทยจากผลของการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่ดำเนินผ่านด่านภูดู่ หมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานี

1.2.1 ผลกระทบเชิงบวก

1) โครงสร้างระบบการผลิตภายในชุมชนเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรรมพื้นฐานเป็นเกษตรกรรมเชิงพาณิชย์และการเกิดขึ้นของอุตสาหกรรม โดยการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะส่งผลให้มีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจผ่านด่านศุลกากรที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นมีปริมาณที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในด้านโครงสร้างระบบการผลิตของชุมชน

2) ความมั่นคงของการลงทุนดีขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มธุรกิจอุตสาหกรรมเกษตร เนื่องจากพื้นที่ของแขวงไซยะบุรีมีความเหมาะสมในการพัฒนาเป็นพื้นที่เพื่อเกษตรกรรม เนื่องจากมีพื้นที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ และมีปัจจัยด้านวัตถุดิบที่สามารถสนับสนุนการทำเกษตรกรรมขนาดใหญ่ได้ ส่งผลให้มีความมั่นใจในความเพียงพอของปัจจัยในการผลิต

3) เกิดการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวและกลุ่มธุรกิจบริการที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวขึ้น ทั้งในระดับจังหวัดอุดรธานีที่มีพื้นที่ติดต่อกับจังหวัดสุโขทัยซึ่งมีชื่อเสียงในฐานะที่เป็นมรดกโลกและในระดับกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง ในเส้นทางเมืองมรดกโลกเมืองหลวงพระบางกับเมืองมรดกโลกเมืองสุโขทัย- ศรีสัชนาลัย – กำแพงเพชร โดยสามารถจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว “แพ็คเกจเมืองมรดกโลก” (World Heritage Package)

4) เกิดบริการทางสังคม (Social Services) ในพื้นที่บริเวณอาณาบริเวณชายแดน เช่น บริการทางการแพทย์และการศึกษา เพื่อรองรับประชาชนทั้งสองประเทศที่เคลื่อนย้ายพร้อมกับการค้า การลงทุน และการบริการ

5) การพัฒนาไปสู่การเป็นศูนย์กลางทางการบริหารหน่วยงานภาครัฐแบบบูรณาการ โดยราชการส่วนภูมิภาคที่เกี่ยวข้องกับการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ หน่วยงานด้านความมั่นคง ตลอดจนการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เป็นหน่วยงานสนับสนุนการประกอบธุรกรรมทางการค้า การลงทุน และเอกสารในด้านท่องเที่ยว รวมทั้งดูแลด้านความมั่นคงที่จัดตั้งมาตั้งอยู่ร่วมกัน ณ จุดเดียวกัน ซึ่งจะนำไปสู่การเป็นศูนย์บริหารราชการแบบเบ็ดเสร็จในบริเวณด่านศุลกากร

6) พัฒนาความสัมพันธ์ข้ามชาติเชิงสร้างสรรค์ในระดับประชาชน ท้องถิ่น และจังหวัด โดยเชื่อว่าการค้าเสรีภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนช่วยส่งเสริมให้ความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนทั้งในระดับประชาชน ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักธุรกิจจากภาคเอกชน และผู้บริหารของราชการส่วนภูมิภาคระดับจังหวัดมีความแน่นแฟ้นมากขึ้น โดยเป็นความสัมพันธ์ที่มีตัวแสดงหลักคือด้านเศรษฐกิจ ภายใต้พื้นฐานความสัมพันธ์เชิงสังคมและวัฒนธรรมที่สร้างและสั่งสมในอดีตถึงปัจจุบันเป็นทุนทางสังคมในการขับเคลื่อนความร่วมมือด้านเป็นตัวแทนสนับสนุน

7) เกิดการเลื่อนลำดับทางสังคม (Social Mobility) การค้าเสรีที่ดำเนินภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน โดยมีด่านศุลกากรรองรับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจนั้น จะช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงปัจจัยขับเคลื่อนเศรษฐกิจของชุมชนได้มากขึ้น ยังผลให้เกิดโอกาสชีวิต (Life chances) และนำไปสู่การเลื่อนลำดับทางสังคมในทางบวก ซึ่งก็คือเลื่อนสูงขึ้น (Upward Social Mobilization)

1.2.2 ผลกระทบเชิงลบ

1) ปัญหาการย้ายถิ่นเข้าของแรงงานและการเข้ามาของผู้ผลิตและผู้จำหน่ายรายใหญ่ที่ลดทอนบทบาทของผู้ค้ารายย่อย คาดการณ์ว่าประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในระดับชุมชนชายแดนที่เป็นที่ตั้งของด่านศุลกากรทั้งในด้านการผลิตและระบบสนับสนุนการผลิตและการจำหน่ายสินค้าจะยังผลให้เกิดการมีประชากรจากพื้นที่อื่นทั้งจากประเทศไทยและสปป.ลาว อพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่ของชุมชนชายแดน ทั้งในรูปของการเคลื่อนย้ายแรงงานตามการเคลื่อนย้ายของสินค้าและทุน อีกทั้งการเข้ามาของผู้ผลิตและผู้จำหน่ายสินค้ารายใหญ่ที่ย่อมส่งผลกระทบต่อผู้ค้าปลีกที่มีศักยภาพและความพร้อมด้านการค้าและการตลาดน้อยกว่า

2) ปัญหาด้านผังเมืองและการจราจรในชุมชนถ่ายสินค้าและจุดรองรับนักท่องเที่ยว โดยผลกระทบด้านนี้เป็นการสะท้อนภาพปัญหาในอนาคตที่อาจเกิดขึ้นได้ เมื่อมีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจโดยใช้พื้นที่ด่านศุลกากรเป็นประตูทางเศรษฐกิจไปสปป.ลาวภายใต้กรอบความร่วมมือประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ฉะนั้น พื้นที่ด่านศุลกากรและอาณาบริเวณชายแดนจึงเป็นพื้นที่รองรับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งหมด จึงย่อมส่งผลกระทบหากไม่มีการจัดการด้านระบบผังเมือง และวางระบบการบริหารจัดการด้วย

3) ปัญหาสิ่งแวดล้อมชุมชน อาทิ น้ำเสียจากสถานประกอบการ ปัญหาขยะมูลฝอยจากสถานที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว และมลพิษจากการขนส่งสินค้าทางถนนและการสัญจรที่จะมีขนาดความหนาแน่นมากขึ้น เป็นต้น โดยปัญหาเหล่านี้จะเกิดขึ้นตามมาจากที่ด่านศุลกากรเป็นพื้นที่รองรับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจหากไม่มีการวางแผนการจัดการที่ดีรองรับ

4) ปัญหาแรงงานผิดกฎหมาย (Illegal worker) จาก สปป.ลาว เป็นปัญหาที่สืบเนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันที่มีการลักลอบเข้าเมืองผิดกฎหมายของประชาชนของสปป.ลาวที่อาศัยบริเวณใกล้ด่านศุลกากรที่เข้ามารับจ้างเป็นแรงงานในไร่ข้าวโพดของคนไทยที่อยู่ใกล้เคียงกับด่าน และเข้ามาในยามฉุกเฉิน เช่น การรักษาพยาบาล และหากมีการจ้างงานใหม่ๆ เพิ่มขึ้นจากการเข้ามาของกลุ่มธุรกิจด้านการท่องเที่ยว หรืออุตสาหกรรมที่จะมาพร้อมกับการส่งเสริมการค้า การลงทุน และการบริการรอบบริเวณด่านศุลกากรภายใต้ความร่วมมือของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งจะเป็นปัจจัยดึงดูดให้แรงงานจากประเทศเพื่อน

บ้านอพยพเข้ามาผนวกกับความต้องการแรงงานราคาถูกของผู้ประกอบการที่เป็นปัจจัยให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานผิดกฎหมายตามมา

5) ปัญหาด้านความสามารถในการบริหารจัดการชายแดนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในปัจจุบันการบริหารจัดการพื้นที่อาศรัยให้เข้าเพื่อจำหน่ายสินค้าของด่านชายแดนอยู่ภายใต้อำนาจการรับผิดชอบขององค์การบริหารมั่งเจ็ดตัน โดยทำหน้าที่ในการพิจารณาอนุญาตให้ผู้เข้าพื้นที่จำหน่ายสินค้า แต่หากมีความคับคั่งในการใช้พื้นที่และมีความหลากหลายในด้านประเภทของการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ย่อมส่งผลกระทบต่อความสามารถในการบริหารจัดการพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลมั่งเจ็ดตัน

6) ปัญหาด้านสวัสดิภาพของสังคม การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจในปริมาณและขนาดที่เพิ่มขึ้นตามการสนับสนุนการค้าเสรีอาจส่งผลกระทบต่อชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านมั่งเจ็ดตันและชุมชนโดยรอบในพื้นที่อาณาบริเวณชายแดนในปริมาณและขนาดที่เพิ่มขึ้น เช่น ปริมาณของยาเสพติดที่มีการลักลอบนำเข้า อุบัติเหตุเพิ่มมากขึ้นสืบเนื่องจากจะมีรถสำหรับขนส่งสินค้าทางการเกษตรและขนส่งสินค้าอุปโภคและบริโภคมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้เกิดอุบัติเหตุทางถนนเพิ่มตาม ปัญหาอาชญากรรมที่เกิดจากกลุ่มมิจฉาชีพที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งสภาพปัจจุบันมีปัญหาการขโมยสินค้าโดยคนลาวที่ดำเนินเป็นกลุ่มยังด่านอยู่ สภาพปัญหาดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อสวัสดิภาพของชุมชนอาจมีแนวโน้มที่ลดลง

7) ทุนขนาดใหญ่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมเพิ่มมากขึ้น ผลจากการค้าเสรีภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่มีด่านอยู่เป็นกลไกการขับเคลื่อนการค้า การลงทุน และการบริการระหว่างประเทศไทยและสปป.ลาว จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่รวดเร็วและขนานใหญ่ ผู้ที่จะสามารถเข้าถึงโอกาสทางเศรษฐกิจได้ดีกว่าคือ ผู้ที่มีศักยภาพในด้านทุนและความสามารถเชิงบริหาร ซึ่งก็ย่อมหมายถึงผู้ที่ประกอบธุรกิจในระบบเป็นฐานอยู่แล้วจึงเป็นโอกาสทางการค้าของกลุ่มธุรกิจจากภายนอกชุมชน การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้นจึงเป็นปัจจัยที่กระตุ้นให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่นำมาสู่ความเหลื่อมล้ำทางสังคมของชุมชนชายแดนได้

8) วิถีชีวิตและความสัมพันธ์ทางสังคมเปลี่ยนแปลงตามการเปลี่ยนของโครงสร้างระบบเศรษฐกิจ ผลกระทบในด้านนี้สืบเนื่องจากผลจากการเกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมที่คาดการณ์ว่าจะเกิดเพิ่มมากขึ้นตามระบบเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งผลกระทบในด้านดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความสัมพันธ์ทางสังคมเปลี่ยนแปลงของคนในพื้นที่อาณาบริเวณชายแดน ในขณะนี้ เป็นผลจากการเปลี่ยนตามโครงสร้างระบบเศรษฐกิจใหม่ที่จะเกิดขึ้นมาพร้อมกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ภาคธุรกิจจะเป็นตัวแสดงหลักแทนทุกกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน

2. ผลการศึกษาทุนทางสังคมของชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอ บ้านโคก จังหวัดอุดรธานีสำหรับที่ชุมชนใช้เป็นกลไกในการจัดการของชุมชนเพื่อตอบสนองและ/หรือ ได้ตอบสนองของการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ผลการศึกษาทุนทางสังคมภายใน ชุมชนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น มีดังนี้

2.1 เครือข่ายความร่วมมือข้ามแดนระดับประชาชนและหน่วยงานราชการระหว่างไทยและลาว โดยชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นตลอดจนหมู่บ้านอื่นๆ ในตำบลม่วงเจ็ดต้นมีความสัมพันธ์ข้าม พรมแดนอันญาติพี่น้อง โดยการแต่งงานกับประชาชนลาวที่อาศัยหมู่บ้านใกล้เคียงกับด้านภูคู้ เช่น ประชาชนบ้านผาแก้ว และบ้านบวมเลา ความสัมพันธ์ดังกล่าวจึงเป็นรากฐานสำคัญที่เอื้ออำนวยความ สะดวกในสานสัมพันธ์ทางการค้าและการเมืองในระดับผู้นำท้องถิ่น อำเภอ และจังหวัดอุดรธานีในปัจจุบัน และส่งผลต่อความร่วมมือด้านความมั่นคง เช่น มีการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมมือรักษาความสงบเรียบร้อย ตามชายแดนไทย-ลาว ที่มีคณะกรรมการร่วมมือระดับอำเภอของจังหวัดอุดรธานีและเมืองของแขวงไซ ขะบูลีร่วมด้วย

2.2 องค์กรทางสังคม (Social Organization) ในระดับหมู่บ้านชุมชนชายแดน องค์กรนี้เป็น องค์กรคู่ขนานกับองค์การบริหารส่วนตำบลม่วงเจ็ดต้นที่องค์กรที่เป็นทางการ โดยในระดับหมู่บ้านหมู่ที่ 2 บ้าน ม่วงเจ็ดต้นนี้มีองค์กรชุมชน คือ “คณะกรรมการขับเคลื่อนแผนชุมชน” ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้านเป็น ประธานกรรมการ, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คนที่ 1,2, สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 2 คน,ประธาน พัฒนาสตรี,ประธานกองทุนหมู่บ้าน, ประชาชนชาวบ้าน และอาสาพัฒนาชุมชนจำนวน 3 คนเป็นกรรมการ โดยองค์กรนี้มีความสำคัญในฐานะเป็นแกนนำในการวางแผนพัฒนาหมู่บ้านร่วมกับประชาชนในหมู่บ้าน โดยอาศัยวิธีการวิเคราะห์ชุมชน โดยใช้ SWOT Analysis เป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดแนวทางการ พัฒนาให้สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ SWOT ร่วมกับผลจากดัชนีความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.)

2.3 กลุ่มอาชีพชุมชน ภายในชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นนั้นมีการรวมกลุ่มของ ประชาชนในหมู่บ้านในลักษณะของสหกรณ์ชุมชน เพื่อให้สมาชิกได้มารวมกลุ่มกันผลิตและจำหน่ายสินค้า ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ประกอบด้วย กลุ่มผลิตสุรากลั่นพื้นบ้าน ยี่ห่อช่องภูคู้ ซึ่งมีจำนวนสมาชิก 12 คน และกลุ่มทอผ้าตีนจกลายน้ำไหล มีสมาชิก 42 คน นอกจากนี้มีกองทุนการเงินที่สำคัญของหมู่ที่ 2 มี 2 กองทุน คือ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ปัจจุบัน (กันยายน 2554) มีเงินทุน 1,100,000 บาท และกองทุน กขคจ. ปัจจุบันมีเงินทุน 280,000 บาท และมีกลุ่มจักสานผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ แต่เป็นกลุ่มอาชีพที่ชาวบ้าน ได้รวมตัวกันอย่างหลวมๆ

2.4 การรวมกลุ่มเชิงเศรษฐกิจ (ชมรมพ่อค้าชายแดน) การรวมกลุ่มนี้มีแตกต่างจากกลุ่มอาชีพ ชุมชน เนื่องจากเป็นการรวมตัวเชิงผลประโยชน์ทางการค้าเป็นหลัก โดยมีสมาชิกกลุ่ม คือ ผู้ค้าด้านภูคู้ โดย

เป็นการรวมตัวกันเฉพาะกลุ่มผู้ค้ายังด้านชายแดนเท่านั้น ซึ่งเป็นผู้ค้าที่อาศัยอยู่ในตำบลม่วงเจ็ดต้นแต่ส่วนใหญ่เป็นผู้ค้าที่มีร้านค้าอยู่ในหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นเป็นหลักและนำสินค้าไปขายที่ด้านในวันที่ได้รับอนุญาต ซึ่งวัตถุประสงค์การรวมตัวก็เพื่อทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อาทิ ให้คำปรึกษาและแนะนำแหล่งซื้อสินค้าที่จะนำมาจำหน่ายยังด้านภูคู้ หรือการสื่อสารไปยังลูกค้าคนลาวที่ต้องการสินค้าไปซื้อยังสมาชิกของชมรม นอกจากนี้ชมรมยังได้รวมตัวกันเพื่อเข้าไปร่วมกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมของลูกค้าคนลาวยังเมืองปากลาย แขวงไซยะบูลีเช่นกัน ขณะเดียวกันลูกค้าคนลาวที่เป็นผู้ซื้อรายใหญ่ก็ได้มีการรวมตัวกันเข้ามาสานสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรมกับผู้ค้าด้านภูคู้คนไทยด้วย การสานสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ดำเนินมาอย่างยาวนานตลอดระยะเวลาที่มีการเปิดจุดผ่อนปรนทางการค้าตั้งแต่ปี พ.ศ.2536 จนถึงปัจจุบัน

2.5 ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ชุมชนชายแดนหมู่ที่2 บ้านม่วงเจ็ดต้นมีผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนที่ซึ่งส่งผลให้เกิดการปฏิบัติตามด้วยความเชื่อมั่นว่าจะนำพาชุมชนไปในทิศทางที่ยอมรับได้ อาทิ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดจอมแจ้งคนปัจจุบัน (พ.ศ. 2555) นายศักดิ์ ด่วงแดง อดีตกำนันตำบลม่วงเจ็ดต้น และหัวหน้าหน่วยจัดการต้นน้ำป่าคนปัจจุบัน (พ.ศ. 2555) บุคคลเหล่านี้เป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตและแบบอย่างในการมีส่วนร่วมทางสังคมและการเมืองอย่างสร้างสรรค์จึงทำให้ได้รับความเชื่อมั่นว่าเป็นบุคคลตัวอย่าง

2.6 อัตลักษณ์ของชุมชน ชุมชนชายแดนหมู่ที่2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคกที่มีภาษาเฉพาะแตกต่างจากคนในอำเภออื่นของจังหวัดอุดรดิตถ์ โดยคนในอำเภอบ้านโคกเพียงแห่งเดียวที่พูดภาษาสำเนียงเช่นเดียวกับคนลาว ซึ่งคนพื้นถิ่นอำเภอบ้านโคกเรียกว่า “ภาษาลาว” การมีอัตลักษณ์เชิงภาษานี้ส่งผลให้การสื่อสารไปยังประชาชนคนลาวและส่วนราชการได้โดยง่ายที่ยังผลประโยชน์ในเชิงการค้าและการลงทุนระหว่างกันได้เป็นอย่างดี

2.7 มีความเป็นปึกแผ่นทางสังคม (Community Solidarity) สืบเนื่องจากสภาพความเป็นสังคมชนบทที่ครอบครัวส่วนใหญ่ในหมู่ที่2 บ้านม่วงเจ็ดต้นเป็นเครือญาติกันและมีเครือญาติภายในตำบลม่วงเจ็ดต้นด้วย จึงทำให้ประชาชนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นมีการดำรงชีวิตแบบการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จึงทำความไว้เนื้อเชื่อใจ (Trustworthiness) ระหว่างกันอย่างเหนียวแน่น จึงส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่น (Solidarity) ในชุมชน

2.8 ค่านิยมและบรรทัดฐานร่วม (Shared Values and Norms) ประชาชนในชุมชนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นและทั้งตำบลม่วงเจ็ดต้นมีความใกล้ชิดทางสังคมอย่างยิ่ง จึงก่อให้เกิดการสื่อสารระหว่างบุคคล และกลุ่มคนได้ง่าย และเกิดการรับรู้ระหว่างกันได้อย่างสะดวก ซึ่งชุมชนชายแดนแห่งนี้มีความผูกโยงกัน โดยมีเครือญาติฐานจึงทำให้คนส่วนใหญ่ในชุมชนมีค่านิยมในสิ่งใดสิ่งหนึ่งร่วมกัน และด้วยความ

เป็นสังคมเกษตรกรรมจึงทำให้ชาวบ้านมีความอดทนและมีความขยัน ซึ่งถือว่าเป็นค่านิยมที่ดีจึงทำให้สามารถร่วมกันกำหนดบรรทัดฐานทางสังคมที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและนำไปสู่การปฏิบัติร่วมกันได้

นอกจากทุนทางสังคมแล้วในชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้นมีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสูง สภาพทรัพยากรธรรมชาติของตำบลม่วงเจ็ดต้นยังคงมีความสมบูรณ์มาก โดยมีแหล่งน้ำตามธรรมชาติ (ลำห้วย) และ เป็นต้นน้ำสำคัญของจังหวัดอุตรดิตถ์ คือ ขุนน้ำปาด ซึ่งเป็นต้นกำเนิดน้ำแม่ปาดซึ่งไหลผ่านอำเภอฝางท่า และอำเภอน้ำปาดลงสู่แม่น้ำน่าน ณ บ้านปากปาด บริเวณทางเข้าที่ทำการเขื่อนสิริกิติ์ สำหรับภูมิอากาศในช่วงฤดูหนาวอุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 6 - 12 องศาเซลเซียส ด้วยลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศของตำบลม่วงเจ็ดต้นที่สมบูรณ์และเหมาะสมในเชิงภูมิศาสตร์เช่นนี้จึงสามารถพัฒนาไปเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวได้

3. ผลการศึกษาแผนการจัดการชุมชนชายแดน โดยบูรณาการทุนทางสังคมของชุมชนสำหรับพัฒนาและป้องกันทางสังคมจากผลของการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนของชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอ บ้านโคก จังหวัดอุตรดิตถ์ ผลการศึกษาแผนการจัดการชุมชนแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ

3.1 แผนการจัดการชุมชนเชิงป้องกัน ประกอบด้วย

- 1) การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community)
- 2) การสร้างกฎชุมชนที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนผ่านไปสู่การเป็นสังคมข้ามชาติ
- 3) การจัดทำแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนและการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะของชุมชน

- 4) การพัฒนาศูนย์ประสานงานและข้อมูลข่าวสารชุมชนชายแดนระดับหมู่บ้านและตำบล

3.2 แผนการจัดการชุมชนเชิงส่งเสริม/คุ้มครอง ประกอบด้วย

- 1) การสร้างระบบสวัสดิการชุมชนชายแดน
- 2) การพัฒนาแผนการส่งเสริมความสัมพันธ์ข้ามชาติภาคประชาชนและเอกชน

3.3 แผนการจัดการชุมชนเชิงพัฒนา ประกอบด้วย

- 1) การพัฒนารัฐกิจชุมชน
- 2) การพัฒนาแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เกษตรกรรม และวัฒนธรรมโดยชุมชน

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

ข้อเสนอแนะระดับชุมชนชายแดน

เป็นข้อเสนอแนะสำหรับประชาชนในชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้น และประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เชื่อมโยงในอาณาบริเวณชายด่านภูคู้ และเป็นข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาความเข้มแข็งของทุนทางสังคมของชุมชนที่ศึกษา ดังนี้

1. ประชาชนและผู้นำหมู่บ้านตามโครงสร้างของคณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 ควรจัดให้มีการพบปะทางสังคมเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความเห็นต่อประเด็นทางสังคมและเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้นในชุมชนชายแดนในฐานะที่เป็นพื้นที่ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ซึ่งผู้นำชุมชนจำเป็นต้องริเริ่มสร้างพื้นที่ทางสังคมให้เป็นเวทีแลกเปลี่ยนความเห็นในประเด็นต่างๆที่จะเกิดขึ้นและกระทบต่อชุมชนจากการค้าเสรี เพื่อนำไปสู่การกำหนดบรรทัดฐานและกฎเกณฑ์ที่จะได้ปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งการมีพื้นที่ทางสังคมนี้อาจจะช่วยให้เกิดพลังชุมชนในอันที่จะเป็นฐานสำคัญให้ชุมชนมีความเป็นปึกแผ่นทางสังคมได้แน่นแฟ้นมากขึ้น ที่จะช่วยสร้างเสริมและใช้ประโยชน์ทุนทางสังคมจากกลุ่ม/องค์กรต่าง ๆ ภายในชุมชนชายแดนแห่งนี้ได้

2. ขยายฐานและต่อยอดการกิจกรรมทางสังคมที่ประชาชนในชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 ได้มีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนความเห็นต่างๆ จากผลของการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้นในชุมชนแห่งนี้ในเวทีทางสังคมของชุมชน เพื่อพัฒนาเป็นเครือข่ายความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่เข้มแข็งในระดับชุมชนและพัฒนาให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ของอาณาบริเวณชายแดนทั้งตำบลม่วงเจ็ดต้น และอำเภอบ้านโคก เพื่อร่วมกันวางแผนกำหนดตำแหน่งการพัฒนาชุมชนชายแดน (Market positioning) ให้สอดคล้องกับแนวโน้มผลกระทบที่จะเกิดขึ้นของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่จะดำเนินผ่านด่านภูคู้

3. ชุมชนชายแดนพึงต้องกำหนดแผนการจัดการชุมชนโดยคำนึงความสมดุลทางด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมควบคู่กัน โดยแผนดังกล่าวจะส่งผลต่อการผลักดันให้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน เช่น กลุ่มทอผ้า หรือทุนทางสังคมในรูปของคณะกรรมการหมู่บ้านได้ต่อยอดกิจกรรมของกลุ่มและของชุมชนในการพัฒนาสินค้าหรือการส่งเสริมการพัฒนาชุมชนโดยอาศัยฐานทรัพยากรในชุมชนเพื่อปรับเปลี่ยนสภาพให้มีมูลค่าทางเศรษฐกิจที่อาศัยโอกาสจากการเป็นประตูเศรษฐกิจของด่านการค้าสำคัญของจังหวัดอุดรธานี

4. ควรพัฒนาทุนทางสังคมขึ้นมาใหม่โดยอาศัยฐานทุนทางสังคมเดิมที่ชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นมีอยู่ อาทิ การสร้างเครือข่ายเยาวชนบ้านโคก-เมืองปากลาย และคณะกรรมการขับเคลื่อนแผนพัฒนาพื้นที่ร่วมบ้านโคก-ปากลาย

5. ควรสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคมที่เป็นองค์กรทางสังคม (Social Organization) ในระดับหมู่บ้าน โดยเริ่มจากหมู่ที่ 7 บ้านม่วงเจ็ดต้น โดยเฉพาะ “คณะกรรมการขับเคลื่อนแผนชุมชน” นั้นเดิมประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 12 คน หากต้องเพิ่มความเข้มแข็งให้กับองค์กร ควรขยายจำนวนของคณะกรรมการให้มีจำนวนเพิ่มขึ้น อาทิ ผู้อำนวยการ โรงเรียนที่อยู่ในหมู่บ้าน/ตำบลที่มีพื้นที่บริการของหมู่ 7 ด้วย สมาชิกจากกลุ่มอาชีพในหมู่บ้าน ตัวแทนร้านค้า หรือผู้ประกอบการค้าที่ดำเนินอยู่ และผู้นำเยาวชน ตลอดจนตัวแทนประชาชนที่สนใจเพื่อสามารถวิเคราะห์ชุมชนได้รอบด้านมากขึ้นและเป็นพลังขับเคลื่อนกิจการสาธารณะของหมู่บ้านได้

ข้อเสนอแนะระดับจังหวัดอุดรดิตถ์และกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 1

1. หน่วยงานภาครัฐในระดับจังหวัดอุดรดิตถ์ ควรกำหนดยุทธศาสตร์เสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม/องค์กรทางสังคมในชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นเป็นพื้นที่นำร่อง โดยยุทธศาสตร์นั้นพึงครอบคลุมการเสริมสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาศักยภาพของกลุ่ม/องค์กรที่สอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่จะเปลี่ยนผ่านให้ชุมชนชายแดนเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมภายใต้ระบบเศรษฐกิจใหม่จากกรอบความร่วมมือของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

2. ควรเร่งรัดจัดทำยุทธศาสตร์พัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษร่วมกับองค์กรภาคธุรกิจ โดยการประสานงานระหว่างสภาหอการค้าจังหวัดอุดรดิตถ์ และสภาอุตสาหกรรมจังหวัดอุดรดิตถ์ร่วมกับกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 1 ที่ประกอบด้วยจังหวัดตาก อุดรดิตถ์ สุโขทัย พิษณุโลก และเพชรบูรณ์ ในการจัดทำยุทธศาสตร์เร่งด่วนของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 1 พัฒนาพื้นที่บริเวณด่านภูมู่เป็นศูนย์พัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนอุดรดิตถ์-ไชยะบูลี ในรูปของการทำข้อตกลง(MOU) เป็นพื้นที่พัฒนาร่วมระหว่างทางการและกลุ่มธุรกิจของแขวงไชยะบูลี ในรูปแบบที่สามารถกระทำได้โดยยึดตามกรอบความร่วมมือของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและกฎหมายที่เกี่ยวข้องของทั้งประเทศ

ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

1. รัฐพึงต้องพัฒนารัฐกิจเกษตรสนับสนุนธุรกิจการเกษตรแก่ประชาชนในชุมชนชายแดน ซึ่งเป็นการส่งเสริมการทำพาณิชย์กรรมแก่ชุมชน ซึ่งจากผลการศึกษาครั้งนี้ในพื้นที่ชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยเฉพาะปลูกข้าวโพดที่เป็นพืชเศรษฐกิจของชุมชนรัฐบาลจึงต้องให้การสนับสนุนพัฒนาเกษตรกรไปสู่การการทำเกษตรกรรมเชิงอุตสาหกรรมมากขึ้น ซึ่งเชื่อได้ว่าเกษตรกรจะสามารถใช้ประโยชน์จากผลการเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุนของประชาคม

เศรษฐกิจอาเซียนได้ตรงกับทักษะทางเกษตรกรรมที่เกษตรกรมีอยู่แล้ว ซึ่งสามารถต่อยอดไปสู่การผลิตและการลงทุนในเชิงอุตสาหกรรมภายในพื้นที่หรือข้ามแดนไปยังสปป.ลาวได้

2. รัฐบาลจะต้องส่งเสริมยุทธศาสตร์จังหวัด โดยอาจพิจารณาให้จังหวัดดำเนินการพิจารณาจัดตั้งศูนย์บริหารราชการข้ามแดนแบบเบ็ดเสร็จ ณ ด่านภูคู้ ซึ่งศูนย์ดังกล่าวมีลักษณะองค์กรเฉพาะที่มีอำนาจเฉพาะในการบริหารจัดการ (Area Based Management) ในภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการลงทุน การค้า การบริการ ตลอดจนบริหารจัดการด้านแรงงานข้ามชาติในพื้นที่ชายแดน

3. ส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยบูรณาการเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงแหล่งมรดกโลกสำคัญของทั้งสองประเทศ ได้แก่ เมืองมรดกโลกเมืองหลวงพระบางกับเมืองมรดกโลกเมืองสุโขทัย- ศรีสัชนาลัย โดยสามารถจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว “แพ็คเกจเมืองมรดกโลก” (World Heritage Package) โดยใช้เส้นทางแขวงหลวงพระบางเข้ามายังเมืองปากลายของแขวงไชยะบูลี และผ่านมายังด่านภูคู้ของจังหวัดอุดรดิตถ์ เพื่อเข้าสู่อำเภอศรีสัชนาลัยและอำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

4. รัฐบาลไทยถึงต้องพิจารณาลงทุนด้านการการศึกษาและสาธารณสุขชุมชนชายแดน โดยในพื้นที่ชายแดนบ้านภูคู้เป็นพื้นที่รองรับการเคลื่อนย้ายของประชากรข้ามแดน โดยเฉพาะแรงงานที่จำเป็นต้องมีทักษะ ดังนั้นหากพิจารณาด้านความเหมาะสมในการส่งเสริมการศึกษาเพื่อรองรับประชากรลาวจากแขวงไชยะบูลี สปป.ลาว เพื่อเข้ามาศึกษาในระดับอาชีวะหรือวิชาชีพเฉพาะก็เชื่อว่าจะสามารถสร้างประโยชน์ในด้านการลงทุนด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาแรงงานคนลาวและคนไทยในพื้นที่อาณาบริเวณชายให้มีทักษะที่สอดคล้องกับความต้องการแรงงาน ในด้านสาธารณสุขรัฐบาลไทยต้องกำหนดยุทธศาสตร์ด้านสาธารณสุขชายแดนในระดับประเทศให้สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของการกลายเป็นภูมิภาคเดียวกันของประชาคมอาเซียน เพื่อให้หน่วยงานสาธารณสุขระดับจังหวัดและพื้นที่ชายแดนได้กำหนดแนวปฏิบัติสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติด้านสาธารณสุขได้อย่างถูกต้อง

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวโน้มผลกระทบในทัศนะของประชาชนในชุมชนชายแดนของไทยจากผลของการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่ดำเนินผ่านด่านภูมู หมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบล ม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรดิตถ์ 2) เพื่อศึกษาทุนทางสังคมของชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรดิตถ์สำหรับที่ชุมชนใช้เป็นกลไกในการจัดการของชุมชนเพื่อตอบสนองและ/หรือได้ตอบผลของการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และ 3) เพื่อกำหนดแผนการจัดการชุมชนชายแดนโดยบูรณาการทุนทางสังคมของชุมชนสำหรับพัฒนาและป้องกันทางสังคมจากผลของการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนของชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรดิตถ์ สรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัญหาและแนวโน้มผลกระทบในทัศนะของประชาชนในชุมชนชายแดนของไทยจากผลของการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่ดำเนินผ่านด่านภูมู หมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรดิตถ์ มีดังนี้

1.1. สภาพปัญหาปัจจุบันของชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 ตำบลม่วงเจ็ดต้นประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ 1) สภาพปัญหาปัจจุบันภายในชุมชนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ประกอบด้วยปัญหาด้านเศรษฐกิจชุมชน ปัญหาด้านสาธารณสุขชุมชน ปัญหาด้านการเข้าถึงการศึกษา ปัญหาด้านการย้ายถิ่นของประชาชน และปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม และ 2) สภาพปัญหาของชุมชนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นที่สัมพันธ์กับการมีเปิดดำเนินการของด่านภูมูประกอบด้วย ปัญหาด้านเศรษฐกิจที่สัมพันธ์กับการค้า ปัญหาด้านสาธารณสุขที่เกิดจากการเคลื่อนย้ายของประชาชนลาวที่เข้ามายังด่านภูมูปัญหาด้านความมั่นคงและความปลอดภัย ปัญหาด้านการจัดการพื้นที่และสิ่งแวดล้อมโดยรอบบริเวณด่านไม่เหมาะสม และปัญหาด้านการคมนาคมในเส้นทางไปยังด่านภูมูและเส้นทางจากเมืองปากลาย สปป.ลาวเข้ามายังด่านภูมู

1.2.แนวโน้มผลกระทบในทัศนะของประชาชนในชุมชนชายแดนของไทยจากผลของการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่ดำเนินผ่านด่านภูมู หมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรดิตถ์ โดยประกอบด้วย

1) ผลกระทบเชิงบวก ประกอบด้วย โครงสร้างระบบการผลิตภายในชุมชนเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรรมพื้นฐานเป็นเกษตรกรรมเชิงพาณิชย์และการเกิดขึ้นของอุตสาหกรรม ความมั่นคงของการลงทุนดีขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มธุรกิจอุตสาหกรรมเกษตร เกิดการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวและกลุ่มธุรกิจ

บริการที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเกิดบริการทางสังคม (Social Services) ในพื้นที่บริเวณอาณาบริเวณชายแดนเกิดการพัฒนาไปสู่การเป็นศูนย์กลางทางการบริหารหน่วยงานภาครัฐแบบบูรณาการ เกิดการพัฒนาความสัมพันธ์ข้ามชาติเชิงสร้างสรรค์ในระดับประชาชนท้องถิ่น และจังหวัด และเกิดการเคลื่อนลำดับทางสังคม (Social Mobility) ในลักษณะเลื่อนสูงขึ้น (Upward Social Mobilization)

2) ผลกระทบเชิงลบ ประกอบด้วย ปัญหาการย้ายถิ่นเข้าของแรงงานและการเข้ามาของผู้ผลิตและผู้จำหน่ายรายใหญ่ที่ลดทอนบทบาทของผู้ค้ารายย่อย ปัญหาด้านผังเมืองและการจราจรในจุดขนถ่ายสินค้าและจุดรองรับนักท่องเที่ยว ปัญหาสิ่งแวดล้อมชุมชน ปัญหาแรงงานผิดกฎหมาย (Illegal worker) จาก สปป.ลาว ปัญหาความสามารถในการบริหารจัดการชายแดนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ปัญหาด้านสวัสดิภาพของสังคม ทูชนชาติใหญ่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมเพิ่มมากขึ้น และวิถีชีวิตและความสัมพันธ์ทางสังคมเปลี่ยนแปลงตามการเปลี่ยนของโครงสร้างระบบเศรษฐกิจ

2. ผลการศึกษาทุนทางสังคมของชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรดิตถ์สำหรับที่ชุมชนใช้เป็นกลไกในการจัดการของชุมชนเพื่อตอบสนองและ/หรือได้ตอบสนองของการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ประกอบด้วย 2.1 เครือข่ายความร่วมมือข้ามแดนระดับประชาชนและหน่วยงานราชการระหว่างไทยและลาว 2.2 องค์กรทางสังคม (Social Organization) ในระดับหมู่บ้านชุมชนชายแดน 2.3 กลุ่มอาชีพชุมชน และกองทุนการเงินหมู่บ้าน 2.4 การรวมกลุ่มเชิงเศรษฐกิจ (ชมรมพ่อค้าชายแดน) 2.5 ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ซึ่งเป็นบุคคลที่เป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตและแบบอย่างในการมีส่วนร่วมทางสังคมและการเมืองอย่างสร้างสรรค์ 2.6 อัตลักษณ์ของชุมชน โดยเฉพาะอัตลักษณ์ทางภาษา 2.7 มีความเป็นปึกแผ่นทางสังคม (Community Solidarity) และ 2.8 มีค่านิยมและบรรทัดฐานร่วม (Shared Values and Norms)

นอกจากทุนทางสังคมแล้วในชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้นมีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสูง สภาพทรัพยากรธรรมชาติของตำบลม่วงเจ็ดต้นยังคงมีความสมบูรณ์มาก โดยมีต้นน้ำสำคัญของจังหวัดอุดรดิตถ์ คือ ขุนน้ำปาด ซึ่งเป็นต้นกำเนิดน้ำแม่ปาด และในช่วงฤดูหนาวมีอุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 6 - 12 องศาเซลเซียส ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาไปเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวได้

3. ผลการศึกษาแผนการจัดการชุมชนชายแดนโดยบูรณาการทุนทางสังคมของชุมชนสำหรับพัฒนาและป้องกันทางสังคมจากผลของการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนของชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอ บ้านโคก จังหวัดอุดรดิตถ์ ผลการศึกษาแผนการจัดการชุมชนแบ่งออกเป็น 3 ด้าน มีดังนี้

3.1 แผนการจัดการชุมชนเชิงป้องกันประกอบด้วย 1) การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) 2) การสร้างกฎชุมชนที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนผ่านไปสู่การเป็นสังคมข้ามชาติ 3) การจัดทำแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนและการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะของชุมชน และ4) การพัฒนาศูนย์ประสานงานและข้อมูลข่าวสารชุมชนชายแดนระดับหมู่บ้านและตำบล

3.2 แผนการจัดการชุมชนเชิงส่งเสริม/คุ้มครอง ประกอบด้วย 1)การสร้างระบบสวัสดิการชุมชนชายแดน และ2) การพัฒนาแผนการส่งเสริมความสัมพันธ์ข้ามชาติภาคประชาชนและเอกชน

3.3 แผนการจัดการชุมชนเชิงพัฒนา ประกอบด้วย 1) การพัฒนาธุรกิจชุมชน และ2) การพัฒนาแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เกษตรกรรม และวัฒนธรรมโดยชุมชน

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

ข้อเสนอแนะระดับชุมชนชายแดน มีดังนี้

1. ประชาชนและผู้นำหมู่บ้านตามโครงสร้างของคณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 ควรจัดให้มีการพบปะทางสังคมเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความเห็นต่อประเด็นทางสังคมและเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้นในชุมชนชายแดนในฐานะที่เป็นพื้นที่ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่าง

2. ขยายฐานและต่อยอดกิจกรรมทางสังคมที่ประชาชนในชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 ได้มีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนความเห็นต่างๆ จากผลของการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้นในชุมชนแห่งนี้ในเวทีทางสังคมของชุมชน เพื่อร่วมกันวางแผนกำหนดตำแหน่งการพัฒนาชุมชนชายแดน (Market positioning)

3. ชุมชนชายแดนพึงต้องกำหนดแผนการจัดการชุมชนโดยคำนึงความสมดุลทางด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมควบคู่กัน

4. ควรพัฒนาทุนทางสังคมขึ้นมาใหม่โดยอาศัยฐานทุนทางสังคมเดิมที่ชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นมีอยู่ อาทิ การสร้างเครือข่ายเยาวชนบ้านโคก-เมืองปากกลาย และคณะกรรมการขับเคลื่อนแผนพัฒนาพื้นที่ร่วมบ้านโคก-ปากกลาย

5. ควรสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคมที่เป็นองค์กรทางสังคม (Social Organization) ในระดับหมู่บ้าน เช่น ขยายจำนวนของคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านให้มีจำนวนเพิ่มขึ้นเพื่อสามารถวิเคราะห์ชุมชนได้รอบด้านมากขึ้นและเป็นพลังขับเคลื่อนกิจการสาธารณะของหมู่บ้านได้

ข้อเสนอแนะระดับจังหวัดอุดรดิตถ์และกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 1 มีดังนี้

1. หน่วยงานภาครัฐในระดับจังหวัดอุดรดิตถ์ ควรกำหนดยุทธศาสตร์เสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม/องค์กรทางสังคมในชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นเป็นพื้นที่นำร่อง
2. ควรเร่งรัดจัดทำยุทธศาสตร์พัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษร่วมกับองค์กรภาครัฐกิจ โดยการประสานงานระหว่างสภาหอการค้าจังหวัดอุดรดิตถ์ และสภาอุตสาหกรรมจังหวัดอุดรดิตถ์ร่วมกับกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 1 ในการจัดทำยุทธศาสตร์เร่งด่วนของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 1 พัฒนาพื้นที่บริเวณด่านภูมี้เป็นศูนย์พัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนอุดรดิตถ์-ไชยะบูลี ในรูปของการทำข้อตกลง (MOU) เป็นพื้นที่พัฒนาร่วมระหว่างทางการและกลุ่มธุรกิจของแขวงไชยะบูลี

ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

1. รัฐพึงต้องพัฒนาธุรกิจเกษตรสนับสนุนธุรกิจการเกษตรแก่ประชาชนในชุมชนชายแดน ซึ่งเป็นการส่งเสริมการทำพาณิชย์กรรมแก่ชุมชน เพื่อสามารถต่อยอดไปสู่การผลิตและการลงทุนในเชิงอุตสาหกรรมเกษตรภายในพื้นที่หรือข้ามแดนไปยังสปป.ลาวได้
2. รัฐบาลจกต้องส่งเสริมยุทธศาสตร์จังหวัดอุดรดิตถ์ เช่น ส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์บริหารราชการข้ามแดนแบบเบ็ดเสร็จ ณ ด่านภูมี้ โดยศูนย์ดังกล่าวมีลักษณะองค์กรเฉพาะที่มีอำนาจเฉพาะในการบริหารจัดการ (Area Based Management) ในภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการลงทุน การค้า การบริการ ตลอดจนบริหารจัดการด้านแรงงานข้ามชาติในพื้นที่ชายแดน
3. ส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยบูรณาการเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงแหล่งมรดกโลกสำคัญของทั้งสองประเทศ ได้แก่ เมืองมรดกโลกเมืองหลวงพระบางกับเมืองมรดกโลกเมืองสุโขทัย-ศรีสัชนาลัย โดยสามารถจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว “แพ็คเกจเมืองมรดกโลก” (World Heritage Package) โดยใช้เส้นทางแขวงหลวงพระบางเข้ามายังเมืองปากลายของแขวงไชยะบูลี และผ่านมายังด่านภูมี้ของจังหวัดอุดรดิตถ์ เพื่อเข้าสู่อำเภอศรีสัชนาลัยและอำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
4. รัฐบาลไทยถึงต้องพิจารณาลงทุนด้านการการศึกษาและสาธารณสุขชุมชนชายแดน เพื่อรองรับประชาชนลาวจากแขวงไชยะบูลี สปป.ลาว เข้ามาศึกษาในระดับอาชีวะหรือวิชาชีพเฉพาะ และกำหนดยุทธศาสตร์ด้านสาธารณสุขชายแดนในระดับประเทศให้สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของการกลายเป็นภูมิภาคเดียวกันของประชาคม

Abstract

The purposes of this study are: 1) To study the problems and possible impacts from the economic liberalization of the ASEAN Economic Community(hereinafter called AEC). This emphasizes on the perceptions of the Thai people in the border community which were conducted through Phu Du Checkpoint at Moo 2 Mounjedton Village Ban Khok District Uttaradit Province 2) To study the social capital of the border community which was used as a mechanism for community management to respond and reduce the impacts of economic liberalization of the ASEAN Economic Community and 3) To formulate the management plans for the border community through the integration of the social capital of community in order to develop and protect the society from the impacts of the liberalization of the ASEAN Economic Community. This study illustrates:

1) The problems and possible impacts of the economic liberalization of the ASEAN Economic Community on the perceptions of the Thai people in the border community, which were conducted through Phu Du Checkpoint at Moo 2 Mounjedton Village Ban Khok District Uttaradit Province, are shown below;

1.1 The current problems of the Moo 2 MounjedtonVillage can be classified into two types of problems. First, the problems within Moo 2 Mounjedton Village such as local economic problems; community health problems; education problems; villagers' migration problems; infrastructure and transportation problems. Second, the problems of Moo 2 Mounjedton village related to Phu Du Checkpoint operation such as economic problems relating trans-border trade; community health problems resulting from the people from Laos PDR migrated to Phu Du Checkpoint; security and safety problems; management and environment problems in the area of Phu Du Checkpoint; transportation problem especially route to Phu Du Checkpoint and route from Paklai Laos PDR to Phu Du Checkpoint.

1.2 The impacts of the economic liberalization of the ASEAN Economic Community can be divided into positive impact and negative impact. First, the positive impacts are: the development of productive structure from traditional agriculture to commercial agriculture; the establishment of agricultural industry in the border community; stabilization of investment in the agricultural industry; development of tourist industry and service sector in the border community; the establishment of social

services (education and health care) in the border area; the transformation of the Phu Du Checkpoint area into the Integrated Administration of Government Agencies; strengthening the relationships with the local people in both Thailand and Laos PDR; improvement of social status of the villagers in border community. Second, the negative impacts are: the migration of labors from Laos PDR to Thailand; the growth of the major manufacturers and distributors in border and across the country affecting the retail traders in the border; town planning and traffic problems especially at a centre of transportation and tourist attraction; environment problems in the community; illegal labors from Laos PDR; the problem with insufficient capacity of Mounjedton Sub-district Administrative Organization; social welfare problems in the border community; the increase of the economic and social inequality in border community; unavoidable change on the way of life and social relation resulting from the change of economic structure.

2) The social capital of Moo 2 Mounjedton Village as a mechanism for community management to respond and reduce the impact of economic liberalization of the ASEAN Economic Community can be carried out in the followings: 2.1) the network on partnership between Thailand and Laos PDR at the people and governmental body level; 2.2) the social organizations in the border community; 2.3) the occupational groups and the funding for village; 2.4) the border trade association; 2.5) good leaders in the community to be the role model for people in the society; 2.6) the community identity such the use of Ban Khok Lao Language; 2.7) the community solidarity and the shared values and norms of villagers.

Beside the social capital in Moo 2 Mounjedton Village, the study found that this village and surrounding area has high mountain and vast natural resources. Moreover this village is nearby the headwater of Nam Pat which is the main river of Uttaradit with the temperature of 6-12 °C in winter which is suitable to develop it as a tourist attraction. .

3. The formulation of the management plans for the border community through the integration of the social capital of community to develop and protect the society from the impact of the liberalization of the ASEAN Economic Community can be classified in three categories of plans. First, Preventive management plans of the community which consists of four sub-plans: 1) forming a learning community; 2) formulating a community regulation in consistent with the trans-nations community; 3) formulating the plan for environment management in the community and plan for the use of public area in the community; 4) developing the coordination and information center of border village and Sub-district (Tambon) level. Second, Promotion/Protection management plans of the community which consists of two sub-plans:

1) Building the social welfare system in border community; 2) developing the plans to promote a relation between Thai – Laos people; Third, the management plans for the development of the community which consists of two sub-plans: 1) developing the community entrepreneurs; 2) developing the plans of eco-tourism, agricultural and cultural tourism by the community.

Research suggestions

Suggestions for the border community

1. Residents and village leaders of Moo 2 Mounjedton Village (border community) which are the council of village should provide a social forum to exchange opinion and view of social and economic issues. The forum should focus on the impact of economic liberalization on border community. .

2. The leaders of Moo 2 Mounjedton Village should promote social activities (social forum) which help to collect the information while at the same time raising the issues about the impacts of economic liberalization. The data collected from the villagers will be used to formulate and develop the community plan in accordance with the public opinion.

3. The community management plans of Moo 2 Mounjedton Village should maintain the balance between the economic interests and the public interests.

4. Residents of Moo 2 Mounjedton Village should create new social capitals by taking into account of the current social capital within the community. The research proposed the establishment of the Youth Network of Ban Khok and Paklay and the introduction of the Cooperate committee for the development of border area between Ban Khok and Paklay people. .

5. Residents of Moo 2 Mounjedton Village should strengthen the social capital through the Social Organization of community. In the local level, increasing the number of members of village committees will help the village to analyze the problems and manage the public affair of village.

Suggestions for Uttaradit province and Low -North Provincial Cluster 1

1. The governmental body or relevant authority in Uttaradit should make the strategy to strengthen a groups / social organizations in Moo 2 Mounjedton Village. The strategy aims at increasing the strength of community to develop the potential group / organization by taking into account of economic and social changes over the border communities.

2. The governmental body and relevant authority in Uttaradit should develop the Special Economic Zone Strategy (SEZS) in order to collaborate with the corporate sectors which consists of the Council Chamber, the Council Industrial of Uttaradit) and the Low-Northern Provincial Cluster. All corporationsshould develop SEZS as a strategy between Uttaradit –Chaiyabuli border area together with the public and private organizations of Chaiyabuli Laos PDR. This recommendation can also be carried out in form of the Memorandum of Understand (MOU) for a joint development.

Policy suggestions

1. the Thai government should develop the Agri-business policy for the people in the border community area. This will promote the agriculture for commercial purpose in order to extend the production and investment of the agriculture within the boundary of Thailand or Laos PDR.

2. the Thai government should encourage the strategies of Uttaradit such as establishing the Integrated Center of Trans-border Administration at Phu Du check point area. This center should have the authority to operate the trans-border affairs related to the promotion of investment, trade, services, travel and affairs relating migration. .

3. Thai government should promote the new tourism route to the major world heritage sites between Thailand and Laos PDR. The new route is called "World Heritage Package" which links the world heritage town of LuangPrabang with the world heritage city of Sukhothai – Srisachanalai. Such travel activities will organize from LuangPrabang province to Pak Lai city in Chaiyabuli province and then pass through Phu Du checkpoint of Uttaradit before arriving at Srisachanalai district and Sukhothai province.

4. Thai government should improve education and public health system in border community in order to satisfy the needs of the Laos People in Chaiyabuli province. For the education, the government should arrange the vocational training in specific fields of study. For the public health, the government should formulate the health strategies in border area in according with the change of the ASEAN region.

สารบัญ

	หน้า
สารบัญ	-1-
สารบัญตาราง	-4-
สารบัญภาพ	-5-
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	-7-
บทคัดย่อภาษาไทย	-22-
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	-26-
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษา	1
1.2 โจทย์การวิจัย	5
1.3 วัตถุประสงค์	6
1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ	6
1.5 ขั้นตอนการดำเนินงาน	7
1.6 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	10
1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	14
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	
2.1 การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่และการวางแผนการจัดการชุมชน	15
2.2 ทูทางสังคม(Social Capital)	22
2.3 การบริหารจัดการชายแดนในบริบทกระแสโลกาภิวัตน์ และประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน	29
2.4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง และยุทธศาสตร์จังหวัดอุตรดิตถ์	36
2.5 กรอบแนวคิดวิจัย (Conceptual Framework)	40

สารบัญ

บทที่ 3 ข้อมูลพื้นฐานสภาพปัญหาของชุมชนชายแดน	
หมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นและด่านภูดู่	
3.1 ผลจากการสำรวจข้อมูลชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น และด่านภูดู่	43
3.2 สภาพปัญหาในปัจจุบันของชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น และด่านภูดู่	56
บทที่ 4 การเคลื่อนย้ายทุน สินค้า บริการ และแรงงานในอาณาบริเวณชุมชนชายแดน	
หมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นและผลกระทบต่อชุมชน	
4.1 การเคลื่อนย้ายของทุน สินค้า บริการ และแรงงานใน อาณาบริเวณชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น	
4.1.1 การเคลื่อนย้ายของทุนจากภายในและภายนอกประเทศ	64
4.1.2 การเคลื่อนย้ายของสินค้า บริการ และแรงงาน	71
4.2 แนวโน้มผลกระทบของการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่มีต่อชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น	
4.2.1 ผลกระทบเชิงบวก	77
4.2.2 ผลกระทบเชิงลบ	90
บทที่ 5 ทุนทางสังคมและแผนการจัดการชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น	
5.1 ผลการศึกษาทุนทางสังคมของชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้น	107
5.2 การวิเคราะห์สถานะความพร้อมของทุนทางสังคม ภายในชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น	115
5.3 การวิเคราะห์แนวทางการนำทุนทางสังคมไปใช้ในการขับเคลื่อน แผนการจัดการชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น	119
5.4 ผลการศึกษาแผนการจัดการชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้น	
5.4.1 ผลการศึกษาแนวทางในการกำหนดแผนการจัดการชุมชน	123
5.4.2 แผนการจัดการชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น	131

บทที่ 6 สรุป อภิปรายผล เสนอแนะ

6.1 สรุป	148
6.2 อภิปรายผล	154
6.3 เสนอแนะ	161
 บรรณานุกรม	 168

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	จำนวนหมู่บ้านในตำบลม่วงเจ็ดต้น	39
2	มูลค่าการค้าชายแดนอุตรดิตถ์-ไชยะบุรี ปี 2547 – 2554 รวม 4 ด้าน	46
3	สรุปสภาพปัญหาปัจจุบันของชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบล ม่วงเจ็ดต้น	42 57
4	สรุปผลกระทบเชิงบวกและผลกระทบเชิงลบที่มีแนวโน้มจะเกิดขึ้นจากการ เปิดเสรีทางเศรษฐกิจของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนต่อชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านภูคู้และหมู่บ้านในอาณาบริเวณชายแดน	97

สารบัญภาพ

ภาพ		หน้า
1	ที่ตั้งของด่านภูดู่ หมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานี	38
2	โรงงานและบริเวณลานรับซื้อข้าวโพดของนายสมพรเพ็งพา	42
3	โรงงานและบริเวณลานรับซื้อข้าวโพดของนายสมพรเพ็งพา	42
4	อาคารที่จำหน่าย สินค้าด่านภูดู่	47
5	ประชาชนจากฝั่งลาวเดินทางเข้ามายังด่านภูดู่เพื่อซื้อสินค้า	47
6	สินค้าที่ผู้ค้าคนไทยนำมาจำหน่ายที่ด่านภูดู่	47
7	สินค้าของผู้ค้าคนไทยนำสินค้าเข้าไปส่งยังรถลูกค้าคนลาวฝั่งขาออกซึ่งต้องประเมินค่าภาษีขาออก	47
8	ท่าเรือคอนกรีตในเมืองปากลายสำหรับขนส่งสินค้าที่ประเทศออสเตรเลีย สร้างให้ในปี ค.ศ.1995	48
9	สินค้าที่ผู้ขายคนลาวในบ้านผาแก้วรับซื้อมาจากด่านภูดู่	48
10	แผนที่ด่านภูดู่ไปเมืองปากลายระยะทางจากด่านถึงเมืองปากลาย 38 กิโลเมตร	49
11	ด่านตรวจคนเข้าเมืองผาแก้วซึ่งเป็นด่านที่อยู่ตรงข้ามกับด่านภูดู่	49
12	รถบรรทุกข้าวโพดจากหมู่บ้าน ในเมืองปากลายที่รอนำสินค้าส่งออกผ่านด่าน ผาแก้วไปยังด่านภูดู่	49
13	ร้านค้าจำหน่ายอาหาร	54
14	ร้านค้าจำหน่ายผลไม้สด	54
15	รถบรรทุกขนาดใหญ่ที่นำสินค้ามาส่งให้กับผู้ค้าคนไทยยังบริเวณด่านภูดู่ซึ่งส่งผล การชำระของศุลกากรถนนทางเข้าด่านภูดู่ในระยะทาง 6 กิโลเมตร	55
16	สภาพถนนทางเข้าไปยังด่านภูดู่ที่เป็นของดินโคลนในฤดูฝน	55
17	การเคลื่อนย้ายของทุนและพื้นที่ผลประโยชน์ของทุน	58

สารบัญภาพ

ภาพ		หน้า
18	โครงการก่อสร้างถนนจากภูคู้ (อำเภอบ้านโคกจังหวัดอุดรดิตถ์) ถึงเมืองปาก ลาย แขวงไชยบุรี สปป.ลาวระยะทาง 32 กิโลเมตร	64
19	ร้านจำหน่ายผลไม้ซึ่งผู้ค้าเป็นเกษตรกรภายในชุมชนหมู่ที่ 2 และผู้รับซื้อราย ย่อยที่อยู่อำเภอใกล้เคียงที่ตั้งด่านภูคู้	86
20	ร้านผลิตภัณฑ์ปลาแปรรูปซึ่งผู้ค้าเป็นเกษตรกรภายในชุมชนหมู่ที่ 2 และผู้รับ ซื้อรายย่อยที่อยู่อำเภอใกล้เคียงที่ตั้งด่านภูคู้	
21	แสดงปรากฏการณ์และผลกระทบจากค่าเสรีของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน	105
22	สรุปทุนทางสังคมของชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น	
23	กรอบแนวคิดในการจัดทำแผนการจัดการชุมชนชายแดน	132

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของเรื่อง

ในปัจจุบันการเคลื่อนไหวของสินค้า ทุน แรงงาน เทคโนโลยีและข้อมูลข่าวสารภายใต้ระบบโลกดำเนินไปอย่างเสรีอันเป็นผลจากเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ (Neoliberal) ตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 20 ในประเทศผู้นำทางอุตสาหกรรมอย่างสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ ซึ่งเสรีนิยมใหม่สนับสนุนคุณค่าของระบบทุนนิยม โดยการเปิดเสรีทางการค้าและการเงิน (Trade and Financial Liberalization) และการผ่อนคลายกฎระเบียบ (Deregulation) ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ แนวคิดดังกล่าวจึงนำมาสู่การกำหนดนโยบายเศรษฐกิจเสรีของประเทศต่างๆ อย่างแพร่หลายในปลายทศวรรษที่ 20 การเปิดเสรีทางเศรษฐกิจนำมาสู่กระบวนการกลายเป็นสังคมโลกเดียวกัน (Globalization) ซึ่งประเทศต่างๆ ในแต่ละภูมิภาคของโลกต่างมีบทบาทและหน้าที่ในเชิงเศรษฐกิจที่แตกต่างกันตามศักยภาพเชิงเศรษฐกิจ ทุน (Capital) และองค์กรเหนือรัฐ (Supra- State Organizations) จึงเป็นตัวแสดงหลักในระบบเศรษฐกิจเสรีนิยม การเคลื่อนไหวของปัจจัยต่างๆ ภายใต้ระบบดังกล่าวจึงเป็นปัจจัยขับเคลื่อนให้เกิดความไร้พรมแดน (Borderless) ระหว่างรัฐต่างๆ ดังนั้นการพึ่งพาในเชิงเศรษฐกิจระหว่างรัฐที่มีพรมแดนหรือไม่มีพรมแดนประเทศติดกันจึงเป็นวิถีใหม่สำหรับการพัฒนาประเทศและระหว่างประเทศร่วมกัน

การสร้างความเป็นภูมิภาคเดียวกัน (Regionalization) เพื่อไปสู่การเป็นประชาคมเดียวกันของอาเซียน (ASEAN Community) ที่ถือได้ว่าเป็นองค์กรเหนือรัฐของเหล่าประเทศสมาชิกสมาคมประชาชาติแห่งตะวันออกเฉียงใต้ จึงเป็นกระบวนการทัศน์ใหม่ของการเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมและความมั่นคงของภูมิภาคนี้ให้แข็งแกร่งมากขึ้นโดยเฉพาะการพัฒนาความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจภายใต้กรอบประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Community: AEC) ทั้งนี้ความมั่นคงของระบบเศรษฐกิจเป็นเป้าหมายสำคัญของอาเซียนเพื่อนำไปสู่ความมีบูรณาการทางเศรษฐกิจของภูมิภาค (Regional Economic Integration) ได้อย่างยั่งยืน “การค้าข้ามแดน” (Trans-border Trade) ที่ดำเนินผ่านพื้นที่ชายแดนระหว่างรัฐที่มีอาณาเขตเชื่อมโยงกันจึงเป็นพื้นที่เชิงเศรษฐกิจในการแลกเปลี่ยนสินค้าในรูปแบบต่างๆ และเป็นพื้นที่ที่ลดความพรมแดนในเชิงความมั่นคงของแต่ละรัฐลง โดยนำความร่วมมือเชิงสร้างสรรค์ในด้านเศรษฐกิจระหว่างรัฐมาแทนที่ ประเทศไทยในฐานะสมาชิกกลุ่มอาเซียนที่มีชายแดนติดกับประเทศเพื่อนบ้าน จึงสามารถเข้าถึงโอกาสจากความมือเพื่อพัฒนาไปสู่ความเป็นประชาคมเศรษฐกิจ โดยเฉพาะบริเวณชายแดนไทย – ลาว ที่ถือได้ว่าเป็นพื้นที่แห่งโอกาสในการพัฒนาความร่วมมือทางการค้าและการลงทุนจากฐานความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรมไทย-ลาวที่มีมาอย่างแนบแน่น

ประเทศไทยมีความยาวของแนวเขตแดนที่ติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว รวมทั้ง 1,810 กิโลเมตร เป็นสันปันน้ำยาว 702 กิโลเมตร และร่อนน้ำลึกยาว 1,108 กิโลเมตร ทางทิศเหนือเริ่มตั้งแต่อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ต่อมายังจังหวัดพะเยา จังหวัดน่าน จังหวัดอุตรดิตถ์ มีทิวเขาหลวงพระบางเป็นพรมแดนธรรมชาติ และด้านตะวันออกเริ่มจากจังหวัดเลย มายังจังหวัดหนองคาย จังหวัดนครพนม จังหวัดมุกดาหาร จังหวัดอำนาจเจริญ และจังหวัดอุบลราชธานี มีแม่น้ำโขงเป็นพรมแดนธรรมชาติ(สำนักยุทธศาสตร์และการวางแผนพัฒนาพื้นที่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2554)ซึ่งในปี พ.ศ. 2535 ลาวเป็นหนึ่งในสมาชิกที่ได้ตกลงในกรอบความร่วมมืออนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Great Mekong Sub-region Cooperation: GMS) และใน พ.ศ. 2540 ลาวได้เข้าเป็นหนึ่งในสมาชิกอาเซียน และดำเนินตามกรอบความตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area: AFTA) (กระทรวงการต่างประเทศ. 2552) เพื่อพัฒนาไปสู่ความร่วมมือการเป็นประชาคมเศรษฐกิจเดียวกันในประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ลาวและไทยในฐานะประเทศสมาชิกอาเซียนจึงมีการค้า การลงทุน การบริการและการพัฒนาเส้นทางคมนาคมเพื่อส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการค้าข้ามแดนที่ดำเนินผ่านชายแดนไทย-ลาว ในปี พ.ศ. 2550 – 2553 (มกราคม-พฤษภาคม) มีสัดส่วนสูงที่สุดเมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านอื่นๆ โดยมีสัดส่วนร้อยละ 84.4, 98.2, 99.6 และ 98.0 ตามลำดับ (สำนักความร่วมมือการค้าและการลงทุน กรมการค้าต่างประเทศ. 2554) อย่างไรก็ตามแม้ว่าไทย-ลาวมีพัฒนาการเชิงเศรษฐกิจที่ดีต่อกัน แต่จากผลการพัฒนาการค้าข้ามแดนที่ดำเนินผ่านชายแดนของไทยกับประเทศเพื่อนบ้านยังพบข้อขัดข้องหลายประการ เช่น จากรายงานการวิเคราะห์ สังเคราะห์ในหัวข้อเรื่อง “การค้าชายแดน: การเชื่อมสัมพันธ์ตามรอยตะเข็บ” โดยโครงการข่าวสารทิศทางประเทศไทย (Thailand Trends Monitoring Project – TTMP) (2546) พบปัญหาและอุปสรรค อาทิ 1) การขาดความไว้วางใจกัน ขาดเงินทุนทางสังคมหรือทุนทางการเมือง 2) ทิศทางและระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ-การเมืองที่ต่างกันซึ่ง 3) ปัญหาระบบการเงินและกฎระเบียบต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงบ่อยและไม่เอื้อต่อการค้า 4) การค้ำอกระบบที่ทำให้ผู้ที่ค้าในระบบต้องเสียเปรียบ และทำให้จำต้องออกกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการค้าในขณะที่ลักษณะการค้าชายแดนไทย -ลาวมีปัญหาและอุปสรรคหลายประการ แต่ก็มีจุดแข็งและข้อได้เปรียบเช่นกัน เช่น 1) ระยะทางขนส่งใกล้ 2) สนับสนุนท้องถิ่น 3) เสริมความสัมพันธ์และความใกล้ชิดกันในภูมิภาค เป็นต้น

ดังนั้นการค้าข้ามแดนบริเวณชายแดนไทย - ลาว จึงมีบทบาทอย่างยิ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจระหว่างกันของทั้งสองประเทศ โดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ในชุมชนท้องถิ่นที่มีการค้าข้ามแดน ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนอื่นที่อยู่ใกล้เคียงและขยายเป็นวงกว้างออกไป และเมื่อรัฐบาลของแต่ละประเทศในกลุ่มอาเซียนได้พัฒนาความร่วมมือและร่วมกันจัดทำกฎบัตรอาเซียนซึ่งประกาศใช้อย่างเป็นทางการเมื่อ ธันวาคม 2551 ซึ่งกฎบัตรอาเซียนมีผลให้ประเทศสมาชิกมีเป้าหมายเดียวกันในการพัฒนาความร่วมมือในด้านต่างๆ เพื่อสร้างความเป็นประชาคมเดียวกันของอาเซียน (ASEAN Community) โดยประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) เป็นหนึ่งด้านของความร่วมมือที่ประเทศสมาชิกต้องการผลักดันให้อาเซียนเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกัน และมีการ

เคลื่อนย้ายสินค้าบริการ การลงทุน เงินทุน รวมทั้งแรงงานมีฝีมืออย่างเสรี ภายในปี พ.ศ.2558 (ค.ศ. 2015) ยิ่งเป็นปัจจัยผลักดันให้ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจข้ามชาติระหว่างไทย-ลาวมีเป้าหมายร่วมกันอย่างชัดเจนที่จะสามารถนำไปสู่การพัฒนาความร่วมมืออย่างเป็นระบบมากขึ้น

เมื่อพิจารณาถึงจังหวัดอุดรดิตถ์ซึ่งเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีชายแดนติดกับลาวและถือได้ว่ามีศักยภาพในการพัฒนาการค้าข้ามแดน เนื่องจากมีแนวชายแดนติดกับแขวงไซยะบูลีของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในเขตอำเภอบ้านโคกประมาณ 115 กิโลเมตร และอำเภอคำปาดประมาณ 20 กิโลเมตร โดยในปัจจุบันการค้าข้ามแดนระหว่างไทย-ลาวของจังหวัดนั้นดำเนินผ่านด่านชั่วคราวและมีจุดผ่อนปรนทางการค้าในเขตอำเภอบ้านโคก คือ จุดผ่อนปรนทางการค้าภูคู้ (ด่านภูคู้) จุดผ่อนปรนทางการค้าห้วยต่าง (ด่านห้วยต่าง) และด่านมหาราช สินค้าส่งออกส่วนใหญ่ ได้แก่ สินค้าอุปโภคบริโภคและอุปกรณ์ก่อสร้าง และสินค้าที่นำเข้าได้แก่ ถั่วลิสง, ถ่านไม้, ข้าวโพด, บุหรี่/ไวน์/เหล้า ฯลฯ และในเดือนกันยายน 2552 มีมูลค่าการค้ารวม 7,966,820 บาท และเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงเดียวกันของปี 2551 มูลค่าการค้ารวมเพิ่มขึ้น 3,607,815 บาท หรือร้อยละ 55.43 (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดอุดรดิตถ์, 2552) โดยเฉพาะที่หมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น (นิยมเรียกบ้านภูคู้แต่ข้อมูลทางปกครองคือบ้านม่วงเจ็ดต้น, ผู้วิจัย) ตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก ซึ่งเป็นที่ตั้งด่านการค้าและมีจุดผ่อนปรนทางการค้าที่สำคัญของอุดรดิตถ์ ดำเนินการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าได้โดยมีประกาศจังหวัดอุดรดิตถ์เรื่องการกำหนดประเภทและปริมาณสินค้าที่จะทำการซื้อขาย แลกเปลี่ยน อนุญาตบริเวณจุดผ่อนปรนตามชายแดนจังหวัดอุดรดิตถ์-แขวงไซยะบูลี (สปป.ลาว) ลงวันที่ 21 กันยายน 2542 บังคับใช้ จุดผ่อนปรนนี้ในปัจจุบันมีความพร้อมของส่วนราชการระดับหนึ่ง โดยมีเจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดน 317 และอาสาสมัครรักษาดินแดนอำเภอบ้านโคก หน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่ศุลกากรจากด่านศุลกากรอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ทำหน้าที่พิธีการทางศุลกากร โดยการตรวจปล่อยสินค้า และรับชำระภาษีนำเข้าและส่งออกในทุกวันเสาร์ (สำนักปลัดเทศบาลตำบลบ้านโคก) สำหรับด่านการค้าของแขวงไซยะบูลีที่ตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามด่านภูคู้เพื่อการนำเข้า-ส่งออกสินค้านายังจังหวัดอุดรดิตถ์นั้นดำเนินผ่านด่านผาแก้ว บ้านผาแก้ว เมืองปากลาย ซึ่งเป็นด่านประเพณี การเดินทางเข้าไปยังเมืองปากลายมีระยะห่างจากจุดตรวจบริเวณตลาดชายแดนของไทยประมาณ 28 กิโลเมตร

ตำบลม่วงเจ็ดต้นจึงถือได้ว่าเป็นอาณาบริเวณชายแดนที่ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องในฐานะที่เป็นพื้นที่เชื่อมโยงสำหรับขนถ่ายสินค้า และการเดินทางของเข้า-ออกระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศ โดยเฉพาะในอีกห้าปีข้างหน้าทั้งที่สองประเทศในฐานะประเทศสมาชิกอาเซียนได้ร่วมกันกำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อพัฒนาความร่วมมือด้านเศรษฐกิจไปสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) โดยมีเป้าหมายคือเป็นตลาดเดียวกัน ซึ่งจะส่งผลให้การเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตได้อย่างเสรีที่ใช้กฎระเบียบเดียวกันดังนั้นความใกล้ชิดในทุกมิติที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจจะมีเพิ่มมากขึ้น การเคลื่อนย้ายสินค้า ทุน และแรงงานจึงจะดำเนินไปอย่างเสรีด้วยใน

ฐานะปัจจัยการผลิต อาณาบริเวณพื้นที่ชายแดนจึงเป็นทั้งพื้นที่แห่งโอกาสแต่ขณะเดียวกันก็ย่อมได้รับผลกระทบอันสืบเนื่องจากการเปิดเสรีทางด้านเศรษฐกิจเช่นกัน ดังนั้นปัญหาที่ดำรงอยู่ก็มีแนวโน้มที่จะมีโครงสร้างที่สลับซับซ้อนมากขึ้นจนยากที่จะสามารถดำเนินการแก้ไขในระยะเวลาสั้นๆ หรือเพียงหน่วยงานของประเทศใดประเทศหนึ่งจะกระทำได้ โดยเฉพาะปัญหาเศรษฐกิจนอกระบบซึ่งยศ สันตสมบัติ. (2551 : 75) ได้มีทัศนะว่าแม้ว่าพรมแดนระหว่างรัฐชาติจะถูกกำหนดโดยสหสัมพันธ์ของพลังทางเศรษฐกิจการเมืองระดับโลกที่เชื่อมโยงมาสู่ระดับท้องถิ่น แต่ในขณะเดียวกันพรมแดนระหว่างรัฐชาติก็ได้รับอิทธิพลจากเศรษฐกิจนอกระบบตามแนวชายแดนจึงทำให้ชุมชนชายแดนกลายมาเป็นพื้นที่พิเศษ

ความเป็นพื้นที่พิเศษของชายแดนระหว่างรัฐชาติตามนัยยะของยศ คือเป็นทั้งพื้นที่ที่ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจโดยปกติขณะเดียวกันกิจกรรมของเศรษฐกิจนอกระบบก็ดำเนินและดำรงอยู่กับพื้นที่ชายแดน ซึ่งยศ (2551 : 76) ได้สรุปรูปแบบสำคัญของพื้นที่ชายแดนไว้ เช่น รูปแบบการค้าหรือการแลกเปลี่ยนสินค้าที่เกิดขึ้นมาเป็นเวลาช้านาน เป็นตลาดค้าของหนีภาษี การค้ายาเสพติด และขบวนการลักลอบขนแรงงานต่างด้าวข้ามพรมแดนเมื่อมีการเปลี่ยนผ่านสังคมไปสู่ความมีเสรีทางด้านเศรษฐกิจมากขึ้น อาณาบริเวณชายแดนจึงย่อมเป็นจุดที่ได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้จากปัญหาเดิมที่ดำรงอยู่และปัญหาใหม่ๆ ที่ไหลเวียนเข้ามาพร้อมกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจเสรี โดยลักษณะปัญหาต่างๆ อาจพัฒนาโครงสร้างและรูปแบบใหม่ได้ ในพื้นที่หมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นซึ่งเป็นที่ตั้งของจุดผ่อนปรนภู่อูและอาณาบริเวณใกล้เคียงของตำบลม่วงเจ็ดต้นก็เช่นเดียวกันที่พบปัญหาในปัจจุบันและมีแนวโน้มที่จะพัฒนาไปสู่ความซับซ้อนเพิ่มมากขึ้นย่อมได้ เนื่องจากบริเวณด้านการค้าจะเป็นพื้นที่เปิดเพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกตามกรอบความร่วมมือต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น ตัวอย่างปัญหาที่พบเช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาการรुकค้าของราษฎรทั้งสองประเทศที่เข้าไปในพื้นที่ที่ไม่สามารถชี้ชัดได้ว่าเป็นของฝ่ายใด เนื่องจากยังไม่มีการจัดทำหลักเขตแดนระหว่างรัฐบาล ปัญหาลักลอบเข้าเมืองของราษฎรลาวมายังไทย โดยเฉพาะในฤดูแล้งซึ่งฝ่ายความมั่นคงของลาวจัดเวรยามมากขึ้นในฤดูนี้ (รายงานการประชุมคณะกรรมการรักษาความมั่นคงและความสงบเรียบร้อยจังหวัดอุดรดิศครั้งที่ 11/2550) ซึ่งเป็นปัญหาที่มีมานานเนื่องจากบริเวณจุดผ่อนปรนภู่อูอนุญาตให้มีการนำสินค้าต่างๆ มาจำหน่ายจึงเป็นช่องทางในการหลบหนีเข้ามาได้ง่ายในลักษณะของผู้จำหน่ายหรือผู้ซื้อ ซึ่งนำไปสู่การกลายเป็นแรงงานผิดกฎหมายและเข้ามาอาศัยภายในพื้นที่ของชุมชน หรือเคลื่อนย้ายเข้ามายังพื้นที่ชั้นในของจังหวัด หรืออพยพไปยังพื้นที่เศรษฐกิจอื่นๆ ของประเทศไทย

จากกระบวนการสร้างความเป็นภูมิภาคเดียวกัน (Regionalization) เพื่อไปสู่การเป็นประชาคมเดียวกันของอาเซียน (ASEAN Community) จึงเป็นได้ทั้งโอกาสในการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงแห่งภูมิภาค ขณะเดียวกันก็ย่อมสร้างผลกระทบต่อชุมชนในอาณาบริเวณพื้นที่ชายแดนในฐานะที่เป็นจุดเชื่อมโยงความสัมพันธ์ทั้งเชิงกายภาพระหว่างรัฐ และยังเชื่อมโยงในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของไทย-ลาว ด้วย กระบวนการสร้างความเป็นภูมิภาคเดียวกันโดยใช้ความร่วมมือด้าน

เศรษฐกิจ (AEC) เป็นตัวขับเคลื่อนจึงอาจสร้างผลกระทบในที่ไม่พึงประสงค์ได้เช่นเดียวกัน อันนำมาซึ่งผลกระทบด้านสังคม-วัฒนธรรม และความมั่นคงของชุมชนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นซึ่งตั้งอยู่บริเวณชายแดน และเป็นที่ตั้งของด่านการค้าที่สำคัญของจังหวัดอุตรดิตถ์และภาคเหนือตอนล่างก็เช่นเดียวกันที่เป็นทั้งพื้นที่แห่งโอกาสและปัญหาที่จะเกิดขึ้นตามมาจากการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจภายใต้ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ (AEC) เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ดำเนินการค้า การลงทุน และการบริการผ่านแดนระหว่างกันจากด่านภู่อำเภออุตรดิตถ์ไปยังเมืองปากลาย แขวงไชยบุรี และจากเมืองปากลาย แขวงไชยบุรีผ่านด่านผาแก้วเข้ามายังด่านภู่อำเภอจะมีปริมาณเพิ่มมากขึ้น อันเป็นผลจากเงื่อนไขทางเศรษฐกิจที่ทั้งสองประเทศในฐานะสมาชิกของอาเซียนได้กำหนดขึ้นมาภายในปี พ.ศ.2558 (ค.ศ. 2015) ที่มุ่งหวังให้มีการเคลื่อนย้ายสินค้าและปัจจัยด้านเศรษฐกิจทั้งระบบได้อย่างเสรี

จากข้อมูลความเป็นมาข้างต้นผู้วิจัยจึงมุ่งที่จะศึกษาถึงสภาพปัญหาและแนวโน้มผลกระทบต่อชุมชนตำบลม่วงเจ็ดต้น โดยเฉพาะหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นซึ่งเป็นที่ตั้งของด่านการค้าหลักและจุดผ่อนปรนทางการค้าที่สำคัญของจังหวัดอุตรดิตถ์ไปยังประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และศึกษา วิเคราะห์ถึงโครงสร้างทุนทางสังคมในชุมชนด้วยเพื่อนำมาเป็นกลไกหลักในการกำหนดแนวทางการจัดการของชุมชนอีกทั้งกำหนดแผนการจัดการของชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนชายแดนบ้านม่วงเจ็ดต้นสำหรับการพัฒนาและป้องกันทางสังคม โดยเป็นแผนที่พร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงของการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนซึ่งจะทำให้ชุมชนมีความแข็งแกร่งและสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนจากประโยชน์ของความร่วมมือทางเศรษฐกิจดังกล่าวได้อย่างเหมาะสมกับบริบทชุมชน

1.2 โจทย์การวิจัย

1. การเปิดเสรีทางเศรษฐกิจภายใต้กรอบความร่วมมือประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ การลงทุน เงินทุน และแรงงานอย่างเสรีนั้นจะส่งผลกระทบอย่างไรต่อชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุตรดิตถ์ ที่ซึ่งเป็นที่ตั้งของด่านการค้าและจุดผ่อนปรนทางการค้าในการส่งออกและนำเข้าสินค้าผ่านด่านผาแก้วเมืองปากลาย แขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

2. ชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุตรดิตถ์มีทุนทางสังคมใดบ้างที่สามารถนำมาเป็นกลไกในการจัดการของชุมชน

3. แผนการจัดการชุมชนชายแดนที่บูรณาการทุนทางสังคมของชุมชนเข้าไว้ในแผนเพื่อที่จะสามารถนำไปสู่การปฏิบัติสำหรับพัฒนาและป้องกันทางสังคมจากผลของการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนของชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุตรดิตถ์ควรเป็นอย่างไร และแผนนั้นควรมีองค์ประกอบของแผนในด้านใดบ้าง

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวโน้มผลกระทบในทัศนะของประชาชนในชุมชนชายแดนของไทยจากผลของการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่ดำเนินผ่านด่านกู่ หมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานี

2. เพื่อศึกษาทุนทางสังคมของชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานีสำหรับที่ชุมชนใช้เป็นกลไกในการจัดการของชุมชนเพื่อตอบสนองและ/หรือได้ตอบผลของการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

3. เพื่อกำหนดแผนการจัดการชุมชนชายแดนโดยบูรณาการทุนทางสังคมของชุมชนสำหรับพัฒนาและป้องกันทางสังคมจากผลของการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนของชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานี

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ผลกระทบต่อชุมชนชายแดน หมายถึง ผลอันเกิดจากการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่มีต่ออาณาบริเวณชายแดนระหว่างจังหวัดอุดรธานี ประเทศไทย และแขวงไซยะบูลี ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยการเปิดเสรีดังกล่าวส่งผลให้เกิดการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจผ่านด่านกู่ที่ตั้งในหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้น และด่านผาแก้ว เมืองปากลาย ซึ่งกระบวนการและผลลัพธ์ของกิจกรรมที่เกิดขึ้นนั้นกระทบต่อชุมชนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นและชุมชนอื่นที่มีพื้นที่เชื่อมโยงกันโดยครอบคลุมผลกระทบด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนตลอดจนถึงแวดล้อมชุมชน

2. ทุนทางสังคมหมายถึง กลไกภายในชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นที่ใช้เป็นเครื่องมือเชิงสังคมในการขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมทางสังคมให้สำเร็จ โดยอาจเป็นทุนในลักษณะนามธรรมที่พัฒนาให้กลายเป็นทุนทางสังคมที่เป็นรูปธรรม อาทิ บรรทัดฐานทางสังคม, ความเชื่อใจ, เครือข่ายทางสังคม, องค์กรทางสังคม หรือประชาสังคม ที่มีอยู่ในชุมชนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ทุนดังกล่าวนี้จะนำมาเป็นกลไกสร้างแผนการจัดการชุมชน

3. แผนการจัดการชุมชน หมายถึง แนวทางเชิงยุทธศาสตร์ที่บูรณาการทุนทางสังคมของชุมชนสำหรับการพัฒนาและการป้องกันทางสังคมที่มาจากกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีทุกภาคส่วนในชุมชนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ซึ่งแนวทางดังกล่าวนี้สอดคล้องกับสภาพและบริบทของชุมชนที่จะเผชิญจากการเปลี่ยนแปลงด้านความร่วมมือทางเศรษฐกิจของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอันทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจเสรี ซึ่งจะส่งผลให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจดำเนินผ่านด่านกู่ และด่านผาแก้ว เมือง

ปากลายในปริมาณที่สูงขึ้น โดยแนวทางดังกล่าวจะถูกรวบรวมเป็นแผนเพื่อเป็นเครื่องมือทางบริหารของชุมชนในการพร้อมรับความเปลี่ยนแปลงอย่างสมดุล

1.5 ขั้นตอนการดำเนินงาน

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยนำวิธีวิทยาการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Methodology) มาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ จึงกำหนดวิธีการรวบรวมข้อมูลโดยการวิจัยเอกสาร (Document Research) ร่วมกับวิธีการศึกษาภาคสนาม (Field Research) ซึ่งประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) โดยมีระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

1. การกำหนดพื้นที่และความสำคัญของพื้นที่กรณีศึกษา

การกำหนดพื้นที่วิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดโดยเจาะจงชุมชนชายแดน 1 แห่ง คือ ชุมชนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลบ้านโคก เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะ คือ ตั้งอยู่ในอาณาบริเวณชายแดนไทย-สปป.ลาว (ด่านผาแก้ว บ้านปากลาย แขวงไซยะบุรี) ซึ่งบริเวณชุมชนดังกล่าวนี้ทั้งพื้นที่แลกเปลี่ยนสินค้าแบบดั้งเดิมของการค้าชายแดน รวมถึงเป็นที่ตั้งของด่านการค้าในการส่งออก และนำเข้าสินค้าระหว่างสองประเทศโดยผ่านพิธีศุลกากรดังนั้นในพื้นที่นี้จึงเป็นที่ตั้งของจุดผ่อนปรนทางการค้าบ้านภูคู้ โดยปริมาณการค้าข้ามแดนยังบริเวณด่านภูคู้มีความสำคัญทั้งนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมชายแดนเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้สปป.ลาวเป็นพื้นที่ Land-locked ที่ไม่สามารถคมนาคมทางทะเลได้ การค้าระหว่างประเทศที่สำคัญจึงดำเนินผ่านการค้าข้ามแดน จึงเป็นโอกาสของชุมชนชายแดนและจังหวัดอุดรดิตถ์ที่จะดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจทุกรูปแบบผ่านช่องทางการค้าดังกล่าวไปยังสปป.ลาว นอกจากนี้ด่านภูคู้ยังมีศักยภาพพัฒนาเป็น East – West Corridor จากเมืองเมียวดีสหภาพพม่า แม่สอด ผู้เองปากลาย แขวงไซยะบุรี บ้านภูคู้จึงเป็นพื้นที่ที่สนับสนุนการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวจะเป็นกลไกขับเคลื่อนการเปิดเสรีทางการค้าของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในการที่จะเป็นช่องทางเคลื่อนย้ายสินค้าบริการ การลงทุน เงินทุน รวมทั้งแรงงานมีฝีมืออย่างเสรีระหว่างไทย-ลาว และประเทศสมาชิกอาเซียนที่มีอาณาบริเวณติดต่อกับทั้งสองประเทศต่อไป บ้านภูคู้จึงเป็นชุมชนชายแดนที่เป็นพื้นที่แห่งโอกาสในการพัฒนา ขณะเดียวกันบ้านภูคู้ก็เป็นพื้นที่แห่งการเปลี่ยนผ่านย่อมประสบกับปัญหาที่เป็นภาวะคุกคามที่มาพร้อมกับโอกาสผู้วิจัยจึงเลือกหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้น

อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานีเป็นกรณีศึกษาเพื่อแสวงหาแนวทางการจัดการชุมชนขึ้นมาโดยกำหนดเป็นแผนการจัดการชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและบุคคลที่เกี่ยวข้องขึ้นมา

2. ประชากรและวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดประชากรที่กำหนดสำหรับการวิจัยโดยเน้นที่ระดับหมู่บ้านและตำบลเป็นหลัก โดยแบ่งออกเป็น 6 กลุ่ม และมีวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างดังนี้

1) ประชาชนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก ซึ่งเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อาณาบริเวณชายแดน การเลือกกลุ่มตัวอย่างจากประชากรกลุ่มนี้ใช้วิธีการสุ่มแบบ 2 แบบ คือการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ร่วมกับการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่ที่ 2 เป็นระยะเวลา 10 ปีต่อเนื่องขึ้นไป ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มย่อย คือ (1) ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 (2) ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างกลุ่มนี้จากการสอบถามผู้ใหญ่บ้านและประชาชนเพื่อเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลหลักคนแรกจากนั้นใช้วิธีการ Snowball sampling เพื่อหาผู้ให้ข้อมูลหลักอื่นซึ่งจากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการนี้ทำให้ได้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ อาทิ ปราชญ์ชุมชน ผู้อำนวยการโรงเรียน ประธานกองทุนหมู่บ้าน หมู่ที่ 2 และหัวหน้าหน่วยจัดการต้นน้ำ เป็นต้นและ (3) ประชาชนทั่วไปซึ่งเป็นทั้งผู้ประกอบการรายย่อยโดยนำสินค้ามาซื้อขายแลกเปลี่ยน ณ จุดผ่อนปรนทางการค้าบ้านภูคู่ และประชาชนที่ไม่ได้เป็นผู้ประกอบการ จำนวน 50 คน

2) สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลม่วงเจ็ดต้น ประชากรกลุ่มนี้ถือว่าเป็นตัวแทนประชาชนทั้งตำบลม่วงเจ็ดต้นซึ่งแบ่งออกเป็น 7 หมู่บ้านโดยประชากรสำหรับการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มย่อย คือ (1) ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลม่วงเจ็ดต้น 1 คน (2) รองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลม่วงเจ็ดต้น 1 คน (3) สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลม่วงเจ็ดต้นหมู่บ้านละ 1 คน รวม 7 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 9 คน

3) บุคลากรจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลม่วงเจ็ดต้น ประชากรกลุ่มนี้เป็นผู้ที่มีหน้าที่ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2548 ซึ่งประกอบด้วยบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลม่วงเจ็ดต้นในระดับผู้บริหารเจ้าหน้าที่ประจำ และผู้แทนประชาคมท้องถิ่นที่ประชาคมท้องถิ่นคัดเลือกซึ่งประชากรในกลุ่มนี้แบ่งออกเป็น 2 คณะ คือ (1) คณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่นและ (2) คณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งมีหน้าที่ในการจัดทำแผนพัฒนาตำบลทั้งแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา และแผนสามปีขององค์การบริหารส่วนตำบลม่วงเจ็ดต้น ซึ่งการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อกำหนดแผนยุทธศาสตร์ของตำบลม่วงเจ็ดต้น ประชากรกลุ่มนี้จึงมีบทบาทโดยตรงรวมจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 32 คน

4) บุคลากรภาครัฐในส่วนภูมิภาค ประชากรกลุ่มนี้ประกอบด้วย 4 กลุ่มย่อย คือ (1) ผู้ว่าราชการจังหวัดอุดรดิตถ์ (2) รองผู้ว่าราชการจังหวัดอุดรดิตถ์ที่ผิดชอบด้านการค้าชายแดนไทย-ลาว(3) นายอำเภอบ้านโคกและ (4) พาณิชย์จังหวัดอุดรดิตถ์ จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 4 คน

5) ผู้แทนหอการค้าสภาอุตสาหกรรมจังหวัดอุดรดิตถ์และสมาพันธ์สมาคมการท่องเที่ยวภาคเหนือ จังหวัดอุดรดิตถ์ กำหนดลักษณะกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษาจากประชากรกลุ่มนี้ คือ เป็นสมาชิกที่ดำเนินการส่งออก หรือ นำเข้าสินค้าผ่านด่านภู่อังครละ 5 ตัวอย่าง รวมจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 10คน

โดยการสุ่มตัวอย่างจากประชากรกลุ่ม 2 – 5 ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) สรุปรูปจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

ประเภทของประชากร	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (คน)	จำนวนร้อยละ
1. ประชาชนหมู่ที่ 2 บ้านภู่อังคร	50	47.62
2. สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ม่วงเจ็ดต้น	9	8.57
3. บุคลากรจัดทำแผนพัฒนาขององค์การ บริหารส่วนตำบลม่วงเจ็ดต้น	32	30.48
4. บุคลากรภาครัฐในส่วนภูมิภาค	4	3.81
5. ผู้แทนหอการค้าและสภาอุตสาหกรรม จังหวัดอุดรดิตถ์	10	9.52
รวม	105	100

1.6 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 วิธีการ คือ

1. การศึกษาเอกสาร (Document Research) เป็นการศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) โดยเฉพาะประชาคม

เศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic : AEC) เช่น แผนงานเพื่อการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC Blueprint), ข้อมูลเกี่ยวกับการค้าข้ามแดนไทย-ลาวในภาพรวม และเฉพาะการค้าข้ามแดนระหว่างจังหวัดอุดรดิษฐ์และแขวงไซยะบูลีครอบคลุมข้อมูลศักยภาพและผลกระทบที่จะตามมาจากการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจ, ข้อมูลสภาพและบริบทชุมชนชายแดน ตลอดจนปัญหาของอาณาบริเวณชายแดนและวิธีการบริหารจัดการของชุมชนชายแดนทั้งของไทยและต่างประเทศ และข้อมูลยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดอุดรดิษฐ์ ยุทธศาสตร์การพัฒนาอำเภอบ้านโคก เป็นต้น โดยรวบรวมจากเอกสารราชการ งานเขียนทางวิชาการ ผลงานวิจัยที่ข้อง ตลอดจนเอกสารทางวิชาการที่เผยแพร่ทางเว็บไซต์

2. การสำรวจพื้นที่และการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Research) แบ่งออกเป็น 3 กิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 **สำรวจและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Survey and Non-participant Observation)** เป็นการสำรวจสภาพพื้นที่และบริบทแวดล้อมชุมชนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น และชุมชนหมู่บ้านอื่นที่มีอาณาเขตติดต่อกันภายในตำบลม่วงเจ็ดต้น การสำรวจและสังเกตนั้นผู้วิจัยเน้นรวบรวมข้อมูลบริบทที่สัมพันธ์กับการค้าในอาณาบริเวณชายแดน และการค้าข้ามแดนทั้งในบริเวณจุดผ่อนปรนทางการค้า บริเวณด่านการค้าชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น และสำรวจยังพื้นที่บริเวณด่านผ่านแก้วของลาวในการส่งออกและนำเข้าสินค้าไปยังเมืองปากลาย แขวงไซยะบูลี ตลอดจนศึกษาชุมชนพื้นที่ปลายทางของสินค้าหลักที่มีการซื้อขายในปริมาณมากที่นำเข้าจากไทยไปยังเมืองปากลาย แขวงไซยะบุรี 1 แห่ง นอกจากการสำรวจและสังเกตเชิงกายภาพแล้ว ผู้วิจัยเน้นสังเกตปฏิสัมพันธ์เชิงเศรษฐกิจและสังคมในภาพรวมระหว่างที่มีการดำเนินกิจกรรมทางการค้าระหว่างประชาชนไทย-ลาวด้วย โดยผู้วิจัยใช้การจดบันทึกข้อมูล (Field Note) จากการสำรวจและสังเกต นอกจากนี้เฉพาะในพื้นที่หมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นผู้วิจัยดำเนินการสำรวจเพื่อรวบรวมทุนทางสังคมที่ดำรงอยู่ในชุมชน เช่น องค์กรทางสังคม หรือประชาสังคมต่างๆ ทั้งนี้ผลการสำรวจและสังเกตทั้งหมดผู้วิจัยจะได้นำไปวิเคราะห์สภาพและแนวโน้มผลกระทบต่อชุมชนเมื่อมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจดำเนินผ่านด่านทั้งสองด้านของไทยและสปป.ลาวที่ซึ่งเป็นผลการระบบเศรษฐกิจเสรีโดยนำข้อมูลที่ได้เป็นฐานในการวิเคราะห์คาดการณ์แนวโน้มในอนาคตเพื่อนำไปสู่การกำหนดแผนการจัดการชุมชน

กิจกรรมที่ 2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยกำหนดกรอบของประเด็นคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในข้อที่ 1 คือ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวโน้มผลกระทบต่อชุมชนชายแดนของไทยจากผลของการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่ดำเนินผ่านด่านภูคู้ หมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก จังหวัด

อุตรดิตถ์ไปยังด่านผาแก้ว เมืองปากลาย แขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและข้อที่ 2 คือเพื่อศึกษาโครงสร้างทุนทางสังคมในชุมชนชายแดน หมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุตรดิตถ์สำหรับพัฒนาเป็นกลไกในการจัดการของชุมชน ซึ่งดำเนินการสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่าง 4 กลุ่มคือ คือ 1) ประชาชนหมู่ที่ 2 บ้านภูคู่ 2) สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลม่วงเจ็ดต้น 3) บุคลากรภาครัฐในส่วนภูมิภาค และ 4) ผู้แทนหอการค้าและสภาอุตสาหกรรมจังหวัดอุตรดิตถ์

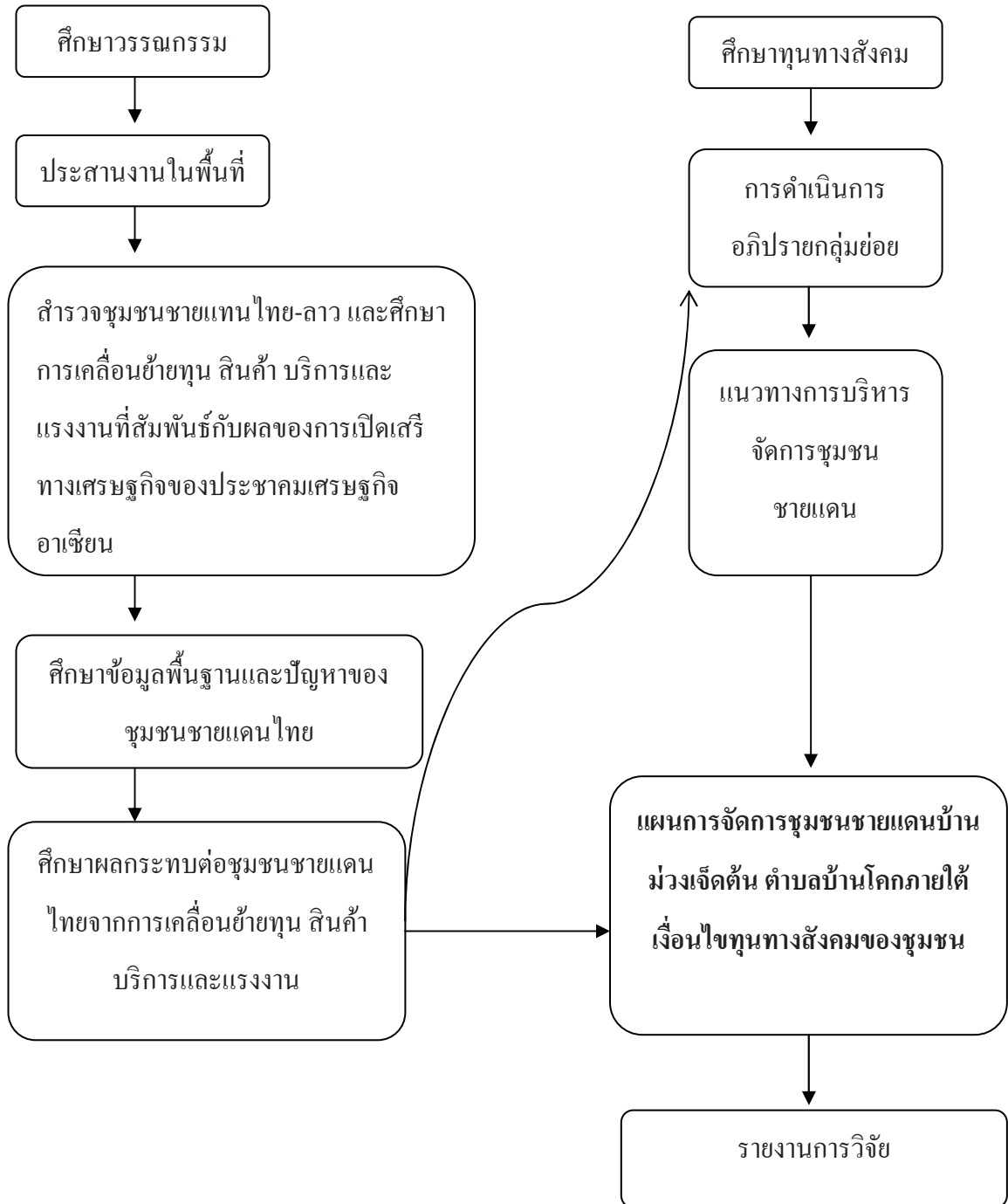
กิจกรรมที่ 3 การอภิปรายกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion)เป็นการดำเนินการเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 คือ เพื่อกำหนดแผนการจัดการของชุมชนสำหรับการพัฒนาและป้องกันทางสังคมจากผลของการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนของชุมชนชายแดนตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุตรดิตถ์ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากกิจกรรมลำดับที่ 1 และ 2 (สำรวจสังเกต และสัมภาษณ์) มาวิเคราะห์และสรุปเพื่อนำมาดำเนินการสนทนากลุ่มโดยมีบุคลากรจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลม่วงเจ็ดต้นเป็นกลุ่มตัวอย่าง

3.วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และแปลความหมาย (Interpret) ของข้อมูลที่รวบรวมจากการสัมภาษณ์ การสำรวจและการสังเกต ซึ่งวิเคราะห์ร่วมกับวิธีการพรรณนา (Descriptive) แล้วสรุปข้อมูลเป็น 2 ชุด คือ 1) ข้อมูลสภาพและแนวโน้มผลกระทบต่อชุมชนชายแดนและ 2) ข้อมูลผลการวิเคราะห์โครงสร้างทุนทางสังคมของชุมชน จากนั้นผู้วิจัยจัดระบบข้อมูลเพื่อนำไปเป็นฐานในการจัดทำแผนการจัดการชุมชน

4. ขอบเขตของการวิจัยการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อเสนอให้เห็นสภาพชุมชนที่ดำรงอยู่อย่างมีพลวัต จึงศึกษาชุมชนในลักษณะของพัฒนาการเชิงโอกาสและผลกระทบต่อชุมชนชายแดนโดยนำชุมชนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นเป็นกรณีศึกษา ซึ่งตั้งอยู่ในตำบลม่วงเจ็ดต้น ศึกษาครอบคลุมโครงสร้างทุนทางสังคมของชุมชน การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนอันเกิดจากปฏิสัมพันธ์เชิงเศรษฐกิจในอาณาบริเวณชายแดนระหว่างไทย-ลาว บริเวณจุดผ่อนปรนและด้านการค้าภูคู่ ตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก และศึกษาเพื่ออธิบายเชื่อมโยงชุมชนอื่นที่มีพื้นที่ติดต่อกับบ้านม่วงเจ็ดต้นภายในตำบลม่วงเจ็ดต้นที่มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับการค้าข้ามแดนโดยกำหนดและแบ่งขอบเขตของการศึกษาข้อมูลเป็น 2 ระยะ คือ พ.ศ.2542 ซึ่งเป็นปีที่จังหวัดอุตรดิตถ์ประกาศจุดผ่อนปรน

ทางการค้าอย่างเป็นทางการถึง พ.ศ.2552 และ พ.ศ.2553 เป็นต้นไปโดยไม่ได้กำหนดขอบเขตของปี ซึ่งเป็นการศึกษาทักษะของกลุ่มตัวอย่างในลักษณะของการคาดการณ์แนวโน้มโอกาสและผลกระทบจากการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจอาเซียนใน พ.ศ.2558 แล้วนำข้อมูลไปกำหนดแผนการจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาและการป้องกันทางสังคมของชุมชนบ้านม่วงเจ็ดต้นและนำไปบรรจุในแผนยุทธศาสตร์องค์การบริหารส่วนตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคกจังหวัดอุดรธานี

สรุปกระบวนการศึกษามีดังนี้

1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ผลของการศึกษานี้คาดว่าจะได้รับประโยชน์ที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1. ผลของการศึกษานี้จะทำให้ทราบข้อเท็จจริงในด้านทุนทางสังคมของชุมชน, สภาพปัญหาและแนวโน้มผลกระทบทั้งผลเชิงบวกและเชิงลบที่จะเกิดแก่ชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้นที่ตั้งอยู่ในอาณาบริเวณที่มีการค้าข้ามแดนระหว่างไทย-ลาว อันเป็นผลสืบเนื่องจากโอกาสเชิงเศรษฐกิจจากการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่จะดำเนินผ่านด้านการค้าระหว่างสองประเทศ โดยจะเป็นข้อมูลผลกระทบต่อเศรษฐกิจของชุมชน, การเมืองในระดับท้องถิ่นและด้านสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชายแดน ตลอดจนผลในด้านกายภาพ อาทิ ด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน ซึ่งผลกระทบทุกด้านที่มีต่อชุมชนแห่งนี้จะถูกอธิบายเชื่อมโยงจากผลของความร่วมมือทางเศรษฐกิจในระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับจังหวัด เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้สำหรับจัดทำแผนการจัดการชุมชนโดยนำทุนทางสังคมของชุมชนเป็นฐานในการจัดทำ

2. ผลของการศึกษานี้จะทำให้ชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นมีแผนการจัดการชุมชนที่บูรณาการทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาและการป้องกันทางสังคมจากการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งเป็นแผนชุมชนที่สอดคล้องกับสภาพและบริบททางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปเพื่อนำไปบรรจุในแผนยุทธศาสตร์ขององค์การบริหารส่วนตำบลม่วงเจ็ดต้น

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา “ทุนทางสังคมกับการจัดการชุมชนเพื่อพัฒนาและป้องกันทางสังคมของชุมชนชายแดนจากนโยบายการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน: ศึกษาเฉพาะตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานี” เป็นการศึกษาถึงผลของกระบวนการสร้างความเป็นภูมิภาคเดียวกัน (Regionalization) เพื่อไปสู่การเป็นประชาคมเดียวกันของอาเซียน (ASEAN Community) ซึ่งเป็นได้ทั้งโอกาสในการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงแห่งภูมิภาค ขณะเดียวกันก็ย่อมสร้างผลกระทบต่อชุมชนในอาณาบริเวณพื้นที่ชายแดนในฐานะที่เป็นจุดเชื่อมโยงความสัมพันธ์ทั้งเชิงกายภาพระหว่างรัฐ และยังเชื่อมโยงในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งความมั่นคงของไทย-ลาว การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้นในฐานะที่เป็นพื้นที่ซึ่งเป็นที่ตั้งของด้านการค้าที่สำคัญของจังหวัดอุดรธานีและภาคเหนือตอนล่าง ชุมชนนี้จึงเป็นทั้งพื้นที่แห่งโอกาสและปัญหาที่จะเกิดขึ้นตามมาจากการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจภายใต้ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ (AEC) เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ดำเนินการค้า การลงทุน และการบริการผ่านแดนจากด่านภูมิจังหวัดอุดรธานีไปยังเมืองปากลาย แขวงไชยบุรี และจากเมืองปากลายผ่านด่านผาแก้วเข้ามายังด่านภูมิดังนั้นการที่ชุมชนชายแดนสามารถที่จะวางแผนเพื่อการการบริหารจัดการชุมชนโดยอาศัยทุนทางสังคม (Social Capital) มาเป็นฐานในการบริหารจัดการชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนย่อมจะนำมาซึ่งการสร้างแนวทางในการป้องกันหรือโต้ตอบ รวมทั้งรับผลประโยชน์จากนโยบายเปิดเสรีทางเศรษฐกิจประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนได้อย่างเท่าทันกับกระแสของการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นได้ สำหรับการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้นำวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่และการวางแผนการจัดการชุมชน แนวคิดทุนทางสังคม และการบริหารจัดการชายแดนในบริบทกระแสโลกาภิวัตน์และการรวมกลุ่มภูมิภาคอาเซียนและแนวคิดการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนมาเป็นแนวคิดในการศึกษาเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษา ตลอดจนนำยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 และยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง และยุทธศาสตร์จังหวัดอุดรธานีมาเป็นกรอบในการในการวิเคราะห์ร่วมด้วย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่และการวางแผนการจัดการชุมชน

ในการศึกษาเรื่อง “ทุนทางสังคมกับการจัดการชุมชนเพื่อพัฒนาและป้องกันทางสังคมของชุมชนชายแดนจากนโยบายการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน: ศึกษาเฉพาะตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานี”ผู้วิจัยนำแนวคิดการบริหารที่เป็นกระบวนการทัศน์ใหม่ของการ

บริหารจัดการภาครัฐมาเป็นฐานคิดในการศึกษา ได้แก่ แนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่” (New Public Management: NPM) โดยผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้อย่างบางประการ กล่าวคือ แนวคิดนี้ได้อธิบายถึงการเปลี่ยนผ่านกระบวนการบริหารจัดการของภาครัฐ แนวคิดเดิมที่ที่รวมศูนย์กลาง (Centralization) อำนาจการบริหารไว้ที่ส่วนกลาง ส่งผลให้ขาดมิติการมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) ในการดำเนินกิจการสาธารณะ นอกจากนี้การบริหารจัดการของภาครัฐแบบดั้งเดิมยังกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์การดำเนินการไว้อย่างซับซ้อน จึงส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการบริหารที่ไม่สามารถเท่าทันกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์ที่ดำเนินอย่างเสรี โดยเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ (Neoliberal) นี้สนับสนุนคุณค่าของระบบทุนนิยมโดยการเปิดเสรีทางการค้าและการเงิน และการผ่อนคลายกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ผลกระทบจากแนวคิดดังกล่าวจึงทำให้ภาครัฐจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีการบริหารภาครัฐให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การบริหารที่แต่เดิมภาครัฐเป็นตัวแสดงหลักจำเป็นต้องอาศัยภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ ทั้งนี้กระแสโลกาภิวัตน์ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นโดยตรง เช่น การเปลี่ยนแปลงวิถีเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม อันสืบเนื่องจากการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจนำมาสู่กระบวนการกลายเป็นสังคมโลกเดียวกัน หรือเกิดความไร้พรมแดน (Borderless) ระหว่างประเทศต่างๆ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ส่งผลให้แนวคิดในการบริหารภาครัฐต้องมุ่งประสิทธิภาพในการบริหาร การรวมศูนย์การอำนาจการบริหารแบบเดิมไม่สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ยังให้สัมพันธ์กับหลักธรรมาภิบาลในด้านของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมสาธารณะด้วย แนวคิดการบริหารสาธารณะแนวใหม่ หรือ NPM จึงมีลักษณะสำคัญๆ บางประการ โดยผู้วิจัยสรุปเฉพาะเนื้อหาที่เกี่ยวข้องจากจุลพลพนิมพานิช. (2548)3 ลักษณะเพื่อให้เป็นแนวทางในการศึกษาครั้งนี้อย่างต่อไปนี้

การมีส่วนร่วมของประชาชน หรือพลเมือง (Citizen's Participation) ในการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ โดยการบริหารแนวใหม่นี้รัฐได้ลดภารกิจภาครัฐลง จึงมีหุ้นส่วนใหม่เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ซึ่งก็คือประชาชนหรือพลเมืองเข้ามามีส่วนร่วมแทน โดยพลเมืองนั้นมีสิทธิทางการเมือง (Political Rights) ตามแนวคิดของ Marshall (1977) ซึ่งหมายถึงสิทธิในการมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจทางการเมือง (Political Power) การมีส่วนร่วมของประชาสังคม (Civil Society) ซึ่งจุลพลได้อธิบายตามแนวคิดของธนากร โลกกว่า ตั้งแต่หลังทศวรรษ 1980 ที่เห็นควรสนับสนุนให้มีการรวมตัวของประชาชนเพื่อทำกิจกรรมสาธารณะ โดยเชื่อว่าการรวมตัวจะก่อให้เกิด “ทุนทางสังคม” (Social Capital) หรือก่อให้เกิดศักยภาพอันเนื่องมาจากการรวมตัว ซึ่งสามารถสนับสนุนให้เกิดองค์การประชาชน หรือประชาสังคมเกิดขึ้นได้ และเห็นว่าการรวมตัวจะช่วยให้เกิดการพัฒนาในระดับท้องถิ่น ได้ดีอีกด้วย การกระจายอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดตั้งขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการกระจายอำนาจการบริหารงานของรัฐ ดังนั้น องค์กรปกครอง

ส่วนท้องถิ่นจึงจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในกิจการต่างๆที่รัฐพึงกระทำ เนื่องจากการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้รับผิชอบปกครองตนเอง การดำเนินกิจการมีความเป็นอิสระคล่องตัวย่อมสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ถูกต้องทันต่อความต้องการได้มากกว่าการทำงานของรัฐบาล

จากแนวคิดที่ว่าการบริหารจัดการของภาครัฐแบบดั้งเดิมไม่สามารถตอบสนองต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์ที่ดำเนินอย่างเสรี จึงทำให้ภาครัฐจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีการบริหารที่แต่เดิมภาครัฐเป็นตัวแสดงหลักจำต้องอาศัยภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการนั้นที่ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นตัวแบบที่แสดงให้เห็นถึงการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ที่จำต้องอาศัยภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมคือ“ตัวแบบประชารัฐ”ตัวแบบดังกล่าวนี้ได้รับอิทธิพลแนวความคิดมาจากทฤษฎีรัฐศาสตร์เชิงสังคมวิทยาเกี่ยวกับการเมืองการปกครองแบบมีส่วนร่วมหรือประชารัฐผสมผสานเข้ากับวิถีประชาธิปไตยแบบรากหญ้า โดยพยายามให้ประชาชนและองค์กรประชาสังคมได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารปกครองบ้านเมืองโดยตรงมากขึ้น ไม่ใช่เป็นเพียงแค่การไปออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนทางการเมืองโดยทางอ้อมเท่านั้น นอกจากนี้ ยังส่งเสริมให้มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เพื่อดูแลพัฒนาตนเองบนพื้นฐานของจิตสำนึกสาธารณะหรือผลประโยชน์ส่วนร่วมกล่าวอีกนัยหนึ่ง แนวความคิดดังกล่าวนี้เป็นอุดมการณ์ทางการเมืองที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของคุณค่าหลักการประชาธิปไตย (Democratic values) ที่ต้องการให้ประชาชนพลเมืองได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแท้จริง โดยพยายามกระตุ้นให้ประชาชนมีจิตสำนึกและความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมตัวกันเป็นชุมชน ประชาคม หรือองค์กรประชาสังคม (Civil society organization) และถักทอเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย มีการให้ความร่วมมือผูกพันและแสดงความเอื้ออาทรต่อกัน พยายามให้ศักยภาพและภูมิปัญญาของตนในการคิดริเริ่มและเรียนรู้ เพื่อพัฒนาตนเองชุมชนและสังคมตามนัยของตัวแบบดังกล่าวนี้มักจะปฏิเสธภาครัฐที่พยายามเข้ามามีอิทธิพลและแสดงบทบาทเป็นผู้ชี้นำและผูกขาดอำนาจการตัดสินใจเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายสาธารณะและการส่งมอบบริการสาธารณะ โดยพยายามเปิดให้รัฐบาลต้องมีการบวนการรับฟังแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากกว่าอาศัยข้อมูลทางเทคนิคและความคิดเห็นของฝ่ายข้าราชการประจำแต่เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญต่อบทบาทขององค์กรอาสาสมัครที่ไม่มุ่งแสวงหากำไร (Volunteer organization) ในฐานะที่เป็นกลไกทางเลือกใหม่ของการให้บริการสาธารณะ

ดังนั้นรูปแบบของการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่จึงมุ่งให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยแนวความคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory democracy) นั้น ได้ตั้งอยู่บนหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนและการส่งเสริมให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงและดูแลปกครองตนเอง โดยเรียกร้องให้ทบทวนและเปลี่ยนแปลงกระบวนการนโยบายสาธารณะใหม่ เพื่อเปิดให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนในการเสนอความเห็นนโยบายและกำหนด

นโยบายให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของตน รวมทั้งสามารถเข้าร่วมในการนโยบายไปปฏิบัติ และการประเมินผลนโยบาย เพื่อให้มั่นใจถึงความสุจริต ถูกต้องเที่ยงธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ มีความเปิดเผยและโปร่งใสทั้งนี้แนวความคิดดังกล่าวมองว่าโครงสร้างของสถาบันทางการเมืองและระบบประชาธิปไตยทางอ้อมผ่านตัวแทน (Representative democracy) โดยการให้ประชาชนเลือกผู้แทนเข้าไปใช้อำนาจอธิปไตยแทนตนเองนั้น อาจไม่เหมาะสมและมีข้อจำกัดมากมายหลายประการ โดยเฉพาะลักษณะสภาพสังคมในปัจจุบันที่มีความสลับซับซ้อนและพลวัตค่อนข้างสูง กล่าวคือ แนวความคิดดังกล่าวมองว่าไม่มีผู้แทนทางการเมือง ข้าราชการผู้เชี่ยวชาญหรือบุคคลใด ซึ่งมีองค์ความรู้และข้อมูลสารสนเทศอย่างสมบูรณ์และเพียงพอที่จะแก้ไขปัญหาหรือกำหนดนโยบายสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การเปิดโอกาสให้ฝ่ายต่าง ๆ ได้เข้าร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำร่วมตรวจสอบ จะช่วยลดความผิดพลาดและประหยัดงบประมาณค่าใช้จ่ายลง รวมทั้งก่อให้เกิดนวัตกรรมและประโยชน์สูงสุดต่อสังคมโดยรวมถึงแม้ว่าจะมีปัญหาข้อจำกัดในทางปฏิบัติเกี่ยวกับการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางให้มากที่สุด แต่ในปัจจุบันก็ได้มีความพยายามในการสร้างมาตรการหรือวิธีการในการนำเอาแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์และการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เช่นการปรึกษาหารือกับประชาชน การทำประชาพิจารณ์ และการจัดเวทีประชุมลานบ้านเมือง เป็นต้น

ชุมชนนิยม(Communitarianism) จึงเป็นแนวคิดอีกอย่างหนึ่งที่สำคัญของการบริหารจัดการภาครัฐสมัยใหม่ที่เน้นให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสังคมสอดคล้องกับประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ซึ่งแนวความคิดในเรื่องของชุมชนนิยมตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดของการยอมรับศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์และการคงอยู่ร่วมกันในสังคม โดยเน้นให้ความสำคัญต่อการสร้างศีลธรรมและคุณธรรม (Civic virtue) หรือความเป็นพลเมืองที่ดี การรู้จักเคารพสิทธิของตนเองและบุคคลอื่น การเรียนรู้จะดูแลปกครองตนเองและการดูแลบุคคลอื่นบนพื้นฐานของความเป็นส่วนรวม (Collectivism) ที่ต้องการให้มีการรวมกลุ่มเป็นหมู่คณะและใช้พลังในเชิงสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวมไม่ยอมรับสิทธิปัจเจกชนนิยมของระบบตลาดที่ทำให้เกิดความแตกแยกและแข่งขันเพื่อประโยชน์สุขส่วนตัวหรือประโยชน์เฉพาะของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้นนอกจากนี้ แนวความคิดดังกล่าวต้องการเปลี่ยนแปลงและลดบทบาทของระบบราชการที่มีลักษณะของการขึ้นและผูกขาดการให้บริการสาธารณะ ยกเว้นในบางกิจกรรมที่ยังคงมีความจำเป็นอยู่เท่านั้น โดยมองว่าความสำเร็จของนโยบายสาธารณะเกิดจากการยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมมากกว่าการใช้อำนาจบังคับ และเน้นให้ความสำคัญต่อการกระจายอำนาจและการเพิ่มอำนาจประชาชนเข้ามารวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือชุมชน ประสานงาน ช่วยเหลือเกื้อกูลและร่วมมือกันอย่างอิสระและไม่เป็นทางการ เพื่อเรียนรู้และดูแลรับผิดชอบตนเอง รวมทั้งการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคมโดยรวมการรวมตัวกันของประชาชนอย่างสมัครใจดังกล่าวนี้อาจส่งผลก่อให้เกิด

องค์การประเภทอาสาสมัครที่ไม่มุ่งหวังกำไรหรือองค์กรประชาสังคมอันเป็นเสมือน “ภาคที่สาม” (Third sector) ที่ไม่ใช่ทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน เช่น กลุ่มชมรม สมาคม มูลนิธิสถาบัน และประชาคม อันจะช่วยสนับสนุนและเป็นกลไกเชื่อมโยงระหว่างรัฐและประชาชน

จากลักษณะของการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่นั้นจะเห็นได้ว่าให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการภาครัฐ ดังนั้นในการศึกษาค้นคว้าจึงมุ่งนำลักษณะของการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ที่เน้นมิติการมีส่วนร่วมของส่วนของประชาชน (People Participation) มาเป็นกรอบแนวคิดศึกษา ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนชี้ให้เห็นถึงลักษณะของการที่ประชาชนจะเข้าไปร่วมกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมอย่างแท้จริง ทั้งนี้ต้องอยู่บนพื้นฐานของการที่ประชาชนจะต้องมีอิสระในทางความคิด มีความรู้ความสามารถในการกระทำและมีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมต่อกิจกรรมนั้นๆ ซึ่ง David Easton. (1971) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้อย่างครอบคลุมว่าเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะสำคัญของกระบวนการทางการเมืองและกระบวนการในการจัดการต่อปัญหาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารงานของสังคมยุคใหม่ที่เน้นปัจจัยในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะการเสนอข้อเรียกร้อง (Demand) และการสนับสนุน (Support) โดยลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีลักษณะการเข้าร่วมอย่างครบวงจรตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุด orts กักพล และปรัชญา ชีพเจริญรัตน์. (2547 : 5)) กล่าวคือ

- 1) เริ่มตั้งแต่การเกิดจิตสำนึกในตนเองและถือเป็นภาระหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมหรือชุมชนที่ตนเองอยู่
- 2) ร่วมคิดด้วยกันว่าจะอะไรที่เป็นปัญหาของชุมชน มีสาเหตุอย่างไรและจะจัดลำดับความสำคัญของปัญหาเป้าหมายอย่างไร และควรที่จะจัดการปัญหาใดก่อนหลัง
- 3) ร่วมกันวางแผนงานการดำเนินงานว่าจะจัดกิจกรรมหรือโครงการอะไร จะแบ่งงานกันอย่างไร ใช้งบประมาณมากน้อยเพียงใด จะจัดหางบประมาณมาจากที่ใดและใครจะเป็นผู้ดูแลรักษา
- 4) ร่วมดำเนินงาน ประชาชนจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความเต็มใจเต็มกำลังความรู้ความสามารถของตนเอง
- 5) ร่วมกันติดตามประเมินผล ตลอดเวลาที่ทำงานร่วมกันประชาชนจะจ้องมีส่วนร่วมในการตรวจสอบถึงปัญหาอุปสรรคและร่วมกันในการหาแก้ไขปัญหาเพื่อให้งานหรือภารกิจดังกล่าวสามารถสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย
- 6) ร่วมรับผลประโยชน์ ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชนแล้วย่อมที่จะได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งอาจจะไม่จำเป็นที่จะต้องอยู่ในรูปของเงิน วัตถุสิ่งของ แต่อาจเป็นความสุขสบายความพอใจในสภาพของความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นก็ได้

ดังนั้นในการบริหารจัดการภาครัฐโดยเฉพาะในระดับชุมชนท้องถิ่น การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเป็นแนวทางสำคัญที่จะทำให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆของชุมชนประสบผลสำเร็จ โดยจะต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชนทั้งกระบวนการการพัฒนา ซึ่งอकिनรีพัตน์ (2527) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของชุมชนว่าเป็นการที่ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมหนึ่งโดยเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนและต้องเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่จะกำหนดปัญหาและความต้องการด้วยตนเอง จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นเริ่มจากการค้นหาปัญหาเพื่อนำไปสู่การวางแผนพัฒนาชุมชน การวางแผนนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องได้มาจากกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้มาซึ่งแผนพัฒนาชุมชนที่สอดคล้องกับสภาพชุมชน

การวางแผน (Planning) เป็นการพิจารณาและกำหนดแนวทางปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายที่ปรารถนาไว้ โดย Stephen Robbins and Mary Coulter (1996) อธิบายว่าวางแผนเป็นการกำหนดเป้าประสงค์ หรือวัตถุประสงค์ขององค์การ รวมทั้งการกำหนดกลยุทธ์เพื่อบรรลุเป้าประสงค์ของวัตถุประสงค์ดังกล่าว และพัฒนาขั้นตอนต่างๆ ของแผนอย่างครอบคลุมเพื่อที่จะเชื่อมโยงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องให้เป็นหนึ่งเดียว ดังนั้นการวางแผนจึงเกี่ยวข้องกับทั้งเป้าหมาย (Ends) และวิธีการ (Means)

สำหรับ Simon and Others (1961) (อ้างใน อนันต์ เกตุวงศ์, 2541 : 1) ได้ให้ความหมายของการวางแผนว่าคือ กิจกรรมที่เกี่ยวกับข้อเสนอในอนาคต ในเรื่องการประเมินข้อเสนอต่าง ๆ ที่มีให้เลือกและเกี่ยวกับวิธีการต่าง ๆ ที่จะต้องปฏิบัติเพื่อบรรลุความสำเร็จของข้อเสนอ นั้น ๆ การวางแผนเป็นเรื่องของความคิดที่มีเหตุมีผลและมีการควบคุมให้ดำเนินการด้วย ฉะนั้นจึงสรุปได้ว่า การวางแผนคือความพยายามที่เป็นระบบ (Systematic attempt) เพื่อตัดสินใจเลือกแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุดสำหรับอนาคตเพื่อให้องค์การบรรลุผลที่ปรารถนา

สำหรับกระบวนการวางแผน (Planning process) ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดแผนพัฒนาชุมชน หรือเพื่อการจัดการชุมชนนั้นจำเป็นต้องจัดทำอย่างเป็นระบบเช่นกัน โดยต้องอาศัยข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณที่เกี่ยวข้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน และสภาพการณ์ในอนาคตที่คาดว่าจะเกิด ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจะทำให้สามารถตัดสินใจโดยใช้หลักเหตุผลได้ว่าควรกำหนดเป้าประสงค์ วัตถุประสงค์ กลยุทธ์ แนวทางปฏิบัติหรือชุดของทางเลือกอย่างไร จึงจะเหมาะสมกับการบรรลุเป้าประสงค์ขององค์การ ซึ่ง Steiner (1969)อ้างใน สมบัติ ธำรงธัญวงศ์ (2541 : 86 - 88) ได้อธิบายกระบวนการวางแผนไว้อย่างละเอียด ทั้งนี้ผู้วิจัยขอสรุปมาเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางกำหนดแผนการจัดการชุมชนชายแดน ดังนี้

1. การศึกษาสภาพปัญหาและการพยากรณ์เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ในการวางแผนจะต้องทำความเข้าใจกับสภาพปัญหาและสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์การ ทั้งสภาพการณ์ใน

ปัจจุบันและแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงในอนาคต เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์สำหรับการวางแผนที่เหมาะสม

2. การกำหนดโครงสร้างของการวางแผน จะต้องพยายามกำหนดโครงสร้างของการวางแผนให้ชัดเจน เสมือนหนึ่งการสร้างแบบบ้านจำลอง เพราะโครงสร้างของการวางแผนทำให้เห็นภาพเบื้องต้นว่า องค์การจะมีภาพลักษณ์อย่างไรในอนาคต การกำหนดโครงสร้างจะต้องพิจารณา อาทิ นโยบายของรัฐบาล สภาพเศรษฐกิจ และเทคโนโลยี เป็นต้น

3. การกำหนดวัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์ที่ต้องการบรรลุ ณ จุดหนึ่งของเวลาในอนาคต เป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากในกระบวนการวางแผน การกำหนดวัตถุประสงค์ที่ดีจะต้องพิจารณาปัจจัย อาทิ ความเป็นไปได้และเฉพาะเจาะจง สามารถวัดระดับความสำเร็จได้ สามารถกระทำได้ มีเหตุผล และสอดคล้องกับความเป็นจริง

4. การวิเคราะห์ทางเลือกและการจัดทำแผน คือ การกำหนดทางเลือกหรือแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม โดยทั่วไปจะกำหนดทางเลือกไว้หลายๆ ทางเลือก เพื่อประโยชน์ในการเปรียบเทียบที่เรียกว่า ชุดของการกระทำ เพื่อการบรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์ การจัดทำแผนที่ดีควร 1) วิเคราะห์ทางเลือก 2) การมีส่วนร่วมของผู้รับผิดชอบทุกระดับ และ 3) การจัดทำแผนให้เหมาะสมกับเป้าประสงค์ และวัตถุประสงค์ขององค์การ

5. การปฏิบัติตามแผน เมื่อทำการวางแผนเสร็จสิ้น ขั้นตอนต่อไปคือ การนำแผนไปปฏิบัติ ซึ่งจะต้องมีองค์การหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง และต้องจัดหาทรัพยากรต่างๆ ทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร อุปกรณ์ใช้สอย และปัจจัยอื่นๆ ที่จำเป็นให้ครบถ้วนเหมาะสม

6. การประเมินผลและการปรับปรุงแผน คือ การตรวจสอบหรือการประเมินผลการปฏิบัติตามแผนว่าเป็นไปตามเป้าประสงค์หรือวัตถุประสงค์หรือไม่ เพียงใด โดยดำเนินการ 1) การตรวจสอบระดับความสำเร็จ 2) การตรวจสอบความเหมาะสมของวัตถุประสงค์ 3) การตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม 4) การตรวจสอบสมรรถนะขององค์การในการนำแผนไปปฏิบัติ 5) การประเมินผลการนำแผนไปปฏิบัติ และ 6) การปรับปรุงแผนให้เหมาะสม

กล่าวโดยสรุปแล้วการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจการบริหาร (Decentralization) ของภาครัฐ และการให้ประชาชนมีส่วนร่วม (People Participation) ในการบริหารจัดการชุมชน โดยให้มีการจัดทำแผนการจัดการชุมชนอย่างเหมาะสม ลักษณะสองประการดังกล่าวนี้จึงเป็นรูปแบบของการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ของไทยที่พึงต้องนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินกิจการสาธารณะ โดยเฉพาะการบริหารจัดการในระดับชุมชนที่มีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละชุมชน ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงพึงได้รับการกระจายอำนาจเพื่อกำหนดภารกิจในการบริหารจัดการชุมชนให้เหมาะสมกับบริบทที่แวดล้อมชุมชน ร่วมกับภาคประชาสังคม (Civil Society) ของชุมชนต่างๆ โดยเฉพาะชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ชายแดนที่มีความหลากหลายในมิติเศรษฐกิจ สังคม

และวัฒนธรรม ชุมชนที่ตั้งอยู่ในอาณาบริเวณชายแดนนั้นมีพรมแดนเชื่อมต่อกับประเทศเพื่อนบ้านจึงเป็นจุดที่จะนำมาซึ่งทั้งโอกาสในการพัฒนาและประสบปัญหาที่จะกลายเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา เช่น ปัญหาการหลบหนีเข้าเมือง ปัญหายาเสพติด ปัญหาการค้ำอกระบบ ตลอดจนปัญหาในด้านความมั่นคงอื่นๆ ซึ่งปัญหาเหล่านี้จะกระทบต่อชุมชนชายแดนโดยตรงการให้ชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนได้กำหนดแนวทางในการจัดการชุมชนของตนเองย่อมเป็นหนทางที่จะได้ข้อมูลสภาพปัญหาที่แท้จริงและได้แนวทางที่สอดคล้องกับสภาพปัญหานั้นๆ อีกด้วย โดยรัฐบาลยังคงไว้ซึ่งบทบาทในการกำหนดนโยบายหลัก และชุมชนท้องถิ่นทำหน้าที่กำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนภายใต้แนวนโยบายหลักของรัฐบาล

2.2 ทูทางสังคม(Social Capital)

การศึกษาเพื่อกำหนดแผนการจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาและการป้องกันทางสังคมของชุมชนชายแดนจากนโยบายการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในครั้งนี้ ผู้วิจัยพิจารณาว่าในการกระบวนการจัดทำแผนนั้น พึ่งต้องริเริ่มจากการศึกษาทุนทางสังคมภายในชุมชนที่ศึกษาเพื่อเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนแผนการจัดการชุมชนให้สำเร็จ ทั้งนี้ทุนทางสังคมถือว่าเป็นองค์ประกอบทางโครงสร้างสังคม ดังนั้นแผนที่ถูกกำหนดขึ้นมามีต้องสอดคล้องกับโครงสร้างสังคมที่ดำรงอยู่จริง ซึ่งทุนทางสังคม (Social Capital) นั้น James Coleman (1988) ได้ให้ความหมายไว้ในงาน “Social Capital in the Creation of Human Capital” ว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งของโครงสร้างทางสังคม (Social Structure) ซึ่งทุนทางสังคมช่วยอำนวยความสะดวกใดๆของผู้กระทำไม่ว่ากระทำในฐานะเป็นผู้กระทำเองหรือเป็นผู้มีส่วนร่วมในการกระทำ ทุนทางสังคมจึงเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดผลผลิต ซึ่งทำให้การกระทำประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้อย่างแน่นอน ถ้าหากไม่มีก็จะส่งผลให้การกระทำไม่บรรลุตามที่วางไว้ ทฤษฎีทุนทางสังคมที่ Coleman ได้พัฒนาขึ้นมานั้นได้อธิบายหลักการความสัมพันธ์ของการกระทำหรือวัตถุประสงค์ของการกระทำของบุคคลว่ามีความเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคม (Social Context) โดยบริบททางสังคมนั้นไม่เพียงแค่สัมพันธ์กับการกระทำของบุคคลเท่านั้นแต่ยังมีส่วนในการพัฒนาองค์กรทางสังคมขึ้นมามากด้วย โดยเขาได้อธิบายเชื่อมโยงถึงเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่เห็นว่าการกระทำของบุคคลถูกกำหนดทางอ้อมโดยบริบททางสังคม, บรรทัดฐานทางสังคม, ความเชื่อใจระหว่างบุคคล, เครือข่ายทางสังคมและองค์กรทางสังคม ตัวอย่างที่เขายกขึ้นมาซึ่งผู้วิจัยเห็นพ้องด้วยคือกลุ่มคนที่มีความไว้วางใจ (เชื่อใจ) ระหว่างกันและยังความไว้วางใจเพิ่มมากขึ้นเท่าใดก็จะสามารถปฏิบัติงานได้สำเร็จ เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มที่ไม่มีความไว้วางใจต่อกัน ซึ่งเขาเชื่อว่าการที่สามารถปฏิบัติงานได้สำเร็จเป็นผลจากการมีความสัมพันธ์ที่ดีของกลุ่มคนที่มีความเกี่ยวข้องระหว่างกันซึ่ง ถือ

ได้ว่าเกิดจากการมีทุนทางสังคม และเมื่อทุนทางสังคมได้ทำหน้าที่จึงก่อให้เกิดผลการกระทำที่มีผลิตภาพนั่นเอง

โดยทุนทางสังคมไม่สามารถสังเกตเห็นได้เหมือนทุนทางกายภาพ แต่พิจารณาจากคุณค่าของทุนทางสังคมนั้นจากการทำหน้าที่ในโครงสร้างทางสังคม รูปแบบของทุนทางสังคมมีลักษณะและองค์ประกอบของโครงสร้างแตกต่างจากทุนกายภาพด้วย ทุนทางสังคมเปรียบเสมือนทรัพยากรที่บุคคลใช้สำหรับกระทำสิ่งต่างที่ตนสนใจให้ประสบผลสำเร็จ นอกจากความสัมพันธ์ทางสังคมที่ทำให้ทุนทางสังคมเกิดขึ้นมา “โครงสร้างทางสังคม” ก็ทำหน้าที่เอื้ออำนวยให้ทุนทางสังคมเกิดขึ้นมาด้วย โดย Coleman เห็นว่าความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีอยู่ในปทัสถานของสังคมก็คือ “ความใกล้ชิด” การขาดความใกล้ชิดในโครงสร้างทางสังคมจะทำให้ไม่สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์เข้ากับส่วนอื่นๆ ในโครงสร้างทางสังคมได้ ซึ่งก็จะส่งผลให้โครงสร้างที่อยู่ลำพังนั้นไม่ได้รับการสนับสนุนจากโครงสร้างอื่นๆ ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ซึ่งความใกล้ชิดของบุคคลต่างๆ ในโครงสร้างสังคมมีความสำคัญไปไม่เฉพาะทำให้ปทัสถานทางสังคมดำรงอยู่แต่ยังทำให้ทุนทางสังकरูปแบบอื่นๆ ดำรงอยู่ได้ด้วย เช่น ความเชื่อใจ (Trustworthiness) ในโครงสร้างทางสังคมที่ซึ่งเป็นตัวแสดงสำคัญให้เกิด “พันธะสัญญา” (Obligations) และ “ความคาดหวัง” (Expectations) ขึ้นระหว่างบุคคลใดๆ ในสังคมที่มีความเชื่อใจกัน กล่าวโดยสรุปแล้วจะเห็นได้ว่า Coleman มองทุนทางสังคมในฐานะเป็นเครื่องมือที่เอื้ออำนวยให้การกระทำของบุคคลบรรลุตามเป้าหมายที่คาดหวังได้ ซึ่งทุนทางสังคมที่เขาได้กล่าวถึงนั้นครอบคลุมบรรทัดฐานทางสังคม, ความเชื่อใจระหว่างบุคคล, เครือข่ายทางสังคมและองค์กรทางสังคม และทุนทางสังคมเป็นตัวแสดงหลักในการอำนวยความสะดวกสำหรับการกระทำใดให้ประสบผลสำเร็จ ซึ่งหากพิจารณาถึงกระบวนการวางแผนพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะชุมชนชายแดนที่มีบริบทหลากหลาย อันเนื่องจากอยู่ในอาณาบริเวณชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งมีบริบทภายนอกเข้ามาสัมพันธ์กับบริบทภายในชุมชน ยิ่งจำเป็นต้องนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน มาเป็นเงื่อนไขในการพิจารณา กำหนดแผนการจัดการชุมชน เพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงจากที่กระทบต่อชุมชน

สำหรับแนวคิดทางสังคมวิทยาของPierre Bourdieu ที่ได้เปรียบทุนเสมือนพหุพื้นที่ทางสังคม (Bourdieu, P. (1986) Cited in J. Richardson.241-258.) ซึ่งรูปแบบของทุนตามทัศนะของ Boudieu ประกอบด้วย ทุนเศรษฐกิจ ทุนวัฒนธรรม และทุนทางสังคม โดยทุนเป็นปัจจัยหลักที่จะกำหนดตำแหน่งและความเป็นไปของบุคคลในเขตพื้นที่ของสังคม ซึ่งในแต่ละสังคมจะมีภูมิหลังทางสังคมที่แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับแต่ละสังคมนั้นให้ความสำคัญกับภูมิหลังในด้านใดทั้งนี้จักอยู่ภายใต้รูปแบบของทุนที่มีอยู่ภายในสังคม ซึ่งรูปแบบของทุนแต่ละประเภทถูกควบคุมโดยกลุ่มที่หลากหลายภายในสังคม องค์ประกอบหลักของทรัพยากรทางสังคมที่ซึ่งเป็นหน่วยกำหนดตำแหน่งของผู้แสดงทางสังคม ซึ่งก็คือทุนด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม และด้านสังคม โดยในที่นี้ขอกล่าวเฉพาะทุนทางสังคม (Social Capital)Boudieu ได้อธิบายว่าทุนทางสังคมเป็นที่รวมของทรัพยากรที่เกิดขึ้นจริงหรือที่มีศักยภาพ

ที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายความสัมพันธ์เชิงสถาบันที่มีความใกล้ชิดและการรับรู้ร่วมกันไม่ว่าจะมีมากหรือน้อยก็ตามภายในสังคม หรืออาจเรียกว่าการเป็นสมาชิกภายในกลุ่มที่อยู่ในสังคม ซึ่งให้สมาชิกของกลุ่มได้ร่วมส่งสมทบทุนโดยสมาชิกภายในกลุ่มเอง หรือเป็นการที่สมาชิกจะให้การยอมรับซึ่งกันและกันภายในกลุ่ม ซึ่งความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกลุ่มที่อยู่ในสังคมอาจปรากฏอยู่เฉพาะในรัฐที่มีอยู่จริง (Practical State) (มิใช่รัฐที่เพ้อฝัน, นักวิจัย) และอาจปรากฏในรูปของการแลกเปลี่ยนเชิงสัญลักษณ์หรือ/และการแลกเปลี่ยนเชิงกายภาพก็ได้ที่ซึ่งช่วยธำรงสมาชิกของกลุ่มในสังคมได้ โดยการรวมกลุ่มของสมาชิกจะถูกทำให้เป็นสถาบันทางสังคมและให้ความมั่นใจในการรวมกลุ่มโดยการเรียกชื่อเดียวกัน(ชื่อของครอบครัว ชนชั้น เผ่าพันธุ์ โรงเรียน หรือพรรค เป็นต้น) และโดยชุดของกระทำที่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติอย่างพร้อมเพรียงกันเพื่อพัฒนาและแจ้งให้สมาชิกของกลุ่มภายในสังคมผู้ที่ซึ่งได้ร่วมปฏิบัติมาด้วยกันให้ยึดถือปฏิบัติต่อไป ในกรณีนี้จะประกาศธรรมเนียมปฏิบัติให้มีผลบังคับใช้หรือการคงไว้ในสังคม และการนำมาบังคับใช้ใหม่จะมีน้อยหรือมากขึ้นอยู่กับการแลกเปลี่ยนในสังคมและความยั่งยืนของการแลกเปลี่ยนเชิงสัญลักษณ์และการแลกเปลี่ยนเชิงกายภาพภายในสังคม การกำเนิดขึ้นและการธำรงอยู่ของสิ่งที่ได้ตั้งสมมติฐานข้างต้นนั้น(ซึ่งก็คือทุนทางสังคม, นักวิจัย) ขึ้นอยู่กับความใกล้ชิดทางสังคม และทุนนั้นอาจลดลงตามวัตถุประสงค์ของความใกล้ชิดในพื้นที่ทางกายภาพ (ทางภูมิศาสตร์) หรือแม้กระทั่งในพื้นที่ทางเศรษฐกิจและสังคม

นอกจากนิยามทุนทางสังคมข้างต้นPortes A,(1998 : 1-24)ได้ขยายความหมายของทุนทางสังคมตามแนวคิดของ Bourdieuว่ามีลักษณะครอบคลุมดังนี้

ประการแรก คือ ทุนทางสังคมเป็นศูนย์รวมความสัมพันธ์ของสมาชิกกลุ่มและเครือข่ายทางสังคม โดยทุนทางสังคมในประการนี้เป็นการรวมตัวของสมาคมอาสาสมัครต่างๆ ความเป็นสมาชิกกลุ่ม การมีส่วนร่วมในการพัฒนาเครือข่ายทางสังคม และความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดจากสมาชิกของกลุ่ม ทุนทางสังคมของ Bourdieu จึงเรียกว่าเป็น “ปรากฏการณ์ร่วม” (Collective Phenomenon) ซึ่งการเป็นสมาชิกกลุ่มสามารถสร้างทุนทางสังคมที่ส่งผลต่อทุนประเภทอื่นๆหลายด้าน โดยทุนทางสังคมสามารถส่งต่อไปยังบุคคลอื่นโดยเฉพาะผู้นำในสมาคมนั้น และการจะพัฒนาเครือข่ายทางสังคมขึ้นอยู่กับการรับรู้ที่เป็นอัตวิสัยของแต่ละปัจเจกบุคคล ที่ประกอบด้วย การยอมรับ การให้ความนับถือ และความเป็นชุมชน และการพัฒนาเครือข่ายทางสังคมก็ยังขึ้นอยู่กับการเป็นวัตถุวิสัยคือการให้ความมั่นใจจากองค์กรแก่สมาชิกที่มาวมกันในสมาคมนั้นๆ

ประการที่สองทุนทางสังคมตั้งบนพื้นฐานของการรับรู้และการเห็นคุณค่า (Cognition and Recognition)จึงถือว่าทุนทางสังคมนั้นมีคุณลักษณะเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งBourdieu นำแนวคิดทุนเชิงสัญลักษณ์และทุนที่มีผลบังคับทางกฎหมาย (Legitimate Capital)มาศึกษาคู่กัน และเสนอแนวคิดที่ว่าทุนเชิงสัญลักษณ์เป็นตัวกำหนดรูปแบบการใช้ทุนประเภทต่างๆให้ได้รับการยอมรับและถูกกฎหมาย โดย

ทุนทางสังคมจะผันแปรตามสถานะทางสังคมและพฤติกรรมในการรับรู้ที่จะปฏิบัติอย่างเนื่องนิยของปัจเจกบุคคล

ประการที่สาม ทุนทางสังคมในทัศนะของ Boudieu เป็นว่าทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนเชิงสัญลักษณ์จะถูกแปรเปลี่ยนเป็นทุนทางเศรษฐกิจทั้งหมด เช่น ค่าใช้จ่ายในการศึกษาซึ่งเป็นทุนทางเศรษฐกิจจะนำไปสู่การได้รับการยอมรับทางวิชาชีพ (ในที่นี้Boudieuต้องการสื่อให้เห็นว่าการลงทุนทางการศึกษาจะทำให้บุคคลเข้าสู่การทำงานตามต้องการของตลาดและท้ายที่สุดแล้วการเข้าสู่ตำแหน่งที่เป็นที่ยอมรับแล้วก็จะส่งผลให้บุคคลนั้นๆมีการสะสมทุนทั้งสามประการขึ้นมา,นักวิจัย)

ในส่วนของ Francis Fukuyama (1999) ได้อธิบายบทบาทของทุนทางสังคมในบริบทสังคมเศรษฐกิจสมัยใหม่ที่มีความสำคัญสำหรับให้กลไกต่างๆ ในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่สามารถทำหน้าที่ได้ กล่าวคือ เขาได้ให้นิยามของทุนทางสังคมว่าเป็นปทัสถานที่เป็นทางการ (Formal Norm) ที่ซึ่งสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือระหว่างบุคคลสองคน หรือมากกว่า 1 คนขึ้นไป นิยามความหมายดังกล่าวนี้ Fukuyama ต้องการสื่อให้เห็นว่า การกระทำใดๆ ของบุคคลหนึ่งๆ อาจต้องการความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นๆ การที่มีทุนทางสังคมจะช่วยให้ง่ายต่อการที่บุคคลแวดล้อมที่บุคคลหนึ่งๆ มีความสัมพันธ์ด้วยเข้ามาให้ความร่วมมือในการกระทำใดๆ ให้สำเร็จ ซึ่งปทัสถานนั้นสามารถช่วยให้ทุนทางสังคมถูกกำหนดขึ้นมาจากการพึงพาอาศัยระหว่างเพื่อนสองคนและค่อยๆ พัฒนาความสัมพันธ์ให้มีความซับซ้อนและชัดเจนมากขึ้นและเขาให้ความหมายของทุนทางสังคมครอบคลุมว่าเป็นความเชื่อใจ (Trust), เครือข่าย (Network), ประชาสังคม (Civil Society) หรืออะไรก็ตามที่มีส่วนสัมพันธ์และมีผลจากการมีทุนทางสังคม ซึ่งจากความหมายดังกล่าวจะสอดคล้องกับ Coleman ที่เห็นว่าทุนทางสังคมเป็นปัจจัยเอื้ออำนวยให้การกระทำของคนสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปทัสถานที่มีอยู่ในความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นตัวสร้างความใกล้ชิดให้เกิดขึ้นระหว่างบุคคลในสังคม ซึ่งความใกล้ชิดนั้นทำให้บุคคลในสังคมเกิดการพึ่งพาอาศัยและสนับสนุนระหว่างกัน ซึ่ง Fukuyama ก็เห็นว่าการกระทำใดต้องมีการพึ่งพิงระหว่างกันด้วยเช่นกันจึงจะทำให้การกระทำทางสังคมประสบผลสำเร็จ

ในส่วนของหน้าที่เชิงเศรษฐกิจของทุนทางสังคมในตลาดเสรีในทัศนะของ Fukuyama เห็นว่าทุนทางสังคมช่วยลดต้นทุนในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจร่วมกับกลไกที่เป็นทางการในระบบเศรษฐกิจ เช่น การทำสัญญา, ระบบสายบังคับบัญชา, ระเบียบขององค์กร เป็นต้น โดยทุนทางสังคมจะสนับสนุนในด้านการติดตาม (Monitoring) และการเจรจาต่อรอง (Negotiating) การค้า (Litigating) และการผลักดันให้ปฏิบัติตาม (Enforcing) ในการทำข้อตกลงอย่างเป็นทางการระหว่างผู้ที่ทำธุรกิจ สำหรับหน้าที่ทางการเมืองของทุนทางสังคมในความเห็นของ Gellner(1994) เห็นว่าความแข็งแกร่งของทุนทางสังคมเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างประชาสังคม (Civil Society) ให้เกิดขึ้นมาในสังคมที่ซึ่งสามารถพบเห็นได้อย่างเป็นสากลโดยทั่วไปในสังคมประชาธิปไตยเสรี ซึ่งเขาได้กล่าวไว้ว่าไม่มีประชาสังคมก็ไร้ซึ่งประชาธิปไตย(No civil society, no democracy) ซึ่ง Fukuyama ได้อธิบายเพิ่มเติมว่าถ้าประชาธิปไตยมี

ความเป็นเสรีโดยแท้จริงมันจะทำหน้าที่ถ่วงดุลอำนาจของรัฐกับปกป้องความเป็นปัจเจกบุคคลจากอำนาจรัฐ จากความเห็นของGellner และ Fukuyama แสดงให้เห็นว่าหากสังคมเสรีนิยมมีความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ทูทางสังคม คือ “ประชาสังคม” ที่มีอยู่ในโครงสร้างทางสังคมจะสามารถสร้างกลไกดูแลระบบสังคมและปกป้องความเป็นปัจเจกของบุคคลในสังคมได้ ดังนั้นประชาสังคมจึงเป็นทูทางสังคมในเชิงของการเมืองและการปกครอง และมันจะสามารถทำหน้าที่ได้ก็ต่อเมื่อไม่ถูกรบงาโดยอำนาจรัฐ

สำหรับนักวิชาการไทยที่ได้กล่าวถึงทูทางสังคมที่ผูกติดอยู่กับชุมชนโดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่นไว้อย่างน่าสนใจซึ่งนักวิชาการไทยได้อธิบายเกี่ยวกับทูทางสังคมไว้ในสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (12-18 เมษายน. 2545 : 34) ว่า สำหรับชุมชนท้องถิ่นแล้ว ทรัพยากร มีฐานะ เป็นทูทางสังคม ซึ่งหมายถึงทรัพยากรที่เกื้อหนุน การมีชีวิตอย่างสันติสุข โดยถือหลักการจัดการแบบมีส่วนร่วม แต่การจัดการของรัฐได้ทำให้ทรัพยากร ในฐานะทูทางสังคมของชุมชนกลายเป็นทุนเศรษฐกิจซึ่งคำนึงแต่การเติบโตทางเศรษฐกิจขาดการมีส่วนร่วมในการจัดการและความยั่งยืนในการใช้ทรัพยากรจากการจัดการเชิงซ้อน คือการจัดการใช้สิทธิร่วมกันในการใช้ทรัพยากร (เช่นที่ดิน) มาเป็นจัดการ เชิงเดี่ยวโดยคน ๆ เดียว รัฐเข้ามา จัดการแบบผูกขาด นอกจากนี้มีนักวิชาการและนักพัฒนาได้ให้ความหมายของทูทางสังคมไว้ในรูปของนามธรรมแต่ส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่ต้องอาศัยทุนนามธรรมที่มีอยู่ เช่น ประเวศ วะสี (2541 : 27-28) ที่ให้ความหมาย ทูทางสังคมว่า ความเป็นกลุ่มก้อนทางสังคม การมีการศึกษาดี การมีวัฒนธรรม การมีความซื่อสัตย์สุจริต การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การมีประสิทธิภาพในการทำงาน การมีการเมืองและระบบราชการที่ดี โดยสรุปว่าทูทางสังคมใกล้เคียงกับสังคมเข้มแข็งส่วนนิธิ เอียวศรีวงศ์ (2541 : 6) ได้ให้ความหมายของทูทางสังคมว่า คือ คุณภาพของคนนั่นเอง (คุณภาพที่นิยามตามมาตรฐานตะวันตก เช่น มีอนามัยดี มีการศึกษาดี มีสมรรถนะในการผลิต เป็นต้น) โดยทูทางสังคมของไทยที่สำคัญที่ไม่อาจมองข้ามไปได้ คือ สามารถปรับและสนับสนุนความสัมพันธ์ในครอบครัวเครือญาติ ให้มีบทบาทในเศรษฐกิจและสังคมสมัยใหม่ เปิดโอกาสให้การเรียนรู้ได้จัดตั้ง (Organized) ในหมู่ผู้ปกครองที่อยู่ในละแวกนั้น เช่น โรงเรียน บ้าน ส่งเสริมอนามัยที่ดี โดยการดึงเอาความรู้พื้นบ้านเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย และการรักษาพยาบาลกลับมาทำงานได้อีกครั้งจากความหมายของทูทางสังคมในวิถีสังคมตะวันตกที่นักวิชาการตะวันตกได้ให้ความหมายและในวิถีตะวันตกจะเห็นได้ว่ามีความใกล้เคียงกัน ซึ่งก็คือเน้นให้ความสำคัญกับทูทางสังคมที่รูปแบบของความสัมพันธ์ที่มีอยู่ในกลุ่มสังคม โดยเฉพาะชนบท ทั้งในครอบครัว ขยายจนถึงกลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ และกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ในสังคมที่ต่างมุ่งมันเพื่อส่วนรวมร่วมกัน เอื้ออาทรช่วยเหลือร่วมมือกันในการดำเนินการต่าง ๆ ในชีวิตและสังคม

ตนสำหรับอัมมาร สยามวาลา (2542) ได้กล่าวถึงระบบเศรษฐกิจของสังคมไทยที่มีทูทางสังคมเป็นตัวขับเคลื่อนที่ทำให้ระบบเศรษฐกิจดีไว้ว่า ระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิมตั้งอยู่บนรากฐานความสัมพันธ์ทาง

สังคมที่มีอยู่เพียงแต่ได้ละเลยไป โดยเฉพาะความเป็นชุมชนที่ดูแลกกันได้ ซึ่งเป็นการให้ความหมายทุนทางสังคมในแง่ที่เป็นความสัมพันธ์ของสังคมแบบดั้งเดิม

สำหรับเสรี พงศ์พิศ (2547) ได้ให้ความหมายของคำว่า “ทุนทางสังคม” ว่าเป็นคำที่มีคนให้ความหมายหลากหลาย ซึ่งมีความหมายครอบคลุมถึง สถาบัน ความสัมพันธ์ กฎเกณฑ์ต่างๆ ที่กำหนดการอยู่ร่วมกันของผู้คนในสังคม (ชนาการโลก) หรือหมายถึง กฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับความไว้วางใจกัน ซึ่งอยู่ในความสัมพันธ์ทางสังคม โครงสร้างทางสังคมและสถาบันทางสังคมซึ่งช่วยให้สมาชิกบรรลุวัตถุประสงค์ของตนเองและของชุมชน (Narayan) หรือ ลักษณะขององค์กรทางสังคม เช่น ความไว้วางใจกัน ระเบียบกฎเกณฑ์และเครือข่ายซึ่งช่วยให้สังคมมีประสิทธิภาพและทำให้ประสานงานดำเนินงานต่างๆ ได้ (Putnam) หรือ อาจจะกล่าวโดยสรุปว่า ทุนทางสังคมคือระเบียบ กฎเกณฑ์ วิธีที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เป็นเครือข่าย เป็นสังคม ที่ไว้วางใจกันพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ด้วยวิธีการและรูปแบบทั้งเก่าและประยุกต์สร้างสรรค์ใหม่

สำหรับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ(2551:4-5) ได้ศึกษาและกำหนดกรอบแนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคมทั้งในเชิงความหมายแคบและความหมายกว้างโดย 1) แนวคิดตามความหมายแคบ(Narrow Concept) เป็นการรวมกลุ่มในแนวนราบ(Horizontal Association) ระหว่างประชาชนโดยอาศัยเครือข่ายทางสังคม (Social Networks) และบรรทัดฐานร่วมกัน (Associated Norms) เพื่อที่จะบรรลุผลประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มซึ่งมีคุณลักษณะในเชิงองค์กรทางสังคมและ/หรือเศรษฐกิจดังนั้นเครือข่ายทางสังคมและบรรทัดฐานที่มีร่วมกันของกลุ่มคนในสังคมที่ทำให้เกิดหรือเป็นผลมาจากการร่วมมือหรือการประสานงานจึงเป็นคุณลักษณะสำคัญชุมชนที่มีระดับการพัฒนาสูงโดยเปรียบเทียบมักจะได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายที่เกิดจากการมีส่วนร่วมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประชาชนและทำให้เกิดบรรทัดฐานร่วมกันจากการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบระหว่างกันเป็นผลทำให้เกิดความไว้วางใจ (Trust) ในสังคมและ2) แนวคิดตามความหมายกว้าง(Broader Concept) เป็นการรวมเอากลุ่มในแนวตั้งเข้ามารวมกับกลุ่มในแนวนราบซึ่งการรวมกลุ่มในแนวตั้งจะมีลักษณะของความสัมพันธ์ในเชิงลำดับชั้นและมีความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายอำนาจระหว่างสมาชิกของกลุ่มจึงเป็นการรวมเอาความสัมพันธ์ทั้งในภาคเอกชนและภาครัฐเข้าด้วยกันภายใต้วัตถุประสงค์ที่มีอยู่อย่างหลากหลายสำหรับรูปแบบทุนทางสังคมหรือการเข้ามามีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ1) รูปแบบเชิงโครงสร้าง(Structure) หมายถึงบทบาทของเครือข่ายทางสังคมที่ส่งเสริม/สนับสนุนโดยกฎระเบียบและจารีตที่จัดปัญหา Collective Actions ในสังคมจากการให้/แบ่งปันข้อมูลข่าวสารทุนทางสังคมในรูปแบบนี้จึงมีลักษณะที่เป็นวัตถุวิสัย (Objective) และสามารถสังเกตการเกิดขึ้น/ลดลงได้อย่างชัดเจนและ2) รูปแบบเชิงวิธีการคิด(Cognitive) หมายถึงบรรทัดฐาน (Norms) คุณค่า (Value) ความไว้วางใจ (Trust) ทศนคติ(Attitudes) และความเชื่อ (Belief) ซึ่งมักเป็นสิ่งที่จับต้องยากและไม่เป็นตัวตน (non-material) และมีลักษณะเป็นอัตตวิสัย (Subjective) ทำให้การสังเกตและวัดการมีอยู่หรือเสื่อมสลายได้

ยากดังนั้น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้สรุปว่าทุนทางสังคมว่าเกิดจากการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำบนฐานของความไว้วางใจสายใยผูกพันและวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมไทยผ่านระบบความสัมพันธ์ที่มีการสะสมในลักษณะเครือข่ายขององค์ประกอบหลักได้แก่คน สถาบันวัฒนธรรมและองค์ความรู้ซึ่งจะเกิดเป็นพลังในชุมชนและสังคม

สำหรับที่มาของทุนทางสังคมโดย วรุดิ โรมรตันพันธ์ (2548 : 46-47) ได้รวบรวมจากนักวิชาการที่มีชื่อเสียงด้านทุนทางสังคมแล้วแบ่งที่มาของทุนทางสังคมออกเป็น 2 สาเหตุ ประการแรกเกิดขึ้นจากการเรียกร้องและความต้องการที่จะพลิกฟื้นสิ่งที่มีคุณค่า ได้แก่ ระบบคิด ค่านิยม ความไว้วางใจ และความสัมพันธ์ในสังคมที่แต่ละสังคมมีอยู่ให้เกิดขึ้น โดยมองหาทุนเหล่านั้นจากตัวบุคคลหรือผู้นำ องค์กร เครือข่าย และระบบการจัดการของชุมชน ฯลฯ มาประยุกต์ใช้เพื่อทดแทนสิ่งที่มีคุณค่าเหล่านั้นที่กำลังสูญหายไปกลับคืนมาดังเดิม ซึ่งRobert Putnam (1993)ชี้ให้เห็นว่า กระบวนการเกิดของทุนทางสังคมเริ่มจากประชาชนในสังคมนั้นมีระบบคิดและค่านิยมที่ดี โดยเน้นให้เห็นว่า ระบบคิดที่ประชาชนเกิดความตระหนักถึงปัญหาสาธารณะ ทำให้ทุกคนหันมาให้ความร่วมมือกันหรือการที่ประชาชนมีค่านิยมที่ดีร่วมกัน อาทิ มีความไว้วางใจกัน มีการเคารพกฎหมาย ผู้ที่ซื่อสัตย์ มีความโปร่งใจ ความเป็นธรรม รักความเสมอภาค มีความสามัคคี ชอบมีส่วนร่วม และมีความซื่อสัตย์ ซึ่งระบบความคิดและค่านิยมดังกล่าวในหมู่ประชาชนทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนในสังคมนั้นเป็นไปในทางที่ดี และนำไปสู่ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ซึ่งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการดังกล่าวเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ดี ซึ่งหมายถึง การนำสิ่งที่มีคุณค่าในสังคมมาพลิกฟื้นให้เกิดความสามัคคีและการพัฒนาในด้านต่างๆ

ประการที่สองเกิดจากความพยายามในการปลูกจิตสำนึก เพื่อเสริมสร้างพลังร่วมกัน โดยให้ทุกคนทุกฝ่ายได้ตระหนักถึงปัญหาและหล่อหลอมจิตใจร่วมกัน เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาองค์กร สถาบัน ชุมชน และสังคม ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ดังนั้น ในกระบวนการปลูกจิตสำนึกเพื่อสร้างพลังร่วมจึงเป็นเสมือนปัจจัยที่จะก่อให้เกิดทุนทางสังคมที่มีอยู่แล้วในแต่ละบุคคล แต่ละองค์กร/สถาบันหรือแต่ละชุมชน และสิ่งนี้ก็ถือว่ามีส่วนที่ทำให้เกิดทุนทางสังคมขึ้นซึ่งHankfan(2000) ได้เสนอรูปของกระบวนการและการเกิดขึ้นของทุนทางสังคมว่า เริ่มจากการที่ปัจเจกบุคคลได้ตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างพลังด้วยการร่วมมือระหว่างกันในการแก้ไขปัญหา จากนั้นปัจเจกบุคคลก็จะสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น โดยอาศัยมิตรภาพและความเห็นอกเห็นใจกัน และผลจากความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าว ทำให้สมาชิกทุกคนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ทำให้เกิดพลังในการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน และขยายไปสู่กลุ่ม องค์กร เครือข่ายอื่นๆ ในลักษณะของความร่วมมือ ซึ่งหมายถึงกระบวนการสร้างพลังร่วมกันนั่นเอง

จากข้ออธิบายเกี่ยวกับทุนทางสังคมของนักวิชาการที่ได้อธิบายมาข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดพื้นฐานเพื่อศึกษาถึงทุนทางสังคมทั้งทุนทางสังคมในมิติการเมือง และเศรษฐกิจ เพื่อ

พิจารณาศึกษาทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้นที่เป็นกรณีศึกษาในการที่จะนำไปสู่การกำหนดแผนการจัดการชุมชนต่อไป

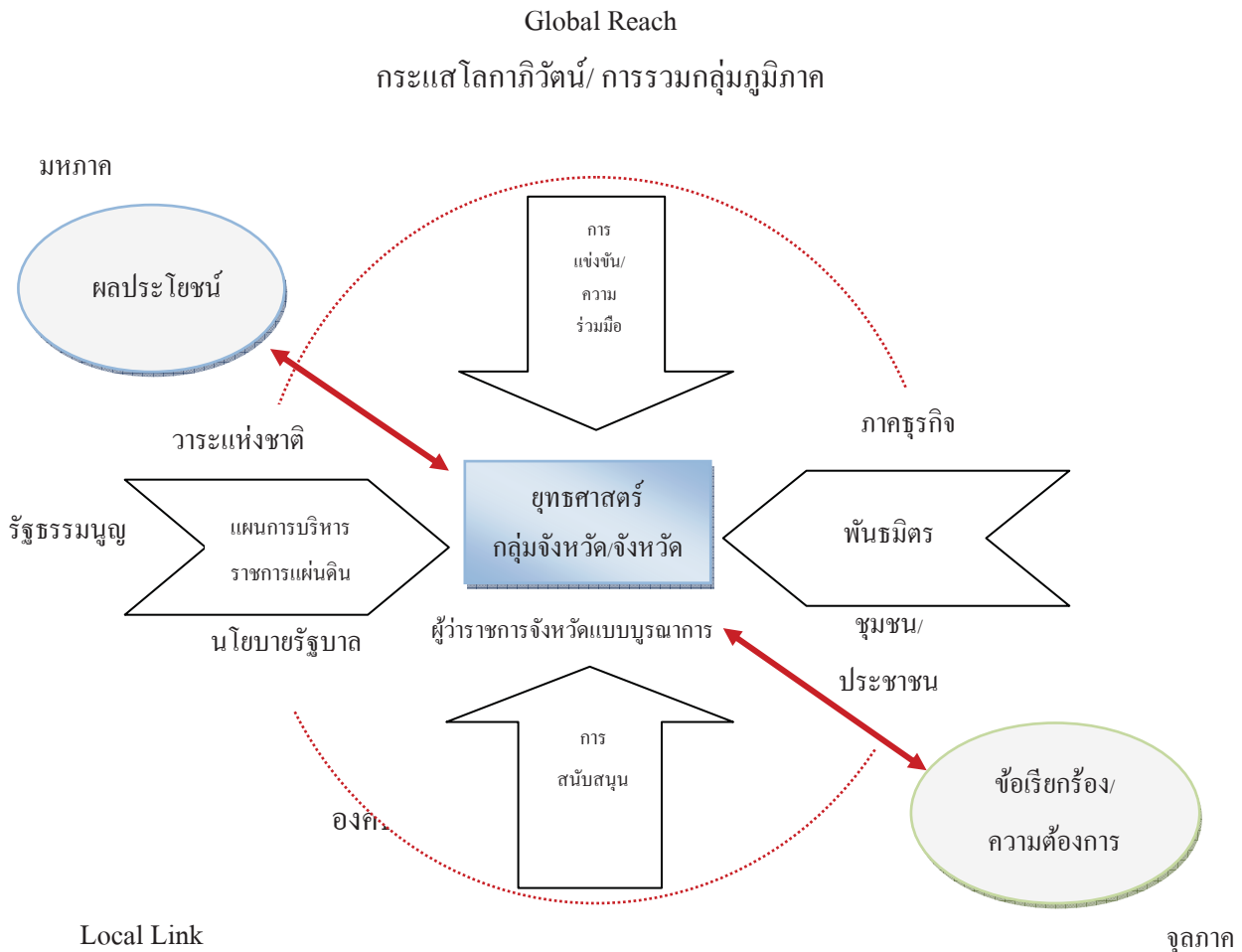
2.3 การบริหารจัดการชายแดนในบริบทกระแสโลกาภิวัตน์และประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC)

1. การบริหารจัดการชายแดนในบริบทกระแสโลกาภิวัตน์

ชุมชนชายแดนถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะในหลายมิติทั้งด้านภูมิศาสตร์ที่ส่งผลให้ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม มีลักษณะที่แตกต่างจากชุมชนในพื้นที่อื่นๆ ดังนั้นการบริหารจัดการชายแดนจึงจำเป็นต้องถูกกำหนดให้สอดคล้องกับมิติของความเป็นชุมชนชายแดน โดยในงานศึกษาที่มองว่าชายแดนมีลักษณะเป็นพื้นที่พิเศษ เช่น งานของยศ สันตสมบัติ. (2551) ซึ่งมีทัศนะว่าแม้ว่าพรมแดนระหว่างรัฐชาติจะถูกกำหนดโดยสหสัมพันธ์ของพลังทางเศรษฐกิจการเมืองระดับโลกที่เชื่อมโยงมาสู่ระดับท้องถิ่น แต่ในขณะเดียวกันพรมแดนระหว่างรัฐชาติก็ได้รับอิทธิพลจากเศรษฐกิจนอกระบบตามแนวชายแดนจึงทำให้ชุมชนชายแดนกลายมาเป็นพื้นที่พิเศษ ความเป็นพื้นที่พิเศษของชายแดนระหว่างรัฐชาติตามนัยยะของยศ สื่อให้เห็นว่า ชายแดนเป็นทั้งพื้นที่ที่ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจโดยปกติ ขณะเดียวกันกิจกรรมของเศรษฐกิจนอกระบบก็ดำเนินและดำรงอยู่กับพื้นที่ชายแดน ซึ่งยศ ได้สรุปรูปแบบสำคัญของพื้นที่ชายแดนไว้ เช่น รูปแบบการค้าหรือการแลกเปลี่ยนสินค้าที่เกิดขึ้นมาเป็นเวลานาน เป็นตลาดค้าของหนีภาษี การค้ายาเสพติด และขบวนการลักลอบขนแรงงานต่างด้าวข้ามพรมแดนเมื่อมีการเปลี่ยนผ่านสังคมไปสู่ความมีเสรีทางด้านเศรษฐกิจมากขึ้น อาณาบริเวณชายแดนจึงย่อมเป็นจุดที่ได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้จากปัญหาเดิมที่ดำรงอยู่และปัญหาใหม่ๆ ที่ไหลเวียนเข้ามาพร้อมกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจเสรี โดยลักษณะปัญหาต่างๆ อาจพัฒนาโครงสร้างและรูปแบบใหม่ได้ ดังนั้นในทัศนะของผู้วิจัยเห็นว่าพื้นที่ชายแดนที่ศึกษานี้คือ อาณาบริเวณชายแดนซึ่งครอบคลุมชุมชนชายแดน และด้านการค้าคือจุดผ่อนปรนภูคู้ บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก ก็ประสบกับสภาพปัญหาเช่นเดียวกัน ที่อาจพัฒนาไปสู่ความซับซ้อนเพิ่มมากขึ้นย่อมได้ เนื่องจากบริเวณด้านการค้าจะเป็นพื้นที่เปิดเพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกตามกรอบความร่วมมือที่จะเกิดขึ้น

การบริหารจัดการชายแดนในบริบทกระแสโลกาภิวัตน์และการรวมกลุ่มภูมิภาคอาเซียนจึงต้องพัฒนาและปรับให้เท่าทันของกระแสเศรษฐกิจเสรี โดยเฉพาะเศรษฐกิจของอาเซียนที่มีเป้าประสงค์ร่วมกันในการที่จะพัฒนาความร่วมมือด้านเศรษฐกิจให้เป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน(AEC) ที่มีเป้าหมายเป็นตลาดเดียวกันภายใต้ประชาคมอาเซียนภายในปี พ.ศ.2558 (ค.ศ. 2015) ซึ่งเป้าหมายที่สำคัญ อาทิ 1) มุ่งให้เกิดการไหลเวียนอย่างเสรีของสินค้า การบริการ การลงทุน เงินทุน การพัฒนาทางเศรษฐกิจ และการลดปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางสังคม 2) มุ่งที่จะจัดตั้งให้อาเซียนเป็น

ตลาดเดียวและเป็นฐานการผลิต โดยจะริเริ่มกลไกและมาตรการใหม่ๆ ในการปฏิบัติตามข้อริเริ่มทางเศรษฐกิจที่มีอยู่แล้ว 3) ส่งเสริมความร่วมมือในนโยบายการเงินและเศรษฐกิจมหภาค ตลาดการเงิน และตลาดเงินทุน การประกันภัยและภาษีอากร การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม กรอบความร่วมมือด้านกฎหมายการพัฒนาความร่วมมือด้านการเกษตร พลังงาน การท่องเที่ยว การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยการยกระดับการศึกษาและการพัฒนาฝีมือจากความร่วมมือของประชาเศรษฐกิจอาเซียน ดังกล่าวการบริหารจัดการชุมชนชายแดนซึ่งเป็นจุดเอื้ออำนวยให้เกิดการดำเนินกิจกรรมของเศรษฐกิจอาเซียนจึงต้องพิจารณาใน 2 ระดับคือในระดับที่เรียกว่า “Global Reach - Local Link” ซึ่งคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) อ้างใน ขจิต จิตตเสวี. (2552) อธิบายว่าเป็นปฏิสัมพันธ์ในเชิงตอบโต้และรองรับกระแสโลกาภิวัตน์และการรวมภูมิภาค หรือภูมิภาคาคาภิวัตน์ โดยคำนึงถึงการบริหารจัดการในระดับท้องถิ่น การบริหารจัดการพื้นที่ในระดับจังหวัดจึงเป็นแนวทางที่จะรองรับกับ Global Reach - Local Link โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ได้กำหนดแนวทางการจัดทำแผนยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด และจังหวัด เพื่อให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของโลกาภิวัตน์/ การรวมกลุ่มภูมิภาค และท้องถิ่นไว้ ดังนี้

จากภาพแสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ของการบริหารจัดการในระดับมหภาคและจุลภาคว่าการบริหารในยุคโลกาภิวัตน์จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการในระดับท้องถิ่นเพื่อให้ข้อเรียกร้องและความต้องการจากประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้รับการตอบสนอง และส่งผ่านข้อเรียกร้องและความต้องการนั้นๆ ไปยังยุทธศาสตร์ในแต่ละระดับเพื่อตอบสนองผลประโยชน์ระดับชาติ และกรอบความร่วมมือต่างๆ ของรัฐบาล ดังนั้นกระบวนการในการบริหารจัดการจึงต้องเปลี่ยนแปลงตามบริบทของโลกาภิวัตน์ และการรวมตัวของภูมิภาคอาเซียนเพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง การบริหารจัดการในระดับชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ในอาณาบริเวณชายแดนในฐานะที่เป็นพื้นที่สัมผัสกับประเทศเพื่อนบ้านที่มีลักษณะจำเพาะแตกต่างจากพื้นที่ท้องถิ่นอื่นๆ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงจะต้องอาศัยแผนการจัดการชุมชนที่เหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทชุมชนและบริบทของโลกาภิวัตน์ และการรวมตัวของภูมิภาคอาเซียนเพื่อที่ชุมชนที่ตั้งอยู่ในอาณาบริเวณชายแดนจะได้รับผลประโยชน์จากบริบทการเปลี่ยนแปลงภายนอกโดยคำนึงถึงบริบทภายในชุมชนที่ดำรงอยู่

กระบวนการพัฒนาไปสู่การเป็นภูมิภาคเดียวกัน โดยเฉพาะประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน(AEC)ที่มีเป้าหมายเป็นตลาดเดียวกันนี้มีประเด็นที่พึงตระหนักจากความร่วมมือดังกล่าว ซึ่งเป็นผลจากระบบเศรษฐกิจเสรีที่ระบบนี้ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบ โดยประเทศที่มีความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างกันจะได้รับผลกระทบทั้งทางด้านเศรษฐกิจและผลต่อสังคมจากการนำประเทศเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของระบบเสรีทางเศรษฐกิจ โดย ตฤณ ไอยยะระ (2554 : 106 -108) ได้วิเคราะห์ผลกระทบของการค้าเสรีจากนักวิชาการ เช่น Rodrik(1998) Adsera and Boix(2002) ว่าระบบเศรษฐกิจที่เพิ่มระดับความเข้มข้นของการเปิดเสรีทางการค้า จะมีผลทำให้ระบบเศรษฐกิจต้องเผชิญหน้ากับความเสี่ยงจากการแปรปรวนผันผวนในระบบเศรษฐกิจโลกมากขึ้น และในขณะเดียวกันการเปิดเสรีทางการค้าทำให้เกิดผู้ได้ประโยชน์ (Winners) และผู้เสียประโยชน์ (Losers) จากการที่ระบบเศรษฐกิจไปผูกตัวเองเข้ากับการค้าระหว่างประเทศมากขึ้น ซึ่งมีผลทำให้รัฐบาลขยายขนาดการใช้จ่ายและเก็บภาษี เพื่อนำมาผลักดันนโยบายกระจายทรัพยากรทางเศรษฐกิจ เช่น การจัดสรรสวัสดิการสังคมหรือตาข่ายรองรับทางสังคม (Social safety nets) สำหรับการรับมือกับความเสี่ยงจากความผันผวนในเศรษฐกิจระหว่างประเทศหรือชดเชยให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องจากการเปิดเสรีทางการค้าที่เข้มข้นขึ้น ทั้งนี้จุดประสงค์ของนโยบายกระจายทรัพยากรทางเศรษฐกิจ คือ การได้รับการสนับสนุนทางการเมืองในการเพิ่มระดับการเปิดเสรีทางการค้าจากประชาชน ซึ่งตฤณ ไอยยะระ ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า Winners ในทัศนะของ Heckscher-Ohlin คือ ผู้ได้ประโยชน์ คือ เจ้าของปัจจัยการผลิตที่ใช้ในการผลิตสินค้าส่งออกอย่างเข้มข้น ส่วนตามทฤษฎีของภูมิเศรษฐศาสตร์ คือ ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ที่มีการกระจุกตัวของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการค้าระหว่างประเทศ ดังนั้นแผนการจัดการชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นจำเป็นต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ที่แท้จริงที่จะได้รับจากการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่ดำเนินผ่านด่านกู่ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ของชุมชน เพื่อจักได้กำหนดแผนการจัดการชุมชนที่ตอบสนองต่อผลประโยชน์ในเชิงภูมิเศรษฐศาสตร์ของพื้นที่ ขณะเดียวกันก็จะได้กำหนดระบบการป้องกันทางสังคมในระดับชุมชนเนื่องจากการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจย่อมเกิดผู้เสียประโยชน์เช่นกัน

2. ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC)

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเกิดขึ้นโดยการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกอาเซียน โดยตั้งเป้าหมายที่จะดำเนินการให้สำเร็จลุล่วงภายในปี พ.ศ. 2558 (ค.ศ. 2015) เพื่อสร้างให้อาเซียนเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกัน และมีการเคลื่อนย้ายสินค้าบริการ การลงทุน เงินทุน รวมทั้งแรงงานฝีมืออย่างเสรีเพื่อให้การจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเป็นรูปธรรมจึงได้มีการจัดทำแผนงานเพื่อจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC Blueprint) โดยแผนงานนี้ได้กำหนดเป้าหมายของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน(กรมอาเซียนกระทรวงการต่างประเทศ.2554)ดังนี้

1.การสร้างอาเซียนให้เป็นตลาดและฐานการผลิตเดียว เพื่อให้มีการเคลื่อนย้ายของสินค้าบริการ การลงทุน เงินทุนและแรงงานฝีมืออย่างสะดวกและเสรีมากขึ้น รวมทั้งการส่งเสริมการรวมกลุ่มสาขาสำคัญของอาเซียนให้เป็นรูปธรรม

1.1 การดำเนินการเพื่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายของสินค้าอย่างเสรี (Free flow of goods) โดย มุ่งเน้นการลดอุปสรรคในการนำเข้าส่งออกสินค้าของแต่ละประเทศในกลุ่มสมาชิกไม่ว่าจะเป็นอุปสรรคที่เกิดจากด้านภาษีศุลกากร ข้อจำกัดทางการค้าที่มีไข่มุกการปรับปรุงกฎด้วยแหล่งกำเนิดสินค้าของอาเซียนให้ทันสมัยและเอื้อต่อการค้าขายในภูมิภาคตลอดจนวางมาตรการที่จะอำนวยความสะดวกทางการค้าในด้านต่าง ๆ เช่น การจัดตั้ง ASEAN Single Window ที่จะทำให้ผู้ส่งออกนำเข้าเกิดความสะดวกในการติดต่อประสานหน่วยงานโดยยื่นเอกสารเพียงจุดเดียว

1.2 การดำเนินการเพื่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายของบริการอย่างเสรี (Free flow of services) มีการเจรจาเพื่อลดอุปสรรคในการเข้ามาประกอบธุรกิจบริการให้ผู้ประกอบการสามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างเสรีและผู้บริโภคมีเสรีภาพที่จะเลือกใช้บริการต่างๆ ตามความพึงพอใจ สาขาธุรกิจบริการที่อาเซียนตั้งเป้าหมายเร่งรัดการรวมกลุ่มให้เห็นผลเป็นรูปธรรมมี 5 สาขา ได้แก่ สาขาท่องเที่ยว การบินสุขภาพ เทคโนโลยีสารสนเทศ และโลจิสติกส์

1.3การดำเนินการเพื่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายของการลงทุนอย่างเสรี (Free flow of investment) ได้มีการจัดทำความตกลงด้านการลงทุนของอาเซียนฉบับใหม่ (ASEAN Comprehensive Investment Agreement: ACIA) แทนความตกลงที่มีอยู่เดิม คือความตกลงเขตการลงทุนอาเซียน (Agreement on the ASEAN Investment Area: AIA) 1998 และความตกลงด้านการส่งเสริมและคุ้มครองการลงทุน (Agreement for the Promotion and Protection of Investment) 1987ซึ่งความตกลงฉบับใหม่นี้จะมีขอบเขตกว้างขึ้นและมีความครอบคลุมมากขึ้น โดยจะครอบคลุมเนื้อหา 4 ด้านหลัก คือการคุ้มครองการลงทุน การอำนวยความสะดวกและความร่วมมือในการลงทุนส่งเสริมการลงทุน และการเปิดเสรีการลงทุนทั้งนี้เพื่อเพิ่มและรักษาระดับความสามารถของอาเซียนในการดึงดูดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศและการลงทุนภายในภูมิภาคอาเซียน

1.4 การดำเนินการเพื่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายของเงินทุนอย่างเสรี (Free flow of capital) ดำเนินงานตามแผนงานที่กำหนดโดยรัฐมนตรีคลังของอาเซียนเพื่อส่งเสริมการพัฒนาตลาดทุนและการเคลื่อนย้ายเงินทุนที่เสรีมากขึ้น โดยประเทศสมาชิกยังสามารถมีมาตรการเพื่อรักษาเสถียรภาพและความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศได้

1.5 การดำเนินการเพื่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายของแรงงานฝีมืออย่างเสรี (Free flow of skilled labour)แสวงหาความร่วมมือที่จะสร้างมาตรฐานที่ชัดเจนของแรงงานฝีมือและอำนวยความสะดวกให้กับแรงงานฝีมือที่มีคุณสมบัติตามมาตรฐานที่กำหนดให้สามารถเคลื่อนย้ายไปทำงานในกลุ่มประเทศสมาชิกได้ง่ายขึ้น

2. การสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของอาเซียนให้มีความสำคัญกับประเด็นด้านนโยบายที่ช่วยส่งเสริมการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ อาทินโยบายด้านทรัพย์สินทางปัญญา พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ และการคุ้มครองผู้บริโภคอันจะสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศสมาชิก และสร้างความสามารถในการต่อรองกับประเทศภายนอกภูมิภาค

3. การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเสมอภาคส่งเสริมการพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) และเสริมสร้างขีดความสามารถผ่านโครงการต่าง ๆ อันจะส่งผลให้กลุ่มผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดเล็กมีความสามารถในการพัฒนาเติบโตและแข่งขันกับคู่แข่งอื่น ๆ ได้อย่างเป็นธรรม นอกจากนี้ยังจะมุ่งเน้นการลดช่องว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศสมาชิกใหม่และสมาชิกเก่าของอาเซียน

4. การเชื่อมโยงของอาเซียนเข้ากับเศรษฐกิจโลกจะเน้นการปรับประสานนโยบายเศรษฐกิจของอาเซียนที่มีต่อประเทศภายนอกภูมิภาคเพื่อให้อาเซียนมีท่าทีร่วมกันอย่างชัดเจน เป็นไปในทางเดียวกัน เช่นการจัดทำเขตการค้าเสรีของอาเซียนกับประเทศคู่เจรจาต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมการสร้างเครือข่ายในด้านการผลิตและการจำหน่ายภายในภูมิภาคให้เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลก

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนนับเป็นการบูรณาการทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญกับประเทศไทยอย่างมาก(กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศกระทรวงพาณิชย์.2554)เนื่องจากเหตุผลดังนี้

1. อาเซียนเป็นกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่มีความใกล้ชิดไทยมากที่สุดประเทศสมาชิกอาเซียนหลายประเทศเป็นเพื่อนบ้าน มีพรมแดนติดกันมีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึง มีสินค้าและบริการที่สามารถเสริมซึ่งกันและกันได้หรือมีสินค้าบริการที่คล้ายคลึงกันซึ่งหากสามารถร่วมมือกันก็จะสามารถสร้างความแข็งแกร่งในด้านอำนาจการต่อรองอันจะนำมาซึ่งการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจการค้าที่มีความสำคัญอย่างยิ่งโดยประเทศไทยสามารถขยายตลาดด้านการส่งออกและสร้างประโยชน์สูงสุดจากการนำเข้าได้แล้วก็ยังจะเป็นการเสริมสร้างศักยภาพทางเศรษฐกิจให้กับประเทศในกลุ่มสมาชิกในด้านการค้าขายไม่ว่าจะระหว่างประเทศในกลุ่มหรือกับประเทศนอกกลุ่มอาเซียนที่อาจยังประโยชน์ให้กับประเทศไทยในฐานะหนึ่งในสมาชิกอาเซียนได้อีกด้วย

2. การรวมกลุ่มเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนทำให้เกิดตลาดในภูมิภาคที่มีขนาดใหญ่โดยสามารถนำจุดแข็งของแต่ละประเทศมาเสริมกับจุดแข็งของประเทศไทยเพื่อสร้างประโยชน์สูงสุดในการผลิตส่งออกและบริการซึ่งจะเกิดได้ก็ต่อเมื่อมีการเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตได้อย่างเสรีมากขึ้นนอกจากนี้การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะช่วยทำให้ประเทศสมาชิกมีความเป็นปึกแผ่นและช่วยสร้างอำนาจการต่อรองในเวทีต่าง ๆ มากขึ้น

3. ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะช่วยส่งเสริมให้เกิดการขยายตัวในด้านการค้าและการลงทุนของไทยเนื่องจากการผลักดันมาตรการต่าง ๆ เพื่อเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะก่อให้เกิดการยกเลิกหรือลดอุปสรรคในการเข้าสู่ตลาดไม่ว่าจะเป็นอุปสรรคด้านภาษีหรือมาตรการทางการค้าอื่น ๆ ที่มีใช้

ภาษี เนื่องจากประเทศสมาชิกจะแสวงหาความร่วมมือเพื่อลด/ขจัดอุปสรรคต่าง ๆ เหล่านี้รวมถึงอำนวยความสะดวกทางการค้าและการลงทุนระหว่างกัน

4. ประชาคมเศรษฐกิจจะทำให้ผู้ประกอบการไทยได้เริ่มปรับตัวและเตรียมความพร้อมกับสถานะแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปผู้ประกอบการจำเป็นต้องปรับตัวและใช้โอกาสที่เกิดจากการลดอุปสรรคทางการค้าและการลงทุนต่างๆ ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่โดยเฉพาะสาขาที่ไทยมีความพร้อมและมีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง

ทั้งนี้ประโยชน์ที่ประเทศไทยจะได้รับจากการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน อาทิ 1) ไทยสามารถขยายการส่งออกสินค้าไปยังประเทศในกลุ่มอาเซียนเนื่องจากอุปสรรคทางการค้าทั้งที่เป็นภาษีและมิใช่ภาษีจะลดลงหรือหมดไปและกฎระเบียบต่าง ๆ จะมีการปรับประสานเพื่อให้สอดคล้องและเอื้อประโยชน์ในกลุ่มสมาชิกมากขึ้น 2) การรวมตัวเป็นตลาดเดียว จะช่วยดึงดูดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (FDI) เข้ามาในอาเซียน รวมทั้งไทยมากขึ้นและ 3) ผู้ประกอบการไทยในสาขาที่ไทยมีความเข้มแข็ง เช่น ผลิตภัณฑ์อาหาร ยานยนต์อิเล็กทรอนิกส์ การท่องเที่ยว การบริการด้านสุขภาพและด้านเทคโนโลยีสารสนเทศต้องเร่งศึกษาหาสู่ทางการปรับตัวและใช้โอกาสจากการลดอุปสรรคทางการค้าและการลงทุนต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่

สำหรับประเทศไทยได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ในยุทธศาสตร์ส่งเสริมให้เกิดการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจและความมั่นคงในภูมิภาคนี้ ซึ่งจะเป็นการสนับสนุนให้ความร่วมมือในกรอบประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนสำเร็จได้อย่างเป็นรูปธรรมตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งประชาคมอาเซียนด้วย ได้แก่ ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ 5 คือ ยุทธศาสตร์การสร้างเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจและความมั่นคงในภูมิภาค “การสร้างความร่วมมือในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน การขยายความร่วมมือภายใต้กรอบความร่วมมือต่างๆ การปรับปรุงและเสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคีการพัฒนาตั้งแต่ระดับชุมชนท้องถิ่น สนับสนุนการเปิดการค้าเสรี และวางแนวทางป้องกันผลเสียที่จะเกิดขึ้น พัฒนาลงทุน สร้างความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจในภูมิภาคด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การเคลื่อนย้ายแรงงาน และการส่งเสริมแรงงานไทยในต่างประเทศ เสริมสร้างความร่วมมือที่ีระหว่างประเทศ เพื่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีจริยธรรม ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ป้องกันภัยจากการก่อการร้ายและอาชญากรรม ยาเสพติด ภัยพิบัติ และเชื้อโรค รวมทั้งบูรณาการทุกภาคส่วน เพื่อพัฒนานโยบายและยุทธศาสตร์การรักษาผลประโยชน์ของชาติทั้งทางบกและทางทะเล” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.2555 :ออน-ไลน์)

นอกจากนี้แล้วประเทศไทยยังได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์ความร่วมมือในระดับทวิภาคีกับประเทศเพื่อนบ้านกรณีของสปป.ลาวเพื่อยืนยันความร่วมมือทั้งในกรอบทวิภาคีและพหุภาคีเมื่อวันที่ 20 – 21 มีนาคม 2555 ณ นครหลวงเวียงจันทน์โดยได้ยืนยันเจตนารมณ์ของรัฐบาลสองประเทศที่จะกระชับความร่วมมือทั้งให้ใกล้ชิด แน่นแฟ้น และเอื้ออำนวยต่อผลประโยชน์ต่อประเทศทั้งสองในทุกด้านเพื่อ

นำมาสู่ความสมบูรณ์พูนสุขแก่ประชาชนของทั้งสองประเทศ โดยส่งเสริมความเชื่อมโยงในทุกมิติ โดยเฉพาะระหว่างภาคประชาสังคมและความร่วมมือทางเศรษฐกิจเพื่อสนับสนุนให้ทั้งสองประเทศร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด เพื่อเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ทั้งนี้สาขาความร่วมมือระหว่างประเทศไทยและ สปป.ลาว สรุปได้ (สำนักงานความร่วมมือพัฒนาเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน.2555 : 11) ดังนี้

1.ความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคง อาทิ ความร่วมมือด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยตามแนวชายแดน การสำรวจและจัดทำหลักเขตแดนร่วมไทย-ลาว การป้องกันและปราบปรามยาเสพติด การเปิดและยกระดับจุดผ่านแดน และการอำนวยความสะดวกในการเข้า-ออก เมืองและการสัญจรตามบริเวณชายแดนไทย-ลาว

2.ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ อาทิ ความร่วมมือด้านไฟฟ้าและพลังงานอื่นๆ การขนส่งทางบก ทางรถไฟ ทางน้ำ และทางอากาศ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (การก่อสร้างเส้นทางถนน ทางรถไฟ และสะพาน พัฒนาสนามบิน เมือง และน้ำประปา) และความร่วมมือด้านการค้าและการลงทุน

3.ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระหว่างไทย-ลาว อาทิ ความร่วมมือด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ พัฒนาการศึกษากีฬา การเกษตร สาธารณสุข การท่องเที่ยว ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากเป้าหมายของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 และยุทธศาสตร์ความร่วมมือในระดับทวิภาคีกับสปป.ลาว จะเป็นกรอบในการกำหนดแผนการจัดการตนเองในระดับชุมชนให้สอดคล้องกับกรอบความร่วมมือทั้งหมดดังกล่าว ตลอดจนเป็นกรอบเพื่อเตรียมพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอาณาบริเวณชายแดนที่ศึกษาในครั้งนี้ด้วย ในฐานะที่เป็นพื้นที่รองรับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจจากกรอบความร่วมมือซึ่งเป็นทั้งพื้นที่แห่งโอกาสและผลกระทบทางลบที่สามารถเกิดขึ้นได้

2.4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง และยุทธศาสตร์จังหวัดอุตรดิตถ์

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในช่วงระยะเวลาของแผนนี้ไว้ 6 ยุทธศาสตร์ โดยในการวิจัยครั้งนี้ได้นำยุทธศาสตร์ที่ 5 มาเป็นกรอบในการศึกษาสำหรับการกำหนดแผนการจัดการชุมชนชายแดนที่เป็นกรณีศึกษา โดยยุทธศาสตร์นี้ คือ “ยุทธศาสตร์การสร้างเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม” ประกอบด้วยยุทธศาสตร์ย่อย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.2555 :ออนไลน์) ดังนี้

5.1 การพัฒนาความเชื่อมโยงด้านการขนส่งและระบบโลจิสติกส์ภายใต้กรอบความร่วมมือในอนุภูมิภาคต่างๆมุ่งพัฒนาบริการขนส่งและโลจิสติกส์ที่มีประสิทธิภาพและได้มาตรฐานสากลปรับปรุงกฎระเบียบการขนส่งคนและสินค้าที่เกี่ยวข้องพัฒนาบุคลากรในธุรกิจการขนส่งและโลจิสติกส์เชื่อมโยงการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวพื้นที่ชายแดน/เขตเศรษฐกิจชายแดนตลอดจนเชื่อมโยงระบบการผลิตกับพื้นที่ตอนในของประเทศ

5.2 การพัฒนาฐานลงทุนโดยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันระดับอนุภูมิภาคมุ่งพัฒนาพื้นที่ในภูมิภาคต่างๆของประเทศให้เชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้เป็นฐานการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม การเกษตรและการท่องเที่ยวพัฒนาเขตเศรษฐกิจชายแดนและเมืองชายแดนรวมทั้งบูรณาการแผนพัฒนาพื้นที่เชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านให้บรรลุประโยชน์ร่วมกันทั้งด้านความมั่นคงและเสถียรภาพของพื้นที่

5.3 การสร้างความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนเป็นการพัฒนาความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนที่มีศักยภาพในการพัฒนาบุคลากรในทุกภาคส่วนเศรษฐกิจเสริมสร้างความเข้มแข็งให้สถาบันการศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนให้มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับในระดับสากลยกระดับทักษะฝีมือแรงงานกำหนดมาตรฐานขั้นพื้นฐานของคุณภาพสินค้าและบริการที่เป็นการป้องกันสินค้าและบริการนำเข้าที่ไม่ได้คุณภาพทั้งในประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้าน

5.4 การเข้าร่วมเป็นภาคีความร่วมมือระหว่างประเทศและภูมิภาคภายใต้บทบาทที่สร้างสรรค์เป็นทางเลือกในการดำเนินนโยบายระหว่างประเทศในเวทีโลกมุ่งรักษาทบทางของไทยในการมีส่วนร่วมกำหนดยุทธศาสตร์ของกรอบความร่วมมือที่ดำเนินอยู่รวมทั้งรักษาคุณภาพของปฏิสัมพันธ์กับมหาอำนาจทางเศรษฐกิจเดิมและมหาอำนาจใหม่

5.5 การสร้างความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจในภูมิภาคด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์การเคลื่อนย้ายแรงงานและการส่งเสริมแรงงานไทยในต่างประเทศโดยเร่งดำเนินการด้านความร่วมมือในการกำหนดมาตรฐานฝีมือระหว่างประเทศเพื่ออำนวยความสะดวกการเคลื่อนย้ายแรงงานในภูมิภาคส่งเสริมผู้ประกอบการไทยในการขยายการลงทุนไปสู่ต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศเพื่อนบ้านกลุ่มครองและส่งเสริมสิทธิและผลประโยชน์ของคนไทยและแรงงานไทยในต่างประเทศ

5.6 การมีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการสร้างสังคมนานาชาติที่มีคุณภาพชีวิตป้องกันภัยจากการก่อการร้ายและอาชญากรรมยาเสพติดภัยพิบัติและการแพร่ระบาดของโรคภัยมุ่งพัฒนาศักยภาพและความพร้อมในการป้องกันและแก้ปัญหาข้ามชาติด้านการก่อการร้ายยาเสพติดและการหลบหนีเข้าเมืองทั้งระบบพัฒนาศักยภาพและความร่วมมือภายในภูมิภาคเพื่อเตรียมพร้อมรับมือภัยพิบัติทางธรรมชาติและเหตุฉุกเฉินและร่วมมือในการป้องกันการติดเชื้อและการแพร่ระบาดของโรคอุบัติใหม่และโรคระบาดซ้ำ

5.7 การเสริมสร้างความร่วมมือที่ดีระหว่างประเทศในการสนับสนุนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีจริยธรรมและไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมพร้อมทั้งเปิดรับความร่วมมือกับองค์กร

ระหว่างประเทศที่ไม่แสวงหากำไรเป็นการดำเนินการภายใต้กรอบความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมในระดับอนุภูมิภาคเสริมสร้างการผลิตและบริโภคสินค้าและบริการที่นำสู่การลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกส่งเสริมและอำนวยความสะดวกองค์ระหว่างประเทศที่ไม่แสวงหากำไรให้มีบทบาทเพิ่มขึ้นในการให้ไทยเป็นฐานการดำเนินงานความร่วมมือเพื่อการพัฒนาประเทศในภูมิภาค

5.8 การเร่งรัดการใช้ประโยชน์จากข้อตกลงการค้าเสรีที่มีผลบังคับใช้แล้วเป็นการสร้างองค์ความรู้ให้กับภาคธุรกิจโดยเฉพาะผู้ได้รับผลกระทบทั้งเชิงบวกและลบให้สามารถพัฒนาศักยภาพและโอกาสของตนเองในการใช้ประโยชน์จากการเปิดการค้าเสรี โดยเฉพาะภาคธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่ได้รับการสนับสนุนเยียวยาและดูแลจากรัฐในกรณีที่ไม่สามารถปรับตัวได้ทัน

5.9 การส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นฐานการลงทุนและการประกอบธุรกิจในเอเชียรวมทั้งเป็นฐานความร่วมมือในการพัฒนาภูมิภาคโดยจัดให้มีสิทธิประโยชน์และการอำนวยความสะดวกที่จำเป็นเพื่อให้มีการจัดตั้งสำนักงานปฏิบัติการภูมิภาคและสนับสนุนบทบาทขององค์ระหว่างประเทศที่ไม่แสวงหากำไร

5.10 การปรับปรุงและเสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคีการพัฒนาภายในประเทศตั้งแต่ระดับชุมชนท้องถิ่นมุ่งเสริมสร้างศักยภาพชุมชนท้องถิ่นให้รับรู้และเตรียมพร้อมรับกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศสนับสนุนกลไกการพัฒนาในระดับพื้นที่ในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาในระดับจังหวัดและกลุ่มจังหวัด โดยเฉพาะจังหวัดชายแดนให้สามารถพัฒนาเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านส่งเสริมศักยภาพด้านวิชาการและเครือข่ายของสถาบันการศึกษาของไทยที่สร้างความใกล้ชิดและปฏิสัมพันธ์กับประเทศในอนุภูมิภาค

2. ยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง1 และยุทธศาสตร์จังหวัดอุดรดิตถ์

กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่างประกอบด้วย 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดตาก สุโขทัย อุดรดิตถ์ เพชรบูรณ์ และพิษณุโลก ได้กำหนดวิสัยทัศน์ของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง สำนักยุทธศาสตร์ภาคเหนือตอนล่าง.2555 :ออน-ไลน์) คือ “ศูนย์กลางการบริการสี่แยกอินโดจีน” และได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ได้ 4 ประเด็น ได้แก่

1. พัฒนากระบวนการผลิต การบริหารจัดการ การตลาดสินค้าเกษตรและสินค้าชุมชน
2. พัฒนาโครงข่ายการค้า การลงทุน การบริการ เครือข่ายคมนาคมขนส่งสี่แยกอินโดจีนและอาเซียน
3. พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม กีฬาและสุขภาพ
4. บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

สำหรับกลยุทธ์ที่สำคัญ อาทิ พัฒนาการคมนาคมและระบบ logisticsพัฒนาและส่งเสริมการค้า การตลาด ทั้งภายในและต่างประเทศ ส่งเสริมการเตรียมความพร้อมรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (

AEC) ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นฐานการผลิต / การค้า / การบริการอย่างมีคุณภาพและคุ้มค่า และส่งเสริมการใช้อรรถภูมิปัญญาท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเป็นต้น

สำหรับจังหวัดอุดรธานีได้กำหนดยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนผ่านทางเศรษฐกิจและสังคมของจังหวัดให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดและยุทธศาสตร์ประเทศ คือ

ยุทธศาสตร์ที่ 1 สร้างบ้านเมืองให้น่าอยู่ ชุมชนและครอบครัวเข้มแข็ง มีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยในยุทธศาสตร์นี้ได้กำหนดยุทธศาสตร์ย่อยที่จะสามารถนำมาเป็นกรอบในการกำหนดแผนการจัดการชุมชนของพื้นที่วิจัย คือ ข้อที่ 1.1 พัฒนาและปรับปรุงโครงข่ายคมนาคมผังเมืองทุกระดับ ระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการตลอดทั้งโครงสร้างพื้นฐานให้ทั่วถึงและเชื่อมโยงกับจังหวัด และประเทศอื่น และรองรับการพัฒนาระบบขนส่งทางรางของรัฐบาลและข้อที่ 1.6 ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในการร่วมกันพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง การสร้างสรรค์สังคมให้เกิดความสมานฉันท์ และความมั่นคงภายในและชายแดน การบริหารวิกฤติการณ์ด้านสาธารณสุข และภัยพิบัติต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 คือ พัฒนาเกษตรกรรม อุตสาหกรรม ผลิตภัณฑ์ OTOP ให้มีคุณภาพปลอดภัย ได้มาตรฐาน และมีการบริหารจัดการด้านการตลาดที่มีประสิทธิภาพ โดยมียุทธศาสตร์ย่อย 2 ประการที่สำคัญ คือ 2.3 เสริมสร้างศักยภาพการบริหารจัดการให้กับภาคเกษตร สถาบันเกษตรกรและผู้ประกอบการ ตลอดจนการส่งเสริมกลุ่ม OTOP กลุ่มธุรกิจผู้ประกอบการ SMEs ให้มีความเข้มแข็ง และ 2.4 ส่งเสริมการศึกษาวิจัย การสร้างนวัตกรรม และการบริหารจัดการตลาดสินค้าเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม และการแปรรูป และผลิตภัณฑ์ OTOP ให้มีคุณภาพ ปลอดภัยตรงความต้องการของตลาด และเชื่อมโยงการท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนาทุนทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการท่องเที่ยว โดยยุทธศาสตร์ย่อยที่สำคัญ ได้แก่ 3.1 ทำนุบำรุง รักษา และสืบทอดศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น โดยการเชื่อมโยงกับการพัฒนาทางสังคม การท่องเที่ยว และเศรษฐกิจให้เป็นเมือง 3 วัฒนธรรมที่มีเสน่ห์ยิ่งขึ้น 3.2 ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยเพื่อใช้ในการผลิตสินค้าบริการ การประกอบอาชีพ และการพัฒนาคุณภาพชีวิต และการมีรายได้ 3.3 ส่งเสริมเชื่อมโยงเส้นทางวัฒนธรรมประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยว กับเพื่อนบ้านทั้งภายในและต่างประเทศ

นอกจากสามยุทธศาสตร์ข้างต้นแล้วยังมียุทธศาสตร์ที่ 5 ของจังหวัดที่ได้กำหนดให้สอดคล้องกับการเป็นประตูเศรษฐกิจสู่การค้าข้ามแดนไปยัง สปป.ลาว และสาธารณรัฐประชาชนจีน คือ เพิ่มศักยภาพการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว และความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน โดยมียุทธศาสตร์ย่อยที่สำคัญคือ

5.1 พัฒนาจุดผ่านแดนถาวรในทุกด้านเพื่อให้เป็นประตูสู่ประเทศเพื่อนบ้านและประเทศอื่นๆ ที่สำคัญในประเทศไทย เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

5.2 พัฒนาสัมพันธไมตรีและความร่วมมือกับจังหวัดทั้งภายในและระหว่างประเทศ และพัฒนาการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว และการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมอันดีระหว่างกันอย่างยั่งยืน

5.3 สนับสนุนให้มีการปรับปรุง พัฒนาการท่องเที่ยวทุกด้าน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน

2.5 กรอบแนวคิด/ทฤษฎีการวิจัย (Conceptual Framework)

การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิด/ทฤษฎีการวิจัยเพื่อที่จะเป็นแนวทางในการรวบรวมข้อมูลแล้วนำมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยทฤษฎีที่ใช้สำหรับเป็นแนวทางในการศึกษา คือ การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) ซึ่งเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ในการบริหารจัดการภาครัฐโดยมุ่งเน้นการกระจายอำนาจการบริหารจัดการไปท้องถิ่นโดยให้ภาคประชาสังคม (Civil Society) เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเพื่อให้การบริหารนั้นสอดคล้องกับบริบทชุมชนที่มีความแตกต่างกันออกไป และนำแนวคิดการวางแผนเพื่อใช้เป็นแนวทางในกระบวนการกำหนดแผนการจัดการชุมชนมาเป็นฐานคิดในการศึกษาด้วย อีกทั้งได้นำแนวคิดทุนทางสังคม (Social Capital) มาเป็นกรอบคิดในการศึกษาร่วม โดยการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่นั้นเป็นผลสืบเนื่องมาจากแนวคิดเศรษฐศาสตร์เสรีนิยมใหม่ (Neoliberal) ซึ่งในแนวคิดนี้ได้อธิบายคุณค่าของระบบทุนนิยมโดยการเปิดเสรีทางการค้าและการเงิน และการผ่อนคลายกฎระเบียบ (Deregulation) ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ซึ่งการเปิดเสรีดังกล่าวส่งผลให้การไหลเวียนของสินค้าทุนแรงงานเทคโนโลยีและข้อมูลข่าวสารภายใต้ระบบโลกดำเนินไปอย่างเสรีดังนั้นก็การเปิดเสรีทางเศรษฐกิจนำมาสู่กระบวนการกลายเป็นสังคมโลกเดียวกัน (Globalization) และเป็นภูมิภาคเดียวกัน (Regionalization) เช่นเดียวกับการรวมกลุ่มของประเทศสมาชิกอาเซียนที่มีจุดมุ่งหมายให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจของภูมิภาคโดยการลดอุปสรรคทางด้านภาษีและไม่ใช่ภาษีระหว่างประเทศสมาชิกลงทั้งหมดเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการค้าของภูมิภาคให้แข็งแกร่งโดยใช้กฎ ระเบียบ และมาตรการด้านเศรษฐกิจเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นดำเนินในรูปแบบพหุภาคี หรือทวิภาคี เสรีนิยมใหม่จึงเป็นทั้งโอกาสที่จะก่อให้เกิดความร่วมมือทางเศรษฐกิจดำเนินไปอย่างเสรี แต่ขณะเดียวกันก็ส่งผลกระทบต่อประเทศที่มีขนาดทางเศรษฐกิจที่เล็กกว่าเช่น ทุนเทคโนโลยี แรงงานและผลลบลด้านอื่นๆ ที่ถกฉวยโอกาสจากการช่องว่างของการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะธุรกิจผูกขาดกฎหมาย หรือเศรษฐกิจนอกระบบ

กระบวนการสร้างความเป็นภูมิภาคเดียวกัน (Regionalization) ของอาเซียนเพื่อมุ่งไปสู่ประชาคมอาเซียนก็เช่นเดียวกันที่ย่อมเป็นเป็นทั้งโอกาสและผลกระทบที่จะส่งผลกระทบต่อชุมชนในอาณาบริเวณชายแดนในฐานะที่เป็นพื้นที่พิเศษ ดังนั้นแนวทางในการบริหารจัดการอาณาบริเวณชายแดน

จำเป็นต้องปรับกระบวนการทัศน์เช่นกัน โดยผู้วิจัยมุ่งศึกษาหาแนวทางการจัดการโดยกระบวนการท้องถิ่น (Localization) ซึ่งใช้ “บริบท” (Context) ภายในชุมชนท้องถิ่นเป็นปัจจัยกำหนดในการกำหนดแผนการจัดการชุมชน ทั้งนี้บริบทภายในนั้นจะต้องอาศัยทุนทางสังคม (Social Capital) ที่มีอยู่ในสังคม อาทิจองคร์ทางสังคมในชุมชนที่มีอยู่ หรือภาคประชาสังคมในรูปแบบอื่นๆ โดยแนวทางการจัดการดังกล่าวจะเป็นการผสานสิ่งแวดล้อมเดิมของชุมชนท้องถิ่นในอาณาบริเวณชายแดนไทย-ลาวกับสิ่งแวดล้อมที่เป็นบริบทใหม่ของชุมชนชายแดนมาเป็นปัจจัยนำเข้า (Inputs) ผู้กระบวนการกำหนดแผนการจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาและการป้องกันทางสังคมในระดับชุมชนท้องถิ่นเพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่สอดคล้องกับกระแสของการพัฒนาเศรษฐกิจที่กำลังเปลี่ยนผ่าน บริบทใหม่และบริบทเดิมของชุมชนท้องถิ่นในอาณาบริเวณชายแดนนั้นเป็นบริบทภายในรัฐ ซึ่งการศึกษาครั้งนี้จำเป็นต้องพิจารณาบริบทภายนอกด้วยในฐานะที่รัฐเป็นระบบเปิด ที่ได้รับผลจากกระแสโลกาภิวัตน์และการรวมตัวเป็นภูมิภาคเดียวกันของอาเซียน ในฐานะที่อาเซียนพัฒนาไปสู่การเป็นองค์กรเหนือรัฐ (Supra-state Organization) ที่ย่อมส่งผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นจึงจำเป็นที่จะต้องปรับกระบวนการทัศน์และกำหนดแนวทางการจัดการชุมชนให้สอดคล้องกับบริบทภายนอกที่มีอิทธิพลเหนือชุมชนท้องถิ่น

การบริหารโดยรวมศูนย์อำนาจของรัฐแบบเดิมจึงไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอเนื่องจากผลของกระแสโลกาภิวัตน์และการรวมตัวเป็นภูมิภาคเดียวกันของอาเซียนกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นโดยตรง การบริหารสาธารณะแนวใหม่จึงเข้ามามีบทบาทแทนที่การรวมศูนย์กลางอำนาจไว้ที่รัฐบาล รัฐจึงต้องกระจายอำนาจการบริหารและการตัดสินใจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคประชาสังคม โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ตั้งของอาณาบริเวณชายแดน แต่อย่างไรก็ตามรัฐบาลยังคงไว้ซึ่งบทบาทในการกำหนดนโยบายหลักของประเทศ โดยแผนที่จะถูกกำหนดขึ้นมานั้นอาศัยแนวคิดกระบวนการกำหนดแผนมาเป็นกรอบในการจัดทำคือ 1) การศึกษาสภาพปัญหาและการพยากรณ์เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม 2) การกำหนดโครงรูปของการวางแผน 3) การกำหนดวัตถุประสงค์ที่ต้องการบรรลุ และ 4) การวิเคราะห์ทางเลือกและการจัดทำแผน โดยในทุกขั้นตอนต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคที่เกี่ยวข้องกับชุมชน และในกระบวนการกำหนดแผนนี้ยังต้องมีการประเมินถึงความสำเร็จและปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นได้เมื่อนำแผนไปปฏิบัติ ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจึงอาศัยแนวคิด/ ทฤษฎีดังกล่าวข้างต้นเป็นกรอบในการศึกษาและวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่การเสนอแผนการจัดการชุมชนชายแดนที่บูรณาการทุนทางสังคมของชุมชนเข้าไว้ในแผนเพื่อพัฒนาและการป้องกันทางสังคมในระดับชุมชน โดยกำหนดหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานีเป็นกรณีศึกษาเพื่อให้ได้แผนการจัดการชุมชนที่เกิดผลได้ทางสังคมสูงสุด (Maximum social gain) แก่ชุมชนและเป็นแผนที่สอดคล้องกับบริบทแวดล้อมในอาณาบริเวณชายแดนที่เปลี่ยนแปลงไปในยุคเศรษฐกิจเสรี

บทที่ 3

ข้อมูลพื้นฐานสภาพปัญหาของ ชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นและด่านภู

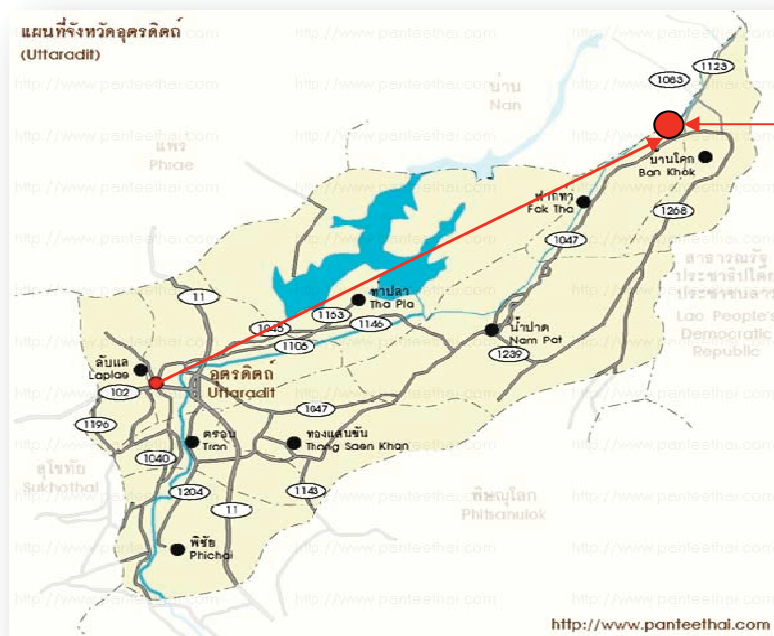
ผลการศึกษาในบทนี้เป็นการนำเสนอข้อมูล 2 ประเด็น คือ 1) ผลการสำรวจข้อมูลพื้นฐานชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นและด่านการคำภูและ 2) ผลการศึกษาสภาพปัญหาปัจจุบันของชุมชน ซึ่งกำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของการศึกษาในข้อที่ 1 โดยในข้อที่ 1 นี้ได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้สองประเด็นหลักคือศึกษาสภาพปัญหาและแนวโน้มผลกระทบในทัศนะของประชาชนในชุมชนชายแดนของไทยจากผลของการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่ดำเนินผ่านด่านภู หมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบล ม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรดิตถ์สำหรับหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นนี้เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในอาณาบริเวณชายแดนระหว่างประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) และเป็นพื้นที่ตั้งของด่านการคำภูซึ่งเป็นด่านการค้าที่สำคัญของจังหวัดอุดรดิตถ์ ผ่านไปยังด่านผาแก้ว เมืองปากลายแขวงไชยะบูลี ของ สปป.ลาว การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนและสภาพปัญหาปัจจุบันของชุมชนชายแดนแห่งนี้จะทำให้ทราบถึงบริบทเดิมของชุมชน และหากมีบริบทใหม่เกิดขึ้นอันเกิดจากการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจจากผลความร่วมมือของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนนั้นจะทำให้ชุมชนสามารถคาดการณ์ถึงความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นได้ โดยผนวกพร้อมกับข้อมูลสภาพปัจจุบันของชุมชน เพื่อจะสามารถกำหนดแนวทางเตรียมพร้อมรับความเปลี่ยนแปลงที่จะมาพร้อมกับกระแสของการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนได้ โดยเฉพาะ สปป.ลาว ที่เป็นประเทศที่มีชายแดนติดต่อกับชุมชนชายแดนของจังหวัดอุดรดิตถ์ในบทนี้ผู้วิจัยขอนำเสนอข้อมูลพื้นฐานของชุมชนชายแดนและสภาพปัญหาปัจจุบัน ส่วนแนวโน้มผลกระทบจักได้นำเสนอในบทที่ 4 เป็นลำดับถัดไปโดยผู้ศึกษาจะใช้คำด่านภูแทนจุดผ่อนปรนเพื่อการค้า

3.1 ผลจากการสำรวจข้อมูลชุมชนชายแดนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น และด่านภู

3.1.1. ข้อมูลพื้นฐานหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ข้อมูลในด้านนี้ประกอบด้วยที่ตั้งการคมนาคมและโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้าน ประชากรและการปกครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสภาพเศรษฐกิจและอาชีพสภาพสังคมและวัฒนธรรมดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ที่ตั้งการคมนาคม และโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้านหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลม่วงเจ็ดต้น ของอำเภอบ้านโคก โดยหมู่ที่ 2 มีอาณาเขตทางทิศเหนือติดต่อกับหมู่ที่ 3 บ้านวังสามพันซ์ ทิศใต้ติดต่อกับหมู่ที่ 7 บ้านม่วงเจ็ดต้น ทิศตะวันออกติดต่อกับสปป.ลาว และทิศตะวันตก

ติดต่อกับหมู่ที่ 4 บ้านห้วยยอด อำเภอบ้านโคกตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดอุดรดิตถ์ และเป็นอำเภอที่มีระยะทางติดต่อกับแนวชายแดนสปป.ลาว ประมาณ 135 กิโลเมตร โดยตำบลม่วงเจ็ดต้นมีระยะทางห่างจากจังหวัดอุดรดิตถ์โดยทางรถยนต์ประมาณ 155 กิโลเมตรการคมนาคมระหว่างจังหวัดมายังตำบลม่วงเจ็ดต้นโดยใช้ถนนทางหลวงหมายเลข 1047 สภาพถนนเป็นถนนลาดยาง ซึ่งสามารถเดินทางโดยรถยนต์ รถโดยสารประจำทาง และรถสองแถว ใช้เวลาเดินทางประมาณ 3 ชั่วโมงส่วนการคมนาคมระหว่างอำเภอบ้านโคกกับหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้นใช้ระยะเวลาประมาณระยะทางประมาณ 12 กิโลเมตร ซึ่งวัดจากปากทางเข้าด่านภูคู้สำหรับโครงสร้างพื้นฐานครอบคลุมทั้งตำบลม่วงเจ็ดต้นนั้นมีระบบการโทรคมนาคมและติดต่อสื่อสารภายในประกอบด้วย ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลขเอกชน จำนวน 1 แห่งโทรศัพท์สาธารณะ(ทีโอที) จำนวน 14 แห่งและเสาสัญญาณโทรศัพท์เคลื่อนที่จำนวน 5 แห่ง ในส่วนหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นมีระบบประปาหมู่บ้านจำนวน 1 แห่ง มีโทรศัพท์สาธารณะจำนวน 1 ตู้ และมีหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน 1 แห่งที่ช่วยสนับสนุนระบบการปกครองในระดับหมู่บ้าน หมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นนี้มีนัยยะสำคัญในเชิงเศรษฐกิจต่อจังหวัดอุดรดิตถ์ในฐานะที่เป็นที่ตั้งของด่านการค้าสำคัญของจังหวัดคือ ด่านภูคู้ ตั้งห่างจากหมู่บ้านประมาณ 10 กิโลเมตร ซึ่งเป็นด่านชั่วคราวที่เริ่มเปิดดำเนินการส่งออก และนำเข้าสินค้าจากแขวงไซยะบูลี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 ซึ่งมีด่านผาแก้วของสปป.ลาว ตั้งอยู่ในฝั่งตรงข้ามกับด่านภูคู้

จุดผ่อนปรนเพื่อการค้า(ด่านภูคู้)
ห่างจากจ.อุดรดิตถ์ 155
กิโลเมตรใช้ถนนทางหลวง
หมายเลข 1047

ภาพที่ 1 ที่ตั้งของด่านภูคู้ หมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรดิตถ์

2) ประชากรและการปกครอง

หมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นอยู่ในเขตความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลม่วงเจ็ดต้นซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีจำนวนหมู่บ้านที่อยู่ในเขตการปกครอง จำนวน 7 หมู่บ้านและมีจำนวนประชากรรวมทั้งสิ้น 3,583 คน ดังนี้

หมู่ที่	บ้าน	จำนวนประชากร (คน)			จำนวนหลังคาเรือน (หลังคา)
		ชาย	หญิง	รวม	
1	ห้วยน้อยกา	277	287	564	221
2	ม่วงเจ็ดต้น	331	297	628	226
3	วังส้มพันธ์	435	438	873	277
4	ห้วยยศ	293	278	571	205
5	น้ำลาด	116	121	237	102
6	ชำผาก้าม	60	63	123	55
7	ม่วงเจ็ดต้น	311	276	587	213
รวม		1,823	1,760	3,583	1,299

ตารางที่ 1 จำนวนหมู่บ้านในตำบลม่วงเจ็ดต้น

จากข้อมูลประชากรของตำบลม่วงเจ็ดต้นเห็นได้ว่าจำนวนประชากรและจำนวนหลังคาเรือนของหมู่ที่ 2 มีจำนวนมากเป็นอันดับสองรองจากหมู่ที่ 3 บ้านวังส้มพันธ์ ซึ่งเดิมหมู่ที่ 2 และ 7 เป็นหมู่บ้านเดียวกัน และภายหลังได้แยกออกเป็นสองหมู่บ้าน โดยทั้งสองหมู่บ้านใช้ชื่อว่าม่วงเจ็ดต้นเหมือนกัน ดังนั้นหมู่ที่ 2 คนส่วนใหญ่จะรู้จักและเรียกว่า “บ้านภูดู” เนื่องจากมีด่านภูดูตั้งอยู่ตำบลม่วงเจ็ดต้นมีองค์การบริหารส่วนตำบลม่วงเจ็ดต้นทำหน้าที่ในการกำหนดแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาของตำบลครอบคลุมแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบลผ่านคณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น และคณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนจากเวทีการทำประชาคมโดยมีคณะผู้บริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลม่วงเจ็ดต้นประกอบด้วย

- 1) นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ได้แก่ นายจัด เอี่ยมมูล
- 2) รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ได้แก่ นายเหลื่อ กำเนิดใส
- 3) รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ได้แก่ นายเวช สุวรรณ

สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วย

- 1) ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ได้แก่ นายจิรายุทธ กาคำ
- 2) รองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ได้แก่ นายปลื้ม บัวละพัน

สำหรับหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นมีจำนวนสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล 2 คน คือ 1) นายจิระศักดิ์ ขอศรี และ 2) นายวัชรพงษ์เอื้อบุญ มีผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น คือ นางคนองม้วนเรียน ทำงานด้านการปกครองสนับสนุนและประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลม่วงเจ็ดต้นในระดับตำบล

โดยในระดับหมู่บ้านหมู่ที่ 2 นี้มีคณะกรรมการที่ทำงานด้านการวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน เรียกว่า “คณะกรรมการขับเคลื่อนแผนชุมชน” จำนวน 12 คน ประกอบด้วย

1) ผู้ใหญ่บ้าน	ประธานกรรมการ
2) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คนที่ 1	กรรมการ
3) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คนที่ 2	กรรมการ
4) สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลคนที่ 1	กรรมการ
5) สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลคนที่ 2	กรรมการ
6) ประธานพัฒนาสตรี	กรรมการ
7) ประธานกองทุนหมู่บ้าน	กรรมการ
8) ปราชญ์ชาวบ้าน	กรรมการ
9) อาสาพัฒนาชุมชนจำนวน 3 คน	กรรมการ

คณะกรรมการนี้ถือได้ว่าเป็นองค์กรสำคัญในการวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน โดยอาศัยการวิเคราะห์ชุมชน โดยใช้ SWOT Analysis เป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดแนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ SWOT ร่วมกับผลจากดัชนีความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ดังนั้นองค์กรนี้ถือได้ว่ามีบทบาทอย่างยิ่งในการกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนในบริบทใหม่ที่จะเกิดผลกระทบต่อชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลจากประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

1.3) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตำบลม่วงเจ็ดต้นมีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสูง พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติและสภาพพื้นดินส่วนใหญ่เป็นดินลูกรัง มีพื้นที่ราบบางส่วนที่ใช้ประโยชน์ในการเกษตรกรรม ลักษณะภูมิอากาศโดยรวมเป็นแบบป่าฝนเมืองร้อน แต่ด้วยภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาและที่สูง จึงทำให้ช่วงฤดูหนาวอุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 6-12 องศาเซลเซียสและช่วงฤดูร้อนอุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 39-41 องศาเซลเซียสอย่างไรก็ตามถือได้ว่าสภาพทรัพยากรธรรมชาติของตำบลม่วงเจ็ดต้นยังคงมีความสมบูรณ์มาก โดยมีแหล่งน้ำตามธรรมชาติ (ลำห้วย) จำนวน 40 สาย

สำหรับหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นนั้นมีทรัพยากรป่าไม้ที่สมบูรณ์จึงเป็นพื้นที่ต้นน้ำของน้ำแม่ปาดซึ่งไหลผ่านอำเภอปากท่า และอำเภอน้ำปาดลงสู่แม่น้ำน่าน ณ บ้านปากปาด บริเวณทางเข้าที่ทำการเขื่อนสิริกิติ์สำหรับในด้านความเหมาะสมของพื้นที่สำหรับทำเกษตรนั้นพื้นที่ส่วนใหญ่เหมาะสมในการปลูกโพดเลี้ยงสัตว์ซึ่งเป็นพื้นที่นิยมปลูกมากที่สุด และในปี พ.ศ. 2554 -2555 ขณะที่ศึกษาอยู่นี้เกษตรกรในหมู่ที่ 2 และในตำบลม่วงเจ็ดต้นได้เริ่มปลูกยางพารา โดยต้นยางมีอายุประมาณ 4-5 ปี และบางพื้นที่ปลูกมีอายุ 7 ปีและด้วยสภาพภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงและมีทิวทัศน์ที่สวยงามของหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นจึงทำให้มีการพัฒนาและส่งเสริมให้เกิดการสถานที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติขึ้น โดยเฉพาะ “ภูทุ่งแล้ง” ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ประชาชนเริ่มรู้จัก แต่การเดินทางไปยังภูทุ่งแล้งยังไม่ได้มีการพัฒนาให้พร้อมรับการท่องเที่ยวอย่างถาวรและยั่งยืน นอกจากนี้ด้วยสภาพภูมิอากาศที่หนาวเย็นในฤดูหนาวจึงทำให้พื้นที่ของอำเภอบ้านโคก โดยเฉพาะหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นซึ่งเป็นที่ตั้งของด่านการค้าชายแดนระหว่างไทย-สปป.ลาวมีโอกาที่จะพัฒนาเป็นพื้นที่สำหรับการพักผ่อนในระยะสั้นในช่วงวันหยุดเชื่อมโยกับการท่องเที่ยวซื้อสินค้าที่ผู้ค้าของไทยรับซื้อจากผู้ค้าของลาวเข้ามาจำหน่ายที่ด่านภูคู้ได้

1.4) สภาพเศรษฐกิจและอาชีพประชากรในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลม่วงเจ็ดต้น ส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมเช่น ไร่ข้าวโพด, ไร่มันสำปะหลัง, ทำสวนลำไย, สวนมะขามหวาน เลี้ยงเป็ด และไก่ บางส่วนประกอบอาชีพค้าขาย ส่วนการทำนามีน้อยเนื่องจากสภาพพื้นที่เป็นภูเขาส่วนใหญ่ เกษตรกรส่วนใหญ่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง แต่ยังมีเกษตรกรจำนวนไม่น้อยที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ทำกิน ทั้งนี้เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่ขององค์การบริหารส่วนตำบลม่วงเจ็ดต้นอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติในส่วนของประชาชนที่อาศัยในเขตพื้นที่หมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นมีอาชีพที่นอกเหนือจากหมู่บ้านอื่นๆ ในเขตตำบลม่วงเจ็ดต้น คือ มีอาชีพเป็นผู้ประกอบการค้าที่ด่านภูคู้ ทั้งรายย่อยที่จำหน่ายปลีกแก่ลูกค้าที่เป็นประชาชนจากหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากด่านภูคู้มากนัก และมีส่วนส่งซึ่งจำหน่ายให้แก่ประชาชนคนลาวรายย่อยและจำหน่ายในปริมาณมากให้แก่ายหน้าและผู้ค้าที่อยู่ในฝั่งลาวในเมืองปากลายซึ่งนิยมเข้ามารับซื้อสินค้าจากประเทศไทยผ่านด่านภูคู้ และยังมีอาชีพผู้รับซื้อข้าวโพดโดยมีโรงงานรับซื้อและลานตากข้าวโพดขนาดใหญ่ ซึ่งโรงงานขนาดใหญ่มีรถบรรทุกเมล็ดข้าวโพดทั้งขนาดเล็ก (รถปิกอัพ) และรถบรรทุก 10 ล้อ มีไซโลสำหรับเก็บและอบเมล็ดข้าวโพดเพื่อลดความชื้นก่อนส่งยังท่าเรืออำเภอ ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ซึ่งมีจำนวน 3 ราย ส่วนผู้รับซื้อข้าวโพดขนาดกลางโดยมีรถโมโตและโกดังเก็บเมล็ดข้าวโพด มีรถปิกอัพ และรถบรรทุกขนาด 6ล้อ จำนวน 4 ราย ซึ่งผู้รับซื้อข้าวโพดนี้จะรับจากพ่อค้ารายย่อยภายในอำเภอบ้านโคก และรับซื้อจากผู้ขายจากฝั่งลาว โดยส่วนใหญ่จะเป็นทั้งเกษตรกรและพ่อค้าคนกลางในเขตเมืองปากลาย ของแขวงไชยะบูลี ซึ่งการรับซื้อจะมีทั้งให้ผู้ขายจากลาวมาส่งยังบริเวณด่านภูคู้แต่ก็มีน้อยมาก ส่วนใหญ่ผู้รับซื้อคนไทยนิยมให้ผู้จำหน่ายข้าวโพดจากฝั่งลาวเข้ามาส่งข้าวโพดยังโรงงานภายในหมู่บ้านโดยตรง ซึ่งส่วนใหญ่จะต้องนำมาส่งในวันศุกร์ที่ด่านภูคู้อนุญาต จากกิจกรรมทางเศรษฐกิจดังกล่าวจึงทำให้เศรษฐกิจโดยรวมของประชาชนใน

หมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นจึงค่อนข้างดีโดยการสังเกตจากปัจจัยด้านกายภาพ อาทิ สภาพและลักษณะที่พักอาศัย รถยนต์ ร้านค้าปลีก เป็นต้น ซึ่งร้านค้าปลีกส่วนใหญ่จะจำหน่ายยังบ้านพักที่เป็นร้านค้าภายในหมู่บ้านในวันปกติ ยกเว้นวันศุกร์และวันเสาร์ ซึ่งเป็นวันที่ด่านภูม่อนุญาตให้มีการจำหน่ายสินค้าที่ด่านได้ โดยวันศุกร์จะเปิดให้มีการส่งสินค้าข้ามแดนเฉพาะสินค้าที่มีการขนส่งในปริมาณมากและรถบรรทุกสินค้าจากฝั่งลาว สำหรับวันเสาร์ด่านเปิดสำหรับการจำหน่ายสินค้าแก่ผู้บริโภคจากฝั่งลาวเป็นรายย่อยเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้ผู้ค้าปลีกที่มีร้านค้าตั้งอยู่ภายในชุมชนนำสินค้าจากร้านไปจำหน่ายยังด่านภูมิจนถึงเกษตรกรนำสินค้าที่ปลูกได้หรือรับซื้อตามฤดูกาลมาจำหน่าย เช่น มะละกอ ส้มโอ เงาะ และลำไย ในส่วนของร้านค้าปลีกบางร้านนอกจากนำสินค้าไปจำหน่ายที่ด่านภูมิจนในวันเสาร์แล้วยังนำสินค้าไปจำหน่ายยังด่านมหาราชในทุกวันอาทิตย์ด้วย โดยด่านมหาราชนั้นตั้งอยู่ในตำบลบ่อเบี้ย อำเภอบ้านโคกซึ่งอยู่ติดกับด่านบ้านใหม่ เมืองทุ่งมีไซ สปป.ลาวเช่นกัน

ภาพที่ 2

ภาพที่ 3

ภาพที่ 2, 3 โรงงานและบริเวณลานรับซื้อข้าวโพดของนายสมพรเพ็งพา ซึ่งได้ขยายโรงงานจากในหมู่ที่ 2 เพิ่มเติม โดยมาสร้างอยู่บริเวณทางเข้าด่านภูมิจากด่านประมาณ 5 กิโลเมตร โรงงานนี้รับซื้อข้าวโพดจากคนลาวเป็นหลักและจำหน่ายเมล็ดข้าวโพดให้ลูกค้าคนลาวด้วย

จากการที่มีผู้ค้ายังด่านภูมิจำนวนมากจึงทำให้กลุ่มผู้ค้าได้รวมตัวกันเป็น “ชมรมพ่อค้าชายแดน” โดยมีช่างเลียง หรือนายเฉลียง ศรีคำ เป็นประธานชมรม ซึ่งสมาชิกประกอบด้วยผู้ค้าด่านภูมิจมรมดังกล่าวนี้ทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น แนะนำแหล่งซื้อสินค้าที่จะนำมาจำหน่ายยังด่านภูมิจนถึงลูกค้าลาวที่ต้องการสินค้าไปซื้อยังสมาชิกชมรม รวมตัวกันเพื่อเข้าไปร่วมกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมของลูกค้ายังเมืองปากลาย แขวงไซยะบูลี เช่น งานแต่งงาน งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่ และ

งานบุญช้างซึ่งเป็นงานที่สำคัญของแขวงไซยะบูลี และของสปป.ลาว นอกจากนี้แล้วชมรมยังทำหน้าที่ในการเจรจารองกับราชการส่วนท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนตำบลม่วงเจ็ดต้นในการกำหนดแนวทางจัดเก็บค่าเช่าแพ่งค่าและห้องเก็บสินค้ายังบริเวณด่านภูดู่แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินกิจกรรมของชมรมยังไม่ได้กระทำอย่างเป็นทางการ แต่ก็ถือได้ว่าเป็นการจัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือกลุ่มผู้ค้าชายแดนในเชิงของการปกป้องผลประโยชน์ของผู้ค้าภายในพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของด่านการค้า

ในด้านของการรวมตัวกลุ่มอาชีพนั้นหมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นมีกลุ่มอาชีพที่ถือได้ว่าเป็นธุรกิจที่ผลิตและจำหน่ายในตำบลม่วงเจ็ดต้น คือ กลุ่มผลิตสุรากลั่นพื้นบ้าน ยี่ห้อช่องภูดู่ ซึ่งมีจำนวนสมาชิก 12 คน เงินทุนหมุนเวียน 30,000 บาท การจำหน่ายจะมีร้านค้าปลีกภายในตำบลมารับซื้อเพื่อจำหน่าย กลุ่มอาชีพที่สำคัญอีกกลุ่มหนึ่ง คือ กลุ่มทอผ้าตีนจกลายน้ำไหล มีสมาชิก 42 คน เงินทุนหมุนเวียน 10,000 บาท แต่ปัจจุบันกลุ่มทอผ้าไม่สามารถที่จะดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง มีเพียงประธานกลุ่มที่ยังคงทอผ้าบ้างในเวลาที่ว่าง ส่วนสมาชิกอื่นไม่ได้เข้ามาร่วมผลิตทั้งนี้เนื่องจากส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งต้องทำเกษตรในทุกๆวัน จึงไม่มีเวลาเพียงพอในการทอผ้าเพื่อจำหน่าย อีกทั้งการทอผ้า 1 ผืนใช้เวลาประมาณ 8-10 วัน และจำหน่ายได้ราคาประมาณ 1,000 -1,500 บาทเท่านั้น จึงทำให้สมาชิกที่มีอยู่เดิมเลิกทอผ้าและไม่มีสมาชิกใหม่เข้ามาดำเนินการต่อ ดังนั้นโอกาสในการสืบทอดภูมิปัญญาในด้านการทอผ้ามีแนวโน้มที่จะสูญหายไปได้ สำหรับกองทุนการเงินที่สำคัญของหมู่ที่ 2 มี 2 กองทุน คือ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ปัจจุบัน (กันยายน 2554) มีเงินทุน 1,100,000 มีสมาชิก 150 คน และกองทุน กขคจ. ปัจจุบันมีเงินทุน 280,000 บาท จำนวนสมาชิก 70 คน

1.5) สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

หมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นสภาพความเป็นสังคมชนบทที่ครอบคลุมส่วนใหญ่ในหมู่บ้านเป็นเครือญาติกันและมีเครือญาติภายในตำบล บางครอบครัวมีญาติอยู่บ้านผาแก้ว เมืองปากลาย ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่อยู่ใกล้หมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้นชายแดนไทย-ลาวมากที่สุดเช่น เจ้าของร้านขายของชำใกล้ด่านผาแก้วเป็นญาติกับนายเจริญ ศรีคำ ที่มีอาชีพค้าสินค้าอุปโภคและบริโภคยังด่านภูดู่คนส่วนใหญ่ในชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันอันสืบเนื่องมาจากวิถีความเป็นสังคมเกษตรกรรม และแม้ว่าจะมีอาชีพค้าขายยังด้านการค้าชายแดนไม่ว่าจะเป็นรายย่อย หรือขนาดกลาง สภาพความใกล้ชิดทางสังคมของชุมชนหมู่ที่ 2 ตลอดจนถึงตำบลม่วงเจ็ดต้นทั้งหมดยังมีความผูกพันอันเหนียวแน่นอยู่ โดยจะเห็นได้จากการให้ความช่วยเหลือในกิจกรรมทางประเพณีและงานบุญ เช่น การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการทำบุญขึ้นบ้านใหม่ การทำบุญกองข้าว การเข้ามาเป็นสมาชิกของกลุ่มอาชีพทอผ้า การร่วมแรงร่วมใจพัฒนาชุมชนในวันสำคัญโดยเฉพาะวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว วันที่ 5 ธันวาคม วันเฉลิมพระชนมพรรษาของสมเด็จพระบรมราชินีวันที่ 12 สิงหาคม และการทำบุญออกพรรษา เป็นต้น

สำหรับในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างประชาชนไทย-ลาวโดยทั่วไปแล้วประชาชนในหมู่บ้าน ผู้นำชุมชนระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอบ้านโคก และระดับจังหวัดอุดรดิศต์มีความสัมพันธ์

ใกล้ชิดกับประชาชน และผู้นำระดับเมือง และแขวงไซยะบูลีอย่างแนบแน่น โดยเฉพาะผู้ค้าของไทยที่ซื้อขายสินค้ากับประชาชนรายบุคคล หรือผู้ค้าคนกลางของลาวที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง จะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมาก หากผู้ค้าคนลาวมีบุตรหลานบวชมักเชิญผู้ค้าคนไทยเข้าร่วม และเช่นเดียวกันหากผู้ค้าคนไทยมีงานประเพณีต่างๆ มักเชิญผู้ค้าคนลาวมาร่วม ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ช่วยสานต่อความสัมพันธ์ระดับชุมชนชายแดนของทั้งสองประเทศไปยังผู้นำชุมชน และตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ตลอดจนองค์กรภาคเอกชนของทั้งสองประเทศเช่นกัน กรณีของไทยนายกองค์การบริหารส่วนตำบลม่วงเจ็ดต้น นายอำเภอบ้านโคก ปลัดจังหวัด พานิชย์จังหวัด และผู้ว่าราชการจังหวัดอุดรธานีได้เข้าไปผูกสัมพันธ์ไมตรีกับเจ้าเมืองปากลายและคณะกรรมการปกครองเมือง เจ้าแขวงและคณะกรรมการปกครองแขวงเป็นประจำโดยเฉพาะการเข้าไปร่วมงานบุญช้างและร่วมงานแข่งเรือออกพรรษาที่แขวงไซยะบูลี ซึ่งความสัมพันธ์เชิงสังคมนี้นำไปสู่โอกาสความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างสองประเทศในระดับจังหวัดของประเทศไทยและแขวงของสปป.ลาว

3.1.2 จุดผ่อนปรนเพื่อการค้า (ด่านภูมู) และด่านผาแก้ว

ก่อนที่จะนำเสนอข้อมูลด่านภูมูและด่านผาแก้วข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบด้านการค้าของประเทศไทยและสปป.ลาวซึ่งมีความแตกต่างกัน ในส่วนของไทยกระทรวงมหาดไทยได้กำหนดจุดผ่านแดนเพื่อเป็นช่องทางในการทำการค้าและการเดินทางผ่านเข้าออกของคน สัตว์ และสิ่งของไทย 3 ประเภท (สำนักยุทธศาสตร์และการวางแผนพัฒนาพื้นที่, 2554 :) คือ

- 1) จุดผ่านแดนถาวร มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนของทั้งสองประเทศ นักท่องเที่ยว และยานพาหนะใช้สัญจรไปมาเพื่อการค้า การท่องเที่ยว และอื่นๆจังหวัด
- 2) จุดผ่านแดนชั่วคราว เป็นการเปิดเพื่อผ่อนผันให้มีการผ่านด่านได้ เพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะภายในช่วงเวลาที่กำหนดไว้แน่นอนเฉพาะกิจ ไม่มีผลกระทบด้านความปลอดภัย เมื่อครบกำหนด หรือบรรลุวัตถุประสงค์แล้วจะปิดจุดผ่านแดนทันที
- 3) จุดผ่อนปรนเพื่อการค้า มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือประเทศเพื่อนบ้านด้านมนุษยธรรม และส่งเสริมความสัมพันธ์ของประชาชนในระดับท้องถิ่น เพื่อการผ่อนปรนให้มีการค้าขายสินค้าอุปโภคและบริโภค และยารักษาโรคที่จำเป็น

ส่วนสปป.ลาว นั้นมีช่องทางในการส่งออก-นำเข้าสินค้าชายแดนโดยมีด่าน 3 รูปแบบ (กรีชา เกิดศรีพันธุ์, 2553) คือ 1)ด่านสากล 2)ด่านถาวรท้องถิ่น และ 3)ด่านประเพณี ในปัจจุบันด่านภูมูเป็น

เพียงด้านรูปแบบที่ 3 คือ จุดผ่อนปรนเพื่อการค้า ส่วนด้านผาแก้วเป็นด้านรูปแบบที่ 2 คือ ด้านถาวร ท้องถิ่น ส่วนระเบียบการบริหารราชการของสปป.ลาว (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. 2553) แบ่งเป็นหมู่บ้าน เมือง (อำเภอ) แขวง (จังหวัด) และนครหลวงเวียงจันทน์ ในส่วนกลางมีหน่วยงานระดับกระทรวง คณะกรรมการ และสถาบัน ดังนั้นเมืองปากลายที่เป็นเมืองท่าหลักของแขวงไซยะบูลีจึงเทียบเท่ากับหน่วยปกครองระดับอำเภอ และแขวงเทียบเท่ากับจังหวัดของไทย

สำหรับจังหวัดอุดรดิษฐ์มีพรมแดนติดต่อกับ สปป.ลาว โดยประมาณ 135 กิโลเมตร ในพื้นที่อำเภอบ้านโคกประมาณ 115 กิโลเมตร และอำเภอน้ำปาด ประมาณ 20 กิโลเมตร มีช่องทางการค้าตามแนวชายแดนที่สำคัญจำนวน 4 แห่ง (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดอุดรดิษฐ์. 2553) แบ่งเป็น

1. จุดผ่อนปรนเพื่อการค้า จำนวน 2 แห่ง คือ 1.1 จุดผ่อนปรนเพื่อการค้าถั่ว ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก อนุญาตให้จำหน่ายสินค้าและส่งออก-นำเข้าสินค้าชายสัปดาห์ละ 2 วัน คือ วันศุกร์และวันเสาร์ ด้านถั่วตั้งอยู่ตรงข้ามด้านผาแก้ว เมืองปากลาย แขวงไซยะบูลี ซึ่งมีประชากรประมาณ 60,000 คน โดยเมืองปากลายอยู่ห่างจากด่านระยะทาง 33 กิโลเมตร **1.2. จุดผ่อนปรนเพื่อการค้าห้วยต่าง** ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านโคก อำเภอบ้านโคก อนุญาตให้ดำเนินการค้าสัปดาห์ละ 1 วัน คือวันพุธ โดยด่านแห่งนี้ตั้งอยู่ตรงข้ามกับเมืองบ่อเตน แขวงไซยะบูลีซึ่งมีประชากรประมาณ 17,500 คน

2. จุดผ่านแดนทางธรรมชาติ จำนวน 2 แห่ง คือ 2.1 จุดผ่านแดนทางธรรมชาติบ่อเบี้ย (ช่องมหาราช) ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 บ้านบ่อเบี้ย ตำบลบ่อเบี้ย อำเภอบ้านโคก ซึ่งใกล้กับเมืองทุ่งมีชัย แขวงไซยะบูลี อนุญาตให้ดำเนินการค้าสัปดาห์ละ 1 วัน คือ วันอาทิตย์ **2.2 จุดผ่านแดนทางธรรมชาติ ห้วยพร้าว** ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 4 ตำบลห้วยมุ่น อำเภอน้ำปาด ดำเนินการค้ากับบ้านหนองป่าจิตเมืองบ่อเตน แขวงไซยะบูลี โดยอนุญาตให้ดำเนินการค้าสัปดาห์ละ 1 วันคือวันอาทิตย์

จุดผ่อนปรนเพื่อการค้าถั่ว (ด่านถั่ว) ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 บ้านม่วงเจ็ดต้น ตำบลม่วงเจ็ดต้นนั้นเปิดดำเนินการโดยประกาศจังหวัดอุดรดิษฐ์ให้เริ่มดำเนินการได้ตั้งแต่ 15 พฤศจิกายน 2538 โดยในปัจจุบันเป็นเพียงด่านเดียวที่มีด่านศุลกากรทุ่งช้าง จังหวัดน่าน เข้ามาดำเนินงานชั่วคราวเพื่อประเมินและจัดเก็บภาษีนำเข้าและส่งออกสินค้ายังบริเวณด่านถั่ว มูลค่าการค้าชายแดนมีมูลค่าสูงขึ้นทุกปีโดยสภา

หอการค้าจังหวัดอุดรดิตถ์ได้สรุปมูลค่าการค้าชายแดนระหว่างจังหวัดอุดรดิตถ์ กับแขวงไชยะบูลี (สภาหอการค้าจังหวัดอุดรดิตถ์. 2554) ไว้ดังนี้

ปีงบประมาณ	มูลค่าการส่งออก	มูลค่าการนำเข้า	ดุลการค้า	มูลค่าการค้า/บาท
2547	37,282,727	26,400,180	10,882,547	63,682,907
2548	55,187,770	34,362,280	20,825,490	89,550,050
2549	107,314,170	90,954,599	16,359,571	198,268,769
2550	85,599,684	27,055,822	58,543,862	112,655,506
2551	70,325,570	193,394,013	- 123,068,443	263,719,583
2552	77,236,621	13,147,862	64,088,759	90,384,483
2553	87,627,045	81,503,213	6,123,832	169,130,258
2554 (ก.พ.54)	57,730,064.80	16,001,024	41,729,040.80	73,731,088.80

ตารางที่ 2 มูลค่าการค้าชายแดนอุดรดิตถ์-ไชยะบูลี ปี 2547 – 2554 รวม 4 ด้าน

สภาหอการค้าจังหวัดอุดรดิตถ์ได้สรุปมูลค่าการค้าชายแดนรวมทั้งหมดตั้งแต่ปี 2547 - 2554 มูลค่าการค้าชายแดนรวมจากทั้ง 4 ด้านสูงถึง 1,061,122,644.50 บาท โดยแยกมูลค่าของแต่ละด้านดังนี้

- 1.จุดผ่อนปรนเพื่อการค้ากัญ 826,405,834.00 บาท หรือร้อยละ 77.88
- 2.จุดผ่อนปรนเพื่อการค้ามหาราช 170,393,882.50 บาท หรือร้อยละ 16.06
- 3.จุดผ่านแดนทางธรรมชาติห้วยพร้าว 46,125,814.00 บาท หรือร้อยละ 4.35
- 4.จุดผ่านแดนทางธรรมชาติห้วยตาง 18,197,114.00 บาท หรือร้อยละ 1.71

ทั้งนี้ประธานสภาหอการค้าฯ ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมในที่ประชุมภาคเอกชนจังหวัดอุดรดิตถ์พบสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขต 2 จังหวัดอุดรดิตถ์ นายสรณ์ชัยวุฒิ ศรีชัยเกตุ ในวันที่ 9 กันยายน 2554 ว่ามูลค่าการค้าชายแดนดังกล่าว เป็นข้อมูลที่เก็บจากเจ้าหน้าที่ศุลกากร เจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดน และเจ้าหน้าที่อาสาสมัครดินแดนเท่านั้น ซึ่งเป็นการจัดเก็บตามระบบ ส่วนข้อมูลที่ย้อนกลับมาไม่สามารถจัดเก็บได้แต่หอการค้าจังหวัดอุดรดิตถ์ได้ประมาณการว่า มีมากกว่า 2 เท่าของมูลค่าการค้าที่อยู่ในระบบซึ่งสอดคล้องกับการให้ข้อมูลของนายกสมาคมสมาพันธ์การท่องเที่ยวภาคเหนือ จังหวัดอุดรดิตถ์ที่ว่ามูลค่าของการค้าในระบบมีมูลค่ามากกว่าการค้าในระบบถึง 2 เท่าเช่นกันสภาหอการค้าจังหวัดอุดรดิตถ์ได้คาดการณ์ว่าหากมีการสร้างถนนลาดยางถนนจุดผ่อนปรนเพื่อการค้ากัญไปยังเมืองปากลาย และถนนทางหลวงเชื่อมระหว่างหลวงพระบาง – ไชยะบูลี – ปากลาย – แก่นท้าว แล้วเสร็จ คาดว่ามูลค่าการค้าชายแดนเพิ่มขึ้น ไม่ต่ำกว่าปีละกว่า 2,500 ล้านบาท และจะมีนักท่องเที่ยวเดิน

ทางผ่านจุดผ่อนปรนเพื่อการค้ามูลค่าไม่ต่ำกว่าปีละ 60,000 คน ภายใต้เงื่อนไขที่จุดผ่อนปรนได้รับยกระดับให้เป็นจุดผ่านแดนถาวร

สำหรับประเภทสินค้าที่ไทยที่ส่งออกไปลาว ได้แก่ สินค้าอุปโภคบริโภค เสื้อผ้า เครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องใช้ ในครัวเรือน เมล็ดพันธุ์ข้าวโพด ทุเรียน ขนพลู ผลไม้ อาหารสด อาหารแห้ง ข้าวเหนียว ขน และเครื่องดื่ม วัสดุก่อสร้าง อุปกรณ์การเกษตร อะไหล่รถยนต์ เครื่องตัดหญ้า กระสอบปุ๋ย น้ำมันหล่อลื่นฯ และประเภทสินค้านำเข้าที่นำเข้ามาไทย ได้แก่ สินค้าเกษตร เช่น ข้าวโพด มะขามเปียก ปอสา ถั่วลิสง ถั่วแดง ลูกเดือย กระเจี๊ยบ เมล็ดตะหุ้ง เมล็ดมะค่า สมุนไพร (ชัน เปลือกบง ใบบัวบก) เครื่องดื่ม (สุรา เบียร์ ไวน์ และบุหรี่) เศษเหล็ก เศษกระดาษ ของเก่า ถ่านไม้ จี๊เหลื่อย โทรศัพท์มือถือ เครื่องจักรสานฯลฯ (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดอุดรดิตถ์. 2554)

ภาพที่ 4 อาคารที่จำหน่าย สินค้าด่านภูมู่

ภาพที่ 5 ประชาชนจากฝั่งลาวเดินทางเข้ามายังด่านภูมู่เพื่อซื้อสินค้า

ภาพที่ 6 สินค้าที่ผู้ค้าคนไทยนำมาจำหน่ายที่ด่านภูมู่

ภาพที่ 7 สินค้าของผู้ค้าคนไทยนำสินค้าเข้าไปส่งยังรถลูกค้าคนลาวฝั่งขาออกซึ่งต้องประเมินค่าภาษีขาออก